

III.

Eser tahlil ve tenkitleri

«Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Ankara 1949, Sahife: 315, fiyatı 600 krş.».

Âmme Hukukumuzda başlı başına önemli bir merhale olarak kendisini gösteren İkinci Meşrutiyet devri, bize olan yakınlığına rağmen, bir çok cephelerden henüz tam mânasiyle aydınlanmıştır, denemez. Bu devir içinde yaşamış önemli şahısların zaman zaman intişar eden hâtıra ve makalelerine rağmen, hem bir çok hususlarda tam bir fikir elde edinmek mümkün olamamakta ve hem de bütün bu vesikalara rağmen yanlış bazı neticelere sürüklenmekten kendimizi kurtaramamaktayız. İşte bütün bu güçlükler arasında, bir çok bakımlardan bizi aydınlatan ve bir çok hususlarda bize yanlışlarımızı düzeltmek imkânını veren önemli bir eserle karşılaşmış bulunmaktayız; bu eser, İkinci Meşrutiyet devrinin «en karışık hâdiselerine şahit olmuş ve uzun yıllar Sultan Reşadın, Sultan Vahideddin'in Mâbeyn Başkâtipliğini yaparak, Devletin ve sarayın sırlarına yakından vukuf peyda etmiş olan, Sadaret Müsteşarı rahmetli Ali Fuad Türkgeldi'nin» Mâbeyn Başkâtipliğinde bulunduğu zamana ait hâtıralarını ihtiva eyliyen «*Görüp işittiklerim*» adlı eserdir.

Daha evvelce «*Servet-i Fünun*» da münteşir «*Ricali Mühimmei Siyasiye*» adlı makaleleriyle, âmme hukukumuzun Birinci Meşrutiyet devrine ait birçok olayları hakkında bizi aydınlatan; hususile Sadrazam Tunuslu Hayreddin Paşanın Devlet idaresinde hâkim olan fenalıkları izale gayesiyle âmme hukukumuzla ilgili olmak üzere yapılmasını lüzumlu gördüğü ıslahata mütedair Abdülhamide takdim eylediği 28 Rebiülevvel 1296 ve 11 Recep 1296 tarihli lâyihaları ve bunlara karşı padişahın takip eylediği hareket tarzı hakkında önemli bilgiler veren merhum *Ali Fuad Türkgeldi*'nin yayımlanan ve çok tarafsız görüşleri ihtiva eyliyen bu son eseri, İkinci Meşrutiyet devrinin âmme hukuku bakımından bizim için şimdiye kadar malûm olan birçok olaylarını teyit eylediği gibi, aynı zamanda, bu hususta karanlık kalmış bir çok hususları hem tenvir etmekte ve hem de bizlere yanlış bildirilmiş olan bir çok noktaların tashihini mümkün kılmaktadır. Eserin orijinal tarafları hakkında bir fikir verebilmek için, merhumun, bizlere aydınlatmaya çalıştığı hususlarla şimdiye kadar yanlış bildirilen ve tashih edilmesi gereken noktalar hak-

kındaki izahatı üzerinde durmak ve bütün bunlar hakkında en doğru bilgiyi verecek salâhiyetli, doğru ve emin bir kaynak olarak rahmetlinin görüşlerini tebarüz ettirmek lâzımdır.

1) 23 Temmuz 1324 te Sadaret makamına gelen Mehmet Kâmil Paşa'nın bu mevkiden uzaklaştırılmasına sebep olan hâdiselerden biri, Harbiye Nazırıle Bahriye Nazırının, Kanunu Esasının hükümlerine aykırı bir tarzda, hodbehot değiştirilmesine Sadrazam tarafından teşebbüs edilmiş olmasıdır ve bu cihet gerek Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşa ve gerekse Bahriye Nazırı Arif Hikmet Paşa tarafından Meb'usan Meclisi riyasetine gönderilen tezkerede de tebarüz ettirilmiştir [Bk. *Takvim-i Vakayi*, birinci sene, sayı: 126]. O sıralarda Sadaret Mektupçucu bulunan rahmetli *Ali Fuat Türkgeldi*, Bahriye Nazırı Arif Hikmet Paşanın mevkiinden uzaklaştırılmıyarak sadece mukaddema vukubulan istifasının kabul edildiğini ve fakat, bilâhara, Arif Hikmet Paşanın bu mukaddem istifasını inkâr ettiğine temasla keyfiyeti şu şekilde izah etmektedirler: «Bu sıralarda Bahriye Nazırı Arif Hikmet Paşa istifa etti. Kâmil Paşa beni çağırıp ve istifanameyi verip Göztepe civarında ikamet etmekte olan Arif Hikmet Paşanın köşküne bir memur izamiyle görüşmek üzere Babıâliye davet edilmesini emretti. Ertesi gün Arif Hikmet Paşa gelip kendisile görüşerek yerine münasip biri bulununcaya kadar memuriyetine devamına muvafakat göstermiştir. İstifaname dahi bir kaç gün benim yanımda kalmıştır. Hakikatte keyfiyet böyle olduğu halde Kâmil Paşanın iskatı esnasında Arif Hikmet Paşa istifasını inkâr etmiştir» [Bk. s. 22].

2) 16 Ekim 1328 de Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi istifa etmiş ve aynı gün isdar olunan bir hattı hümayunla [Bk. *Takvim-i Vakayi*, sayı: 1270], Mehmet Kâmil Paşa dördüncü defa olmak üzere Sadarete getirilmiştir. Vukua gelen bu kabine değişikliğinde ne gibi sebeplerin âmil olduğu kat'i olarak bilinmemekte ve bununla beraber mesmuata dayanan bazı mülâhazalar da serdedilmiş bulunmaktadır [Ezcümle bakınız: *Yusuf Hikmet Bayur*, *Türk İnkılâbı Tarihi*, cilt 2, kısım 2, Ankara 1943, s. 36].

Merhum *Ali Fuad Türkgeldi*, mezkûr kabine değişikliğinde memleketin içinde bulunduğu durumun âmil olduğuna temas ederek durumu şu şekilde aydınlatmaktadırlar: «Sultan Reşat akşam üzeri beni evvelâ münferit, sonra da Halit Hürşit Beyle huzuruna çağırıp o gün Şeyhülislâm Efendi ile Âyan Reisi Ferit Paşa gelerek ahvalin kesbi ehemmiyet eylediğinden ve bundan sonra tedabiri askeriye ile tedabiri siyasiyeye

birlikte tevessül edilmesi icap edeceğinden bahisle Ahmet Muhtar Paşa'nın Şûrayı Devlet riyasetine nakli ile Kâmil Paşa'nın Makamı Sadarete getirilmesi kesbi zaruret eylediğini söylediklerini, «*bu adamı henüz iki üç ay evvel rica ve minnetle bu makama getirdik; şimdi nasıl git diyelim? Zaten ben şimdiye kadar hiç bir Sadrazamı kendiliğimden azletmedim. Siz kendisini ikna edin, ben muvafakat ederim*» demiş olduğunu söyledi... O gün Mahmut Şevket Paşa'nın da tebrik meselesile Saraya gelerek Sait Paşa'nın tekrar Makamı Sadarete tayini lüzumunu arzemiş olduğu Zatı Şahanenin ifadat-ı vâkıasından anlaşıldı.»

«Ertesi gün İttihat ve İtilâf Fırkaları mensubiyni ile Arablar ve Arnavutlar Dolmabahçede mitinglar yapacaklarını bildirmiş olduklarından Sultan Reşat cuma günü selâmlık resminden sonra Dolmabahçe Sarayına gelerek kendilerini orada kabul etti. Bunlar takım takım vürut ile sarayın önündeki bahçede hararetli nutuklar irat eylediler. Zatışahane yanında Şeyhülislâm *Cemaleddin Efendi* bulunduğu halde alt katta bahçeye nazır bir odadan bu nutukları istima etti... Cemaleddin Efendi bir aralık namaz kılmak için benim odama gelip ve *Kâmil Paşa'nın* Sadareti meselesini açıp, «*Bu iş bu kadar uzamamalı idi, şimdiye kadar olup bitmeli idi; vakit geçiyor*» dedi.»

«... Ertesi sabah Saraya vürudumda Ferit ve Hüseyin Hilmi Paşaları orada buldum. Birlikte huzura kabul olunarak nakl-i mâcera etmişler. Ferit Paşa huzurdan çıktıktan sonra benim odama uğrayarak yarın sabah Muhtar Paşaya'ya gidip istifa teklif eylemeyi kendisine tahmil ettiklerini ve kendisi ise bunu ifa etmek arzu eylemediğini hasbihal makamında beyan etti. *Abdurrahman Efendi* de geceleyin tarafı şahaneden *Kâmil Paşa'ya* gönderilerek kabinesini hazırlaması... tenbih edilmiştir... *Ferit Paşa, Ahmet Muhtar Paşa'nın* Feneryolundaki köşküne gidip istifa teklif etmiş olduğundan müşarünileyh salı günü saraya, Başmabeyincinin odasına gelip gayet karışık bir surette yazmış olduğu istifaneme suretini bana tevdi ile tebyiz ettirilmesini rica etti... *Ahmet Muhtar Paşa* huzura çıkarak istifanemeyi bizzat takdim etmek istedi ise de Zatışahane müşarünileyhin istifa için geleceğini bildiği cihetle hastalık bahanesile Mâbeyine çıkmadı ve istifanemenin benim vasıtamla takdimini irade etti... Zatışahane Muhtar Paşa'nın istifasını kabul ile kendisine Şûrayı Devlet riyasetini teklif eylediyse de «*Eğer Şûrayı Devleti kabul edecek olursam halk Sadareti yapamadı da Şûrayı Devleti istedi diye sû-i zehabta bulunup şöhretime halel gelir*» diyerek Rusya muharebesi esnasında ihraz eylediği muvaffakiyetlerden ve hayatında geçirmiş olduğu şerefli günlerden bahsederek itizar etti...» [Bk. s. 67, 73, 74].

3) 10 Ocak 1328 de vukubulan Bâbiâli baskınının müretteplerinden Talât ve Enver Beyler, baskının icra kılındığı gün Sadrazam Kâmil Paşaya Sadarettten istifayı teklif ederek, «ahali ve ciheti askeriyeden vukubulan teklif üzerine...» diye başlayan istifanameyi istihsal eyledikten sonra bunu derhal Saraya ulaştırmışlardır. Rahmetli *Ali Fuad Türkgeldi*, istifanamenin başında yer alan «ahali» kelimesinin Talât ve Enver Beylerin ısrarı üzerine istifanameye dercolunduğunun Sadrazam Mehmet Kâmil Paşa tarafından kendisine söylendiğine işaret etmektedirler [Bk. s. 88].

4) Birinci Cihan Harbinin sonlarına doğru Şadaret makamından istifa eyleyen Sait Halim Paşa'nın, bu hususta takdim kıldığı istifanamede çekilmesine sebep olarak sıhhi durumunu ileri sürmüş olmasına rağmen, hakikatte, iç ve dış güçlülere inzimamen, kabine arkadaşları arasında, hususile iktidar mevkiinde bulunan İttihat ve Terakki Partisinin ileri gelen şahsiyetleri karşısında, nüfuz ve iktidarını kaybetmesi dolayısıyla makamını terk mecburiyetinde kaldığını müşahede etmekte ve keyfiyet, rahmetli *Ali Fuad Türkgeldi* tarafından şu suretle tebarüz ettirilmektedir: «Sapâdid-i İttihad Sait Halim Paşa'nın umuru hariciyede idaresini gevşek bularak Hariciye Nezaretinden çekilmesini istiyorlardı. Müşarünileyh de bunu his ile bil'istifa Nezaretten çekilmiş ve Hariciye Nezaretine Şûrayı Devlet Reisi *Halil Bey* getirilmişti. Bu hal vükelâ ile Sait Halim Paşanın beyninde mebd-i infial olup gittikçe araları açılmaya başladı. Ve artık Makamı Sadarette kalamıyacak hale geldi. Evvelleri Zatişahane beni Babîâliye gönderdikçe daima yanında vükelâdan bir ikisine tesadüf ederdim. Sonra kimse semtine uğramıyordu. Kendisi de gittikçe asabileşiyordu. Nihayet hiç yoktan bir mesele bahane ederek Sadarettten de istifa edip çekildi.

«Zatişahane bir gün Meclisi Meb'usan Reisi *Hacı Âdil Bey*'i Dolmabahçede Kuşluk köşkünde huzuruna kabul ederek kendisinden sonraya kalacak dört haremının hükümetçe usulen tahsis kılınacak beşer bin kuruş maaşla geçinemeyip sıkıntı çekeceklerinden bahisle kendi tahsisatından kesilerek bunlara onar bin kuruş tahsisi için bir kanun yapılmasını teklif etti. *Hacı Âdil Bey* de «*Bunu Efendimizin tahsisatından kat'etmeye teeddüb ederiz. Talât Bey kulunuzla görüşelim de arzuyu şahaneleri dairesinde bir çare buluruz*» dedi. Talât Beyle görüşerek Meclisi Meb'usana tebliğ edilmek üzere bir lâyihayı kanuniye ihzar ve imza için Makamı Sadarete takdim ettikleri halde Sait Halim Paşa bunun kendi ile görüşülmeksizin yapılmasına muğber olarak imzadan istinkâf ve esbabı sıhhiyeden bahisle Sadarettten istifa eylemiştir» [Bk. s. 139 - 140].

5) Sait Halim Paşa'nın istifası vukubulduktan sonra Mehmet Talât Paşa'nın Sadarete getirilmesi keyfiyetinin, hem Padişahın ve hem de İttihat ve Terakki merkezi umumisinin arzusuna tevfikân vukubulduğu, eserde şu şekilde izah edilmektedir: «Zatışahane esbabı istifasını [yâni müstafi Sadrazam Sait Halim Paşanın] istifası için Başmabeyinci Tevfik Beyi yalısına gönderip, fakat istifanın ademi kabulünde ısrar etmemesini kendisine tenbih eylemiş ve Makamı Sadarete *Talât Bey*'i intihap etmiştir. *Talât Bey*'in intihabı doğrudan doğruya karihadan olup ancak o sırada Merkezi Umumiden de Başmabeyinciye telefon ederek kendilerinin namzedi *Talât Bey* olduğu bildirilmiştir. Bu suretle tevarüd vaki olmuş demektir» [Bk. s. 140].

6) *Vahdettin*'in tahta cülusile beraber Devletin bünyesinde oynamak istediği rol, daha saltanatının ilk günlerinde, cülus hattının metni dolayısıyla, Hükümdarla kabine arasında gittikçe derinleşecek olan bir uçurumun açılmasına sebebiyet vermiştir. Eserde, mezkûr metin dolayısıyla Hükümdarla kabine arasında zuhur eden ihtilâfın sebep ve safhaları şu şekilde izah edilmektedir: «Cülus hattının müsveddesi Babîâli'den vürud etmesile tarafı Şahaneye takdim ettim. Padişah beni huzura çağırıp müsveddeyi sureti umumiyede tasvîp ettiğini beyan ve bir kurşun kalem ile bir kart üzerine bizzat tahrir eylemiş olduğu mütalâatı da müsveddeye ilâve ve şekli tahririni ona göre tâdil ederek Sadrazamın mütalâasını almak üzere Babîâliye azimeti emretti.

İlâvesi arzu buyurulan mevad:

1. Adabı hakikiye islâmiye ve vekar u haysiyeti osmaniye'nin muhafazasına ihtimam kılınması,
2. Tevzii adalet ve takrir-i emn ü inzibat hususunda tezyidi mesai ve gayret edilmesi,
3. Galay-i es'âr sebebiyle ahalinin düçar olduğu ihtiyaç ve zaruretin def'i için tedabiri seria ve müessire ittihaz olunması,
4. İstihsalâtı memleketin tezyidi esbabının istikmal kılınması,
5. Mücrimini siyasiyeden mahpus veya muvakkaten menfi bulunanların affı,
6. Ceraimi âdiye ashabından sülüsani müddeti cezaiyelerini ikmal edenlerin itlâkı,
7. Menatik-ı harbiyeden maada mahallerde muamelei örfiye icrasından sarf-ı nazar ile umuru cezaiyenin mahakime sevki,

8. Hukuku umumiye müteallik olup kuvvei teşriyenin tasdikına vabeste bulunan kararnamelerin ve umuru maliyeye müteallik mukararatin akab-i içtimada hemen heyeti teşriyeye tebliğ kılınması.

9. Memurin ve müstahdemini Devletin evsafı kanuniyeyi haiz erbabı iffet ve istikametten intihabına itina olunması,

10. Memurinin esbabı kanuniye mevcut olmadıkça âzil ve tebedülleri cihetine gidilmemesi maddelerinden ibaretti.

Mevadı mezkûreyi ilâve suretile tâdil ettiğim hat müsveddesini hâmilen Babîâliye gittim. Sadrazam telefonla vükelâyı davet ederek müsveddeyi benim huzurumda kıraat eylediler. «*Adabı islâmiye ve vekar u haysiyeti Osmaniyenin muhafazası ve galay-i es'ârdan dolayı ahalinin tehvin-i ihtiyacı*» fıkralarını aynen kabul ettiler. «*Mücrimini siyasiyeden mevkuuf ve menfi olanların alelîtlâk affı*» affı umumî demek olup bu ise Meclisi Meb'usan kararına mütevakkıf ve elyevm Meclis gayrı mün'akid olduğundan bahisle bunu affı hususî şekline ifrağ eylediler. «*Menatıkı harbiyenin gayri mahallerde muamelei örfiye icrasından sarf-ı nazarla umuru cezaiyenin mahâkime sevki*» fıkrasını «*menatıkı harbiyenin gayri mahallerden idarei örfiyenin ref'i zımında menatıkı mezkûrenin heyeti vükelâca bittayin arzı ve bu mahaller Divanı Harbî örfilerinde riyyet edilmekte olan mevaddı cezaiyenin mahâkime sevki*» yolunda tâdil ettiler. Adliye Nazırı Halil Bey «*Kuvvei teşriyece muhtacı tasdik olan ve tahsisatı munzama talebini mutazammın bulunan kararnamelerin akab-i içtimada derhal Meclisi Meb'usana tevdiî zaten müteâmil olduğu gibi memurinin erbabı iffet ve istikametten intihap edilmesi fıkrası şimdîye kadar memurların hüsn-i intihabına ve erbabı istikametten bulunmasına dikkat olunmadığını tazammun etmektedir. Biz de Meclisi Meb'usanda Ahmet Muhtar Paşa kabinesi âleyhinde söyledik söyledik, kendilerini teşhir ettik; sonradan itimadı rey verdik. Bu böyle oluyor*» diye mezkûr iki fıkranın hatta derç olunmamasında ısrar ederek Cemal Paşa dahi «*bunlara iptidaen dayatmalıdır*» diyerek Talât Paşa'ya nev'uma mümaşatkârlık istinat ve bizzat saraya gidip keyfiyeti Hünkâra anlatmasını ihtar eylediler. Talât Paşa bu sözlerden müteessir olup gözleri dolarak «*isterseniz gider istifa ederim*» dedi. Buna muvafakat etmedikerinden «*öyle ise benim gitmeme hacet yoktur. Başkâtıp Bey işi hüsnü tesviye eder*» cevabını verdi. Onun üzerine keyfiyeti arz için saraya azimet ettim. Zatişahane tadilatı vakıayı kabul eyledi. Fakat Meclisi Meb'usan mün'akid olmadığı müddetçe tahsisatı munzama talep edilmeyeceğine ve Kanunu Esaside muayyen olan şerait haricinde muvakkat kanunlar yapılmıyacağına dair Sadrazam Paşanın söz vermesini şart koydu. Keyfiyeti tele-

fonla Sadrazama ifade edince tahsisatı munzama talebine zaten Maliye Nazırının da muarız bulunduğunu, fakat tahsisatı fevkalâdeye ihtiyaç görünürse bunun için Meclisi Meb'usan Bütçe Kanunu ile Maliye Nazırına mezuniyet vermiş olduğunu ifade ve Meclisin inikadına kadar tahsisatı munzama talep edilmeyeceğini ve muvakkat kanun yapılmıyacağını temin etti. Bu suretle tarafı Şahaneden de muvafakat olunarak hattı hümayunun pazartesi günü Babıâliye irsali kararlaştırıldı» [Bk. s. 155 - 157].

7) Vücade getirilen kararnamelerde Hükümdarın imza yeri bakımından da Vahdeddin'le kabine arasından bir anlaşamamazlık kendini göstermekten hâli kalmamış ve fakat Padişah bu hususta da kendi arzusunu kabul ettirmeye muvaffak olmuştur. Merhum *Ali Fuad Türkgeldi*, mezkûr ihtilâfı şu şekilde izah etmektedirler: «Kararnamelerin zirini Nazırı mes'ul ile Sadrazam imza eder ve daha altına da tarafı Şahaneden imza olunurdu. Bir gece Sultan Vahdeddin «benim imzam kararnamelerin balâsına vazedilmek lâzım gelir. Sadrazamı bulun da badema o suretle imza edeceğimi söyleyin» dedi. Ben de telefonla Sadrazamı bulup iradeyi tebliğ ettim. «Nasıl arzu buyururlarsa öyle yapsınlar» demesi ile Hünkâr da öyle vaz'-ı imza etmeye başladı. Fakat vükelâdan bazıları ve bahusus Meclisi Meb'usan Reisi Hacı Âdil Bey bunun nass-ı kanuna mugayir bulunduğundan bahisle itiraz ettiler. O sırada Talât Paşa Avrupaya gidiyordu; gitmeden evvel bana «İmzayı hümayunun bu şekilde vaz'ına arkadaşlar itiraz ediyorlar; ben gittikten sonra ZatıŞahane'ye zemîn-i münasibte arzedin» dedi. Keyfiyeti arzettimse de kabul buyurulmayıp Sadaret vekâleti vazifesini ifa eden *Enver Paşa'yı* celp ve onunla müzakere ile vükelânın itirazatını bertaraf ederek ol suretle vaz'-ı imzaya devam etti» [Bk. s. 155].

8) Mehmet Talât Paşa kabinesinin istifa eylemesinde, Hükümdarın Sadrazam üzerinde icra eylediği tazyiklerin de bir rol oynadığı görülmektedir: «Bilâhara mesmûm olduğuna göre Hünkâr *Talât Paşa'yı*, Veliâhd da *Enver Paşa'yı* istifaya sevkeylemişlerdir. Kabinenin istifası üzerine ben *Hâşim Bey'e* «akıbet dediğinizi yaptınız» deyince «biz ne yapalım? Zatı Şahane de öyle istedi» demesi bu babdaki mesmuatı teyit etti» [Bk. s. 165].

9) Vahdeddin, Ahmet İzzet Paşa kabinesinin ancak kısa bir müddet iktidar mevkiinde kalabileceğini daha bu kabine teşekkül ederken tâsarlamış bulunmakta idi. Netekim, Ahmet İzzet Paşa'nın Sadarete tayinini bildiren Hattı Hümayunun Başkitabet tarafından kaleme alınarak Hükümdara tevdiî dolayısıyla Padişhla Başkâtibi arasında cereyan eden bir

muhaverede Vahdeddin bu husustaki düşüncesini açıkça izhar eylemek-ten çekinmemiştir. O zamanın Başkâtibi olan merhum *Ali Fuad Türkgeldi*, mevzubahs muhaverenin tarzı cereyanını şu şekilde anlatmaktadırlar: «Hattı Hümayunu tahrir ile Sadrazama tevdi kılınmak üzere kırmızı atlas kese derununda Zatı Şahaneye takdim eylerken Heyeti Cedidel Vükelânın muvaffakiyetini temenni edince «*Maalesef bu kabinenin ömrü pek az olacaktır; sulhu da yapamıyacaktır*» demiş olması Padişahın bir fikr-i muzmir ve mukarreri bulunduğuna delâlet ediyordu» [Bk. s. 168].

10) Ahmet İzzet Paşa kabinesinde yer alan Nazırlardan bazılarının değiştirilmesi hakkında Hükümdarın müteaddit defalar vukubulan ihtar ve müdahalesi kabinenin istifasına müncer olmuş ve bu hususta Hükümdara verilmek üzere tanzim kılınan istifanamede Padişah Kanunu Esasiye aykırı hareket etmekle ittiham edilmiş ve kabinenin bu ittihamı da Vahdeddin'i bir hayli kızdırmıştır. Eserde, durum şu şekilde izah olunmaktadır: «...Bir müddet sonra Zatı Şahane tekrar yazı odasına gelerek cereyanı halden ve kabinenin istifasından bahisle beraber, istifanamenin nihayetinde teklifi vakıın Kanunu Esasiye mugayir bir hareket olmak üzere tavsif olunmasına gayet münfail olduğunu ihsas etti ve hemen yerinden kalkıp yazı masasının üzerinde bulunan Kanunu Esasiyi alarak Hukuku Şahaneye dair olan yedinci maddeyi bana okuttu ve «*Ben ne çocuğum, ne de okuduğumu anlamıyacak kadar bınnağım; işte Kanunu Esasi bana bu hakkı veriyor; ben hakkıma istimal etmeyip memleketin ahvalini nazarı dikkate alarak halisane bir ihtarda bulunmuşum*» dedi. Ben de maddei mezkûrede vükelânın azil ve tebeddülüne dair olan fıkrada münderiç «*usulen*» tâbiri üzerine nazarı dikkatini celb için tecahül tarikile «*Acaba bu lâbirden maksadı kanunî nedir?*» dedim» [Bk. s. 175].

11) Ahmet İzzet Paşa kabinesinin Maliye Nazırı *Cavit Bey* tarafından kaleme alınan ve Şûrayı Devlet Reisi *Reşit Akif Paşa* tarafından tebyiz olunan istifanamesi Hariciye Nazırı *Nâbi Bey* vasıtasile saraya gönderilmiştir. İstifanamenin yazılış şekline fazlasile kızan Hükümdar, Hariciye Nazırı *Nâbi Bey*'e aşağıdaki beyanatı tebliğ ettirtirmiştir: «*Müstevfâ kabinenin istifanamesini teessüfle aldım; kabine âzası hakkında ferden ferdâ emniyet ve itimadım vardır. Ben Kanunu Esasinin bahşeylediği hakkı istimal etmeyip maksadım hayrhâhâne bir ihtar ve nasihattan ibaretti. Bu ihtarâtımın Kanunu Esasî ahkâmına mugayir bir hareket gibi addu telâkki olunmasına teessüf ederim. Buna binaen kabinenin istifasını kabüle mecbur oldum. Bîlcümle isnadatı gayrı*

muhakka redd u iade olunduğu gibi bu isnadını da aynen iade ederim» [Bk. s. 175].

12) Ahmet İzzet Paşa kabinesinde yer alan bazı Nazırların değiştirilmesi hakkında Hükümdar tarafından vukubulan ihtar ve müdahaleyi, kabine Kanunu Esasiye mugayir telâkki eylemiş ve Padişah da hareketinin Kanunu Esasiye mugayir olup olmadığı hakkında bir karar vermek üzere Âyan Meclisine müracaat etmiştir. Bu müracaatını Ahmet İzzet Paşa kabinesine indirilmiş şedid bir darbe diye vasıflandıran Hükümdar, bu hususta teşebbüs ve mülâhazalarını Başkâtibi *Ali Fuad Türkgeldi*'ye şu şekilde izah etmiştir : «... Beni Kanunu Esasiyi ihlâl ile itham etmek istiyorlar. Kanunu Esasinin tefsiri ahkâmı Meclisi Âyana ait olduğundan bugün heyeti toplayıp maddei mezkûrenin tefsir ettirilmesini Ahmet Rıza Bey emretti. Zaten böyle bir ihtimale karşı tebligatımı Âyandan olan Abdurrahman Şeref ve Ahmet Rıza Beyler vasıtasile icra etmiştim. Onlar Âyanda iki şahit makamında bulunacaklardır.»

Durumu izah eliyen merhum *Ali Fuad Türkgeldi*, sözlerine şu şekilde devam etmektedirler: Padişah «kendilerine Kanunu Esasî ahkâmını ihlâl etmek ve bu suretle yeminlerinde hânîs olmak gibi bir isnadı gayri muhıkta bulunmalarından hasıl olan teessürlerini tekrar ve hükmü kanunu hiç bir veçhile ihlâl değil, kanunun bahşettiği bir hakkı bile istimal etmediklerini ve memlekette hasıl olan cereyanlar hakkında her gün imzalı ve imzasız yüzlerce kâğıt almakta olduklarını (sizin vasıtanızla değil!) ve kendileri Devetin ve hanedanın hukukunu muhafazaya mecbur olduklarından bu cereyanlara karşı lâkayt kalamıyacaklarını ve her ne kadar kendisi mes'ul mevkide olmayıp vükelâ mes'ul iseler de maazallah Devlet inkıraza doğru giderse İzzet Paşa velevki en şedid mes'uliyete düçar olsa Devlet ve memleket için ne faidesi olabileceğini uzun uzadıya izah ve arkadaşlarından bazılarını istifaya davet etmek kendisince müşkül görünüyorsa bizzat istifa ettiği halde yeni kabinenin teşkiline yine kendisini memur edeceğini sureti kat'iyede temin etmiş iken isga eylemediğini ityandan sonra «*Ben Devlet ve memleketime bir hizmet ümidiinde bulunmasaydım Çengelköyünde rahat rahat otururken bu bâr-ı azîmi kabul etmezdim. Bu yaştan sonra mezarıma Padişah diye yazdırmak hevesinde değilim»* dedi» [Bk. s. 177 - 178].

13) Merhum *Ali Fuat Türkgeldi*, Tefvik Paşa kabinesinin kuruluşunun akabinde, Padişahla kendisi arasında, o sıralarda matbuatta Meb'usan Meclisinin feshedileceği yolunda bazı haberlerin neşredilmesi üzerine vaki olan ve Hükümdarın Meb'usan Meclisinin dağıtılmasına taraftar olmadığını gösteren bir muhaveresinden bahseylemektedirler.

Padişahın Meb'usan Meclisinin dağıtılmaması lehinde bir mütalâa ihzar eylemesine müncer olan mezkûr muhaverenin şekli, merhum *Ali Fuad Türkgeldi* tarafından şu tarzda nakledilmektedir: «Tevfik Paşa kabinesinin teşekkülü ile beraber bazı gazeteler Meclisi Meb'usanın feshine dair makalât neşrine başladılar. Henüz Domabahçe sarayında bulunduğu sırada bir gün Zatı Şahane neşriyatı vakıadan bahs açıp ben de «*Meclisin feshi netayici muzırta tevliid eder; çünkü ahvali hazırada intihabatı cedide icrası müteazzir olduğundan memleket tül-i müddet meclissiz ve mura-kabesiz kalır. Intihabat icrasına şürü edilecek olursa vilâyetlerimizin bir kısmı mühimmi elyevm tahtı işgalde bulunması ile oralarca inti-habat icrası kabil olmaz. Bu vilâyetlerden meb'us celbedilmediği takdirde ise bizzat emri vâki ihdas ve vilâyatı mezburenin iftirakını zimnen tasdik eylemiş oluruz. Bir de elveym Meclisi Meb'usanda vilâyatı mezkûre ahalisinden meb'uslar bulunduğundan bunlar vasıtasile o ahali ile teması muhafaza eylemek ve şu suretle ahali mahalliye ile merkezi saltanat arasında tesisi münasebet etmek mümkün olur. Şayed Meclis dağılır ve meb'uslar memleketlerine avdet ederse artık o vilâyetler ile hiç bir rabıtamız kalmaz» dedim. Hünkâr «ben de bu fikirdeyim» cevabını verdi» [Bk. s. 182].*

14) Merhum *Ali Fuad Türkgeldi*, Meb'usan Meclisinin feshine müte-allik 21 Aralık 1334 tarihli iradei seniyenin tarzı tahririni ve bu hususta kendisile Padişah ve Sadrazam arasında cereyan eden muhave-renin tarzını şu şekilde nakletmektedirler: «21 Kânunuevvel 1334 cumar-tesi günü saraya vurudumda huzura istenildim. Sadrazam Paşayı da huzurda buldum. Zatı Şahane keyfiyeti etrafıle bana anlatmasını kendi-sine emredip müşarünileyh o gün Meclisi Meb'usanda vaki olan istizah neticesinde kabineye ademi itimad réyi itasına karar verilmiş olduğunu bizzat Âyan ve Meb'usan Reisleri ifade eylediklerini ve izahat itasından imtina etmiş olmamak için heyetçe Meclise gidilip izahatı lâzime veril-dikten sonra Kanunu Esasinin yedinci maddesi mucibince Meclisin feshi için müsaadatı seniye istihsaline karar verdiklerini söyledi. Zatı Şahane yazı takımının üzerinde bulunan Kanunu Esasi nüshasını alarak madde-i mezkûreyi okumaklığı emretti. «*Meclisin indeliktiza feshi*» tâbirini okuduktan sonra esbabı zaruriyei siyasiyeye binaen bu hakkı kanuniye istinaden Meclisin feshine Sadrazam Paşa ile aralarında muvafakat ol-duğundan bahisle «*Esbabı zaruriyei siyasiye*» tâbirini dercederek bir iradei seniye ile lâyihası yazılmasını emretti. Ben birdenbire böyle bir emri vaki karşısında kalınca mütehayyir olarak «*madamki Mecliste vaki olacak istizaha heyeti vükelâ cevap verecektir, neticede ademi itimad*

reyi ita edilirse vükelânın tebeddülü veyahut Meclisin feshi şıklarından birinin ihtiyarı emrindeki hakkı kanunileri istimal buyurulur, ve o halde kanun ve usule daha muvafık ve itirazdan sâlim bir harekette bulunulmuş olur» yolunda idarei kelâm ettim. Sadrazam tekrar izahat itasına ibtidarla Meclisi Meb'usan bir aydanberi Affı Umumî Kanununu ve memleketin inzibatını temin edecek Polis Kanununu çıkarmadığı halde o meselelerden dolayı hükümeti tahtie etmekten ve hükümetin verdiği levayihî kanuniye encümenlere bile havale edilmeyip durmakta olduğunu ve her ne yapılsa kabineyi iskata-âzmetmiş olduklarını ve ahvali hazırai siyasiyenin ehemmiyeti bu suretle idarei umura imkân bırakmadığını uzun uzadıya izah etti. Zatı Şahane de «*Bunlar velinimetlerine karşı (yâni rüesayı ittihadı) bir eseri vefa göstermek istiyorlar; binaenaleyh onlar tarafından iskat kararına intizar edilmeyerek fesih cihetine gidilmesi daha muvafık olur. Bu suretle dayılık bizde kalsın; zaten Sadrazam Paşa ile aramızda muvafakat hasıl oldu*» dedi [hani evvelce verilen sözler!]. Bunun üzerine Zatı Şahanenin beyan eylediği esbabı mucibeyi tashih ve mezkûr maddenin fıkrai mahsusasındaki dört ay tâbirini dercederek bir iradei seniye müsveddesi yazıp kendisine okudum. Ahvali hazıra icabınca dört ay zarfında yeniden intihabat icrasına imkân bulunamayacak olduğu takdirde bu kaydın iradei seniyeeye derci muvafık olup olmayacağına tereddüt edilerek «*yedinci maddenin fıkrai mahsusası mucibince ledelik-tiza Heyeti Meb'usanın feshi*» tarzında tashih olundu. Ben biraz teemmülden sonra bundan Meclisin külliye feshi mânası çıkarılması ihtimaline binaen «*bermucibi kanun feshi*» tâbirinin ilâvesine lüzum gösterdim.

Zatı Şahane Sadrazam Paşaya hitaben «*Başkâtîp Bey mesleki kitabetten yetişmiş olduğu cihetle şekli tahrîre pek ziyade dikkat eder*» dedi. İradei seniye ol suretle bittebyiz usulen zirini Sadrazama imza ettirdikten sonra tarafı Şahaneye takdim ettim. Bu suretle zihnime bir mütalâa daha varid oldu. «*İradei seniye lâyihasının dört ay zarfında yeniden intihabat icrası kaydını tasrihen bir nüshai saniyesini tahrir ve tebyiz edeyim, o da imza buyurulsun da Sadrazam Paşaya birlikte tevdi olunsun. Arkadaşları ile bilistisare hangi şekil daha muvafık görülürse Mecliste onu kvaat etsinler*» dedim. Sadrazam «*Bermucibi kanun*» kaydı konulduktan sonra buna hacet kalmıyacağını beyan etti.

Zatı Şahane de tebessüm ederek «*artık bu derecesi tevehhiim olur*» dedi. Sadrazamın avdetinden sonra Hünkâr beni nezdinde alıkoyarak kararı vakıın esbabı mucibesi hakkında izahat verdi. «*Sizden sır çıkmaz, ecnebler bu Meclisi Meb'usanı müntehap addetmiyorlar. Siz hakkı hayatımızı muhafaza için faaliyet göstermelisiniz. Eğer lâzım gelen*

faaliyeti göstermezseniz hakkı hayatınızı da iskat etmiş olursunuz» diyorlar» dedi. Bu sırada Meclisi Âyan Reisi Ahmet Rıza Beyin vürudunu ve Başmabeyinci Lûtfi Bey de Zatı Şahaneyi görmek istediğini haber verdiler. Ben çıktıktan sonra huzurda kalan Lûtfi Bey'e Hünkâr cereyanı hali anlatıp «Başkâtîp Bey pek korkak! Aman kanuna mugayir bir hal olmasın diye titriyor» demiş olduğunu müşarûnileyh bana ifade ve Ahmet Rıza Beyin huzurdan çıkarken kendisine «Âlemde demokrasinin icrayı saltanat ettiği bir zamanda hiç Meclisi Meb'usan fesholunur mu?» dediğini de hikâyeye eyledi» [Bk. s. 182 - 184].

15) Merhum Ali Fuad Türkgeldi'nin naklettiklerine göre, Mebusan Meclisininin 21 Aralık 1334 tarihli irade ile bertaraf edilmesinde Sadrazam Tefvik Paşanın da önemli bir rol oynamaya çalıştığını, bu hususta padişahın yalnız başına hareket eylemediğini, Vahdeddine bu bakımdan yapılacak isnatlarda sadrazamının da bir hissesi bulunduğunu kabul etmek lâzımdır. Tefvik Paşanın, bu hususta daha ileri giderek, anayasanın hükümleri icabı dört aylık bir müddet zarfında teşriî seçimlerin yeniden yapılması keyfiyetinin bertaraf edilmesini mümkün kılacak teşebbüslere de girişmekten hâli kalmadığı müşahede edilmektedir. Nitekim, bu durumu, merhum Ali Fuad Türkgeldi, aşağıdaki izahatiyle, çok vâzih bir şekilde tebarüz ettirmektedirler : «26 Kânunuevvel 1334 Perşembe günü Bâbiâlidenden vürut eden maruzat meyanında «intihabâtı cedidenin imkân husulüne kadar imhâli ve sulhun inikadını müteakip intihabata başlanılması» hakkında bir kıt'a Meclisi Vükelâ mazbatası ile bir de iradei seniyye lâyihası vardı.

Cumartesi günü evrakı mezkûreyi takdim ettiğim sırada vilâyatımızın bir kısmı işgal altında bulunması hasebiyle intihabât icrasındaki müşkülât derkâr ise de, Kanunu Esasî ahkâmınca intihabâtı cedidenin dört ay zarfında icrası meşrut olduğundan ve Meclisi Mebusan feshedileli henüz bir hafta olup önümüzde uzun bir müddet bulunması cihetiyle o vakte kadar sulhün inikadı ile intihabâtın tehiri icrasının resmen ilâm suitesir ve telâkkiyi mucip olacağından ve vaktiyle Saffet Paşa sadaretinde Meclisi Vükelâdan yapılan mazbata üzerine Meclisi Mebusanın fimâba'd toplatılması hakkında sebmeden muameleye makîs addolunamayacağından bahisle böyle bir karar ittihazına mahal olmadığını arz ve ifade ve «Kanunu Esasînin hiç bir sebep ve bahane ile tatil veya icradan iskat edilemeyeceğine» dair olan 115 inci maddeyi kıraat ettim. Zâtı Şâhane fesih hakkındaki kararda yeniden intihabat icrasına dair sarahat bulunmaması bazı kıl u kalî mucip olmasından dolayı hükümetçe bu yolda bir karar ittihazına lüzum görülmüş olduğunu dermeyen etti. Ben

ise bu kararın aksi tesir hasıl edeceğini ve Meclisin toplanmaması için verilmiş bir karar olmak üzere telâkki olunacağını arz ve ihtar ve bu hususta biletraf muhtacı teemmül bulunduğunu tekrar ettim. Zâtı şâhâne iradei seniye lâyihasının «*maddeten imkân bulunduğu halde dört ay zarfında ve imkân olmadığı takdirde sulhun inikadını müteakıp intihabata başlanılması*» suretinde tashihi o gibi suitelâkkiyatı dâfi olabileceği mütalâasında bulundu.

Ben de Kanunu Esasının muhafazai ahkâmı ile mükellef olan âyan heyetinden emniyet buyurulan üç dört zat ile bu bapta müzakere buyurulması muvafık olacağını ve böyle bir karar ittihazına lüzumu kat'î görüldüğü halde de ademi imkâna dair olan esbabın mazbataya tashihen derci lâzım geleceğini, yoksa mazbatayı mütekaddimede de munderiç olduğu üzere «*intihabatı cedide icrasındaki ademi imkân bedihî olmasına*» kaydı kifayet edemeyeceğini ve bu kaydın mânasını bendeniz anlasam bile aradan zaman geçtikten sonra ahlâf için kanaatbahş olamayacağını medlûlen arzettim, Hünkâr evrakı alıkoyarak «*bu biraz mühim; hakkı-âliniz var*» dedi.

2. Kânunusani 1335 tarihi ile makamı sadareten bir tezkerei hususiye vürut edip, bunda intihâbat muhaberatına şimdiden mübaşeret olunmasının ademi imkânı bazı esbabı mucibe derciyle dermeyan edilerek «*Bilütfihî teâlâ sulhun akdi ile imkân hasıl olduğu andan itibaren ber mucib-i kanun dört ay zarfında hemen intihabata mübaşeret mukarrer bulunduğu*» ibaresini mutazammın bir ilânı resmînin evrakı hâvadise derciyle neşri Meclisi Mahsusu vükelaca kararlaştırılarak icabı icra kılınacağı muharrerdi. Bu mahazir ve müşkülâtı Meclisin feshine karar verildiği gün nazarı itibara almak lâzımdı. Mezkûr tezkereyi takdim eylediğimde Zâtı Şahane «*Keyfiyeti Sadrazam Paşaya anlattığım gibi evvelki irâde lâyihasını Damad Şerif Paşa yazmış olduğundan ona da söyledim ve «Bu babdaki ademi imkânı ben anlarım, siz anlarsınız ama, doksan beşe doğru diye yine gürültü koparırlar; esbabı mucibeyi sarahaten ilân etmeli» dedim. Şerif Paşa «Hakkı hümayununuz var, bu ceheti teakkul edemedim, kusur ettim» dedi. Onun üzerine bu kararı ilân eylemişler*» buyurdular» [Bk. s. 185 - 186].

16) Sadrâzam Tefvik Paşanın 3 Mart 1335 te istifasına sebep olan hâdise, çok gariptir ki, kabine tarafından imza ve tasdik edilmek üzere hükümdara arzolunan bir kararname lâyihasının padişah tarafından Kanunu Esasiye muhalif telâkki edilerek imza ve tasdik olunmamasından ibaret bulunmakta ve mezkûr hâdisede de Devlet Reisinin Kanunu Esasının müdafii rolünü oynamağa (tabiatıyla hakikî gayesi bu değildir)

çalıştığı görülmektedir. Filhakika, Tevfik Paşa kabinesi tarafından hükümdara gönderilen 27 Şubat 1335 tarihli mazbata ve 1 Mart 1335 tarihli kararname lâyihası ile, «Düveli İtilâfiye ile harekâtı hasmâne vukuunu tahrik ve ihdas eden kabine âzasının ve tehcir münasebetiyle ika' edilen ef'ali cürmiyeden maada memleketin emm ü selâmeti ve nâsın can ve mal hürriyeti aleyhine vukua getirilen ceraimin mürtekipleri ile havâyic-i nâs üzerinde icrayı ihtikâr ve nüfuz ve mevkii memuriyeti sui-istimal etmiş olanların mevki ve sıfatları ne olursa olsun bir gûna merasimi mütekaddimeî kanuniyeye hacet kalmaksızın divanı harbi örfilerce takip ve muhakemeleri ile tâyini cezaları ve tesri-i muamele için de evvelce ciheti askeriye ve adliyeye mensup âzadan olmak üzere teşekkül etmiş olan divanı harbi örfilerin yeniden teşkili» istenilmekte idi. Mevzuubahs mazbata ile kararname lâyihasını hükümdara arzeden *Ali Fuad Türkgeldi*, padişahla aralarında cereyan eden muhavereyi şu şekilde nakleylemektedirler : «..... Selâmlık resminden sonra zâtı şâhâneye bir pusula takdim ile Bâbiâliden mühim ve mufassal bir mazbata ve kararname vürut ettiğini bildirdim. Hünkâr, evrakı mezkûreyi alıp getirmeliğimi irade eylemekle küçük mâbeynde takdim ettim. Hünkâr, evrakı bizzat mütalâa eyledikten sonra «*Böyle olmıyacaktı. Bu Kanunu Esasiye mugayirdir*» diyerek masalarının üzerinde bulunan Kanunu Esasî nüshasından vükelânın sureti muhakemeleri hakkındaki maddeyi ve Kanunu Esasinin hiç bir maddesinin hiç bir sebep ve bahane ile hükümden iskat edilemeyeceğine dair olan 115 inci maddeyi okuttular ve «*Ben bunu imza edemem; evrakı verin bu gece tetkik edeyim*» dediler...».

«Ertesi sabah huzura kabulümde kurşun kalem ile tahrir etmiş oldukları mütalâanameî hümayunları bana tevcih ile «*Bunu tezkere sekline koyunuz; yazacağınız tezkerenin müsveddesini evvel emirde bana iade ettikten sonra otomobile binip Babiâliye giderek Sadrazama tevdi ve şu mütalâatı da şifahen tebliğ ediniz. Bunu icrada zarureti mübremeye varsa heyeti vükelâ her türlü mesuliyeti üzerlerine alarak icra ederler. Kendi işlerine beni karıştırmasınlar, ben bunu imza edemem; bugünlerde Kanunu Esasî üzerinde çok sözler tekevün etti; Kanunu Esasî ile bu derece oynamak caiz değildir*» dediler».

Merhum *Ali Fuad Türkgeldi*, hâdisenin müteakip safhalarını şu tarzda izaha devam etmektedirler: «Ben müsveddeyi tahrir ve maahâza pek sert olan bir kaç kelimeyi tadil ederek kendilerine takdim ettim. Kabulü âliye iktiran eyledikten sonra mütalâanameî hümayunu iade eyledim. Yazılan tezkereyi bizzat alarak Babiâliye götürdüm. Sadrazam Tevfik Paşa Mecliste olduğundan kendisine haber gönderdim. Elçi odasına vürut

etmesile tezkereyi yeden be-yed tevdi ettim. Müşarünileyh ba'd el-mütalea ahvali teşrihe başlayup «*Düveli ecnebiye otuz altı kişinin tevkifi için bir liste verdiler (İzzet Bey vasıtasile). Bir haftaya kadar hükümetçe yapılamazsa bizzat tevkifata kıyam edeceklerini bildirdiler. Bu meyanda bilmuhakeme beraet edecek olanlar da ceza görmüş oacaklar dedi*» ve maruz olduğu müşkülâtın bahisle «*Üç dört ay kadar çekilmek istiyorum. Fakat Efendimizi kime bırakalım? Sadareti Ahmet Rıza Beye teklif ettim; «Ben Âyan riyasetinden başka bir şey kabul edemem» diyor. Ferit Paşaya teklif ettim; o da uzun müddettenberi hizmette bulunmadığından dolayı kabul etmiyor*» dedi. Onun üzerine ben de kendilerine hakim bir zat olduklarından Kanunu Esasi ahkâmına mugayir bir kanunu Zâtı Şahaneye kabul ve tasdik ettirmekle mevkiini düçarı tezelzül etmek muvafıkı maslahat olamayacağını teemmül buyurmalarını ve her halde bu gibi ahvale karşı makamı saltanatın mahfuz bulundurulması lâzım geleceğini ifade ettim. «*Bu bapta arkadaşlara karşı ısrar edecek olursam istifa edecekler; yerlerine kimi getirelim?*» dedi ve rüfekası ile görüşerek neticeyi akşam bizzat hâkipây-i hümayuna arz etmek üzere yanımdan müfarakatle Meclise gitti.

Saraya avdetimde Zâtı Şahane ahiren tefriş ettirmiş olduğu büyük yazı salonunda beni kabul eyledi. Maruzatı mütelâsiyane istimadan sonra makamı saltanatın bu işe karıştırılması doğru olamayacağını uzun uzadıya bastu beyan etti ve «*Tevfik Paşa ile beni müşkül mevkiide bulunduruyorlar. Uryanî-zâde kendi libasını bize giydirmek istiyor*» diyerek bunun Uryanî-zâde Cemil Molla tarafından yapılmış olduğunu imâ eyledi ve Sadrazamın «*ısrar eylersem istifa ederler*» sözüne karşı «*Ha! şimdi maksat anlaşıldı. Heyeti vükelâ tazyikata maruz kalıyor; sık sık böyle istifaya mecbur oluyorlar diye halka karşı bize tahmül-i mes'uliyet etmek istiyorlar*» dedi.

Ertesi gün saraya vürudumda zâtı şâhâne akşam sadareten gelen bir tezkerei hususiyeyi irae etti ki bunda mazbatai müttekaddime ile istizana muhtaç görülen cihet, gerek evvelce teşekkül eden ve gerek bu defa teşkil olunan divanı harbi örfilerin tamamıyla idarei örfiye kararnamesi ahâkmı dairesinde şekli kadimde tertibi kaziyyesinden ibaret olup bu teşkilâtı cedidenin herhalde iradei seniyyei şeref-sünûha vâbeste bulunduğu Meclisi Vükelâca tezekkür kılındığı beyan olunarak mütalâana-meî hümayunda münderiç olan ve berveçh-i muharrer şifahen izah kılınan gayeye temas edilmemekte veyahut edilmek istenilmemekte olduğu görülüyor ve heyetçe fikri sabıkta ısrar ediliyordu [Bk. s. 203 ve müt.].

17) Tevfik Paşa kabinesi tarafından hükümdara arzolunan bir kararname lâyihasının Kanunu Esasi hükümlerine aykırılığı dolayısıyla padişah tarafından imza ve tasdik olunmaması keyfiyetinde, Devlet Reisinin Kanunu Esasinin hükümlerine tamamen riayet eylemeye çalıştığını gösteren bir mahiyet müşahede eylemek, hususiyle mezkûr kararname lâyihasına karşı hükümdar tarafından izhar olunan mütalâanın muhtevası karşısında, bir bakımdan mümkün görülmektedir. Ancak, padişah tarafından mezkûr kararname ile ilgili olmak üzere Kanunu Esasiye mugayereti dolayısıyla reddedilen hususların, sonradan, Tevfik Paşanın istifasını müteakip onun yerine gelen Damat Ferit Paşa kabinesi tarafından teklif ve hükümdar tarafından imza ve tasdik edilen bir kararname ile temin olunması, Vahdeddinin, Kanunu Esasi hükümlerine riayet bakımından Tevfik Paşa kabinesine karşı gösterdiği titizlikte samimi olmadığını tayit eylemektedir. Vahdeddin, hakikatte, Kanunu Esasiyi hâkim kılmaya değil, kendisini mesuliyetten kurtarmaya çalışmış ve kendisi tarafından iktidar mevkiine getirilen bir kabinenin Kanunu Esasiye aykırı icraatta bulunmasında da bir mahzur görmemiştir. Nitekim, Tevfik Paşa kabinesi tarafından gönderilen kararname lâyihasına karşı verilen cevapta da, esas güttüğü gayenin, kendisinin mesuliyete iştirak ettirilmemesi, mesuliyete iştirak ettirilmesinin Kanunu Esasiye mugayir olduğu, kabinenin hükümdarın iştiraki mevzuubahs olmadan icraatında serbest bulunduğu, bir kelime ile hükümdarın imza ve mesuliyeti mevzuubahs olmadan kabinenin Kanunu Esasiye de muhalif olsa icraatında tam bir serbestiye sahip olduğu sezilmekte ve bir kararname lâyihasının Kanunu Esasi hükümlerine göre ancak hükümdarın imza ve tasdikiyle tekemmül edebileceğini nazarı itibara alan ve belki hükümdarın müzaheret ve mânevî mesuliyetini bu hususta mümkün kılmaya çalışan Tevfik Paşa kabinesinin de, padişahın bu çekingen hareketi karşısında, iktidar mevkiinden uzaklaşmayı maslahata daha uygun bulduğu neticesine varılmaktadır.

18) *Merhum Ali Fuad Türkgeldi*, Damad Ferid Paşanın ikinci defa Sadarete getirildiğini bildiren 19 Mayıs 1335 tarihli hattı hümayunun tarzı tertibi ve tahririni şu şekilde izah etmektedirler: «Saraya âzimetimde Sadrazamdan aldığım malûmatı arz ile beraber kabine tebeddülü tekarrür edince hazırlamış olduğum hattı hümayun müsveddesini takdim ettim. İzmir vukuatinin ahalinin efkârında hasıl etmiş olduğu yeis ve nevmidi sebebiyle hat müsveddesine halkın kuvvei mâneviyesini takviye edecek bazı fıkralar dercine lüzum görerek «*Şu ân-ı mühimde başlarında nefsince her türlü fedakârlığa âmade olan Padişahları bulunduğu halde bilümum*

efradı milletın emel-i yegânesi hukuk-ı Devletın tamamî mahfuziyetinden ibaret olduğundan bu emeli meşruî millinin tatmini için son derecede fedakârane ve özmişperverane sarf-ı mesai etmenizi sureti kat'iyede ihtar ile» ibaresini tahrir etmiştim. Fakat «*Nefsince her türlü fedakârlığa âmade olan»* fıkrasını istizana talikan yazmış olduğumdan bunun derci muvafık görülüp görülmediğini tarafı Şahaneden istizan ettim. «*Pek muvafık, yazınız»* demelerinden cesaret alarak «*Başlarında milletın sinesinden tahassül etmiş altı buçuk asırlık bir hanedanın reisi bulunan»* ibaresini de dercetmek istiyorum, *cür'et edemedim»* dedim. «*Onu da ilâve ediniz; ben de zihnimde bunu düşünüyordum; fakat toplayamıyordum. Bu fikir aynı zamanda ikimizin de zihnine hutûr etmiş»* diyerek ibarei mezkûreyi ilâve ettirdiler. Müsveddeyi tekrar okuyup «*Padişahları»* kelimelerine «*halifeleri»* kelimesinin ilâvesini, «*Hukuk-ı Devletın»* cümlesine «*milletın*» kelimesinin terdifini, «*Emeli meşru-i millî»* tâbirine bedel dahi «*Emeli kudsi-i millî»* tâbirinin tahririni emretmeleriyle hattı hümayun müsveddesi bu suretle tekarrur etti» [Bk. s. 229].

19) Ali Rıza Paşanın sadareti zamanında 7 Ekim 1335 tarih ve 247 sayılı mebusan intihabatına mahsus kararname ile milletvekilleri seçimi yapılmış ve fakat seçimlerin neticesinden memnun kalmıyan padişah Mebusan Meclisinin açılmasını mümkün olduğu kadar geciktirme siyasetini gütmüştür. Fakat, bir taraftan millet mümessillerinin sadrâzam üzerinde ve diğer taraftan sadrâzamanın hükümdar üzerine vukubulan tazyiki ve hattâ sadrâzamanın bu hususta vukubulan istifa tehdidi karşısında Mebusan Meclisinin 12 Ocak 1335 de açılması kararlaştırılmıştır. Eserde durum şu şekilde izah olunmaktadır: «Her tarafta intihap icra olunarak mebuslar peyderpey İstanbulda toplanmağa başladılar. Zâtı Şâhâne iptidaları Meclisin küşadını mürevvic görünmekte ve intihap kılınacak mebusların muhtelif fırkalara mensup zevatı mutebereden olmalarını terviç etmekte bulunduğu halde İstanbul intihabatı neticesinde İttihat ve Terakki namzetlerinin galebe etmesi ve bâhusus ameleden Numan Ustanın mebus intihap olunması kendisinde İttihatçıların yine hükûmeti ele alacakları endişesini uyandırarak Meclisin küşadı emrinde taallül göstermeğe başladı. Fakat bir taraftan intihap olunup İstanbulda toplanan mebuslar Ali Rıza Paşayı tazyik etmekte, o da saraya gelerek Meclisin yevmi küşadının tâyini için ısrar eylemekte idi» [Bk., s. 273 - 274].

«Ertesi gün akşam üzeri sadrâzam gelerek Meclisin yevmi küşadının tâyini için tekrar ısrarda bulundu ve bu taallülâtı Ferit Paşanın tesvîlâtına hamlederek kendisi zaten o makama hâhişger olmadığından mü-

şarûnileyhin sadarete getirilmesi arzu buyuruluyorsa fikri hümayun açıkça beyan buyurulduğu halde derhal çekileceğini ihsas etti. Zâtı şâhâne teheyyüçle yanındaki masanın üzerine eli ile bir hattı müstakim çizerek «Benim öyle bir niyetim olsa dost doğru yürürüm ve kimseden çekinmem» dedi. Bunun üzerine tarafeyn yumuşayıp zâtı şâhâne teemmül etmek üzere kendisine yirmi dört saat kadar vakit bırakılmasını ve yarın kat'î kararını vereceğini beyan etmesiyle Ali Rıza Paşa ile birlikte huzurdan çıktık. Ertesi sabah hünkâr benî çağırıp «Sadrazam Paşaya bu sabah görüşeceğimizi bildirmiştim. Halbuki şimdi birisile görüşmek icap etti. Kendilerile ikindi vakti görüşeceğim. Babiâliye bir yaver gönderin tebliğ etsin» dedi. Gönderdiğim yaver başka yoldan giderek Ali Rıza Paşa ise başka tarikle gelerek yolda birbirlerine tesadüf edemediklerinden Sadrazam vakt-ü muayyende çıkageldi. Ferid Paşa da daha evvel gelip otomobili harem kapısının önünde durmakta idi. Hünkâr sertabip Reşad Paşayı gönderip «Efendimiz selâm ettiler; bu sabah birisiyle görüşmek icap ettiğinden zâtâlilerinin ikindi vakti teşriflerini rica ediyorlar» deyince Ali Rıza Paşa hemen oturduğu koltuktan fırlayıp tehevürle kapıya doğru giderek hademeye «Getirin paltomu» dedi. Gördümki iş fenaya gidiyor; Sadrazam istifa edecek, Ferid Paşa gene sadarete gelecek, bir dereceye kadar kesbi sükûn eden ahvali yeniden karıştıracak; buna meydan vermeden hemen yakasından yakalayıp «Gitmeyeceksiniz Paşa!» diye çeke çeke götürüp sandalyasına oturttum. Sertabibe de «İşte hali görüyorsun. Bu adam gidip istifa edecek, netice vahim olacak. Ahvali Efendimize anlat ve şimdi kabul ettirilmesi çaresini bul» dedim... Sertabip gidip cereyanı hali arzetti. Sertabip avdetinde «Efendimiz taam buyursunlar da şimdi kendilerini kabul ederim buyurdular» cevabını getirdi ve bu derece hâd bir şekil almış olan hal şu suretle bertaraf olundu. Taamı müteakip Zâtı Şahane Ali Rıza Paşayı kabul ederek Meclisi Meb'usanın küşadı için emri kat'î verdi. Ertesi gün namı şahaneye olarak kıraat edilecek nutku iftitahî müsveddesi Babiâliden vürud ederek ledelârz kabule iktiran eyledi» [Bk. s. 274 - 275].

20) 1335 de teşriî seçimleri müteakip 12 Ocak 1335 de açılan Meclisi Umuminin resmi küşadı bizzat hükümdar tarafından yapılmayıp onun namına sadrazam tarafından Dahiliye Nazırı Şerif Paşaya tevdi ve okutturulan beyannamei hümayun ile icra edilmiştir. Her ne kadar Matbuat Umum Müdürlüğünce yayınlanan 12 Kânunusani 1335 tarihli resmî tebliğde «Zâtı Şevketmeabı Hazreti Padişahinin Cumartesi sabahındanberi terfi-i hararetle müterafik inhirafı mizaçları hasebiyle tabibi hususii şehriyâriyelerinin tavsiyesine binaen dört beş gün kadar dairei hümayunda tedavi ve istirahatlerine lüzumu fennî olduğundan Meclisi Umuminin

resmî küşadı tarafı eşrefî cenabı tacidariden bilvekâle zâtı şâmîi sadâret-penâhî canibinden ıera kılınacağı ilân olunur» demekte ise de, Vahdeddinin böyle bir açıştan ictinabı mümkün kılabilme için rahatsızlık gibi bir mazereye dayanması da bizce muhtemel görülmüştü. Nitekim, merhum *Ali Fuad Türkgeldi* bu ihtimalin bir hakikat olduğunu şu şekilde teyit etmektedirler: «... Hünkâr ziyade müteheyyiç olmasıyla hastalık bahane ederek Mecliste bizzat isbatı vücut etmedi ve dört beş gün Harem dairesinden çıkmadı. Hattâ küçük mabeyne çıkmadığı günler beni haremde kabul etmek mutadî olduğu halde o müddet zarfında beni de kabul etmeyip maruzatı harem dairesine gönderdim. Hastalığına dair her gün sadaret marifetiyle resmî rapor da neşrolunurdu.» [Bk. s. 274].

21) Hükümet merkezinin 16 Mart 1336 da yabancı kuvvetler tarafından cebren ve resmen işgalî, işgal kuvvetleri tarafından güdülen tethiş siyaseti ve nihayet ecnebi devletlerin Anadolu da Kuvayı Milliyye namı altında gittikçe gelişme imkânını bulan millî harekete karşı alınmasını arzu ettiği tedbirler, o sıralarda iktidar mevkiinde bulunan Salih Paşa kabinesinin istifasını intaç eylemiş ve sadaret makamı evvelâ Tefvik Paşaya ve bunun ademi kabulü üzerine de Damat Ferit Paşaya teklif edilmiştir. O sıralarda Ferit Paşanın sadarete getirileceği haberinin şayi olması üzerine Mebusan Meclisi İkinci Reisi Hüseyin Kâzım Bey, saraya gelerek, hükümdara, bunun memleketin ve saltanatın felâketini mucip olacağını bildirmiş ve Padişah da, yapılan bu ikaza, hiddetle, «*Ben istersem Rum Patriğini de, Ermeni Patriğini de, Hahambaşını da getiririm*» tarzında mukabelede bulunmuştur. Meb'usan Meclisi ikinci reisinin «*Getirirsiniz ama faydası olmaz*» tarzında verdiği cevaba da, «*Ben böyle karar verdim; getireceğim*» diye mukabele eden Vahdeddin, gerçekten, 15 Recep 1338 de, dördüncü defa olarak, eniştesi Damad Ferid Paşayı sadaret makamına getirmiştir [Bk. s. 282 - 283].

R. G. O.

«**Tahir Taner** : *Ceza Hukuku* (Umumî kısım), İstanbul, 1949, sayfa 732.»

Büyük üstadımız Ord. Prof. Dr. Tahir Taner, «Ceza Hukuku» adlı ve memleketimiz hukuk mensuplarının heyecanla bekledikleri eserlerini neşreylemiş bulunmaktadırlar. Yıllardanberi üstadın kürsüsünden feyzalmış bulunan talebeleri ve hocamızın eserlerini daima tezyin eden ilme, açıklık ve berraklığa âşinâ olan, hukuk dünyamız bu son eserle kendi-

lerine bir kere daha hayran olmak fırsatını bulmuş olacaktırlar. Kitap hakkındaki bu kontrandüyü yazan, Üstat Tanerin yanında talebeliğinden profesörlüğüne kadar bulunmuş ve bulunmakta devam etmiş, kendilerinin en bol cömertlikle lütfettikleri ilim ve faziletlerinden istifade ederek ona pek çok şeyler borçlu olmuştur. Bir ilim adamında mevcut olması zarurî bulunan bütün bir objektif görüş içinde beyan etmek isteriz ki, hocamızın eserini de mütalâa ettikten sonra bir Türk Ceza Hukukunun teşekkül eylemiş bulunduğu kani olmuş bulunuyoruz. Gerçekten mahkeme içtihatlarıyla, doktrini ile, istinat edilmekte olan esas nazariyeleriyle bir Türk Ceza Hukuku teressüm eylemiş bulunmaktadır. Esasen 1949 yılı Türk Ceza Hukuku bakımından mesut bir yıl olmuş, İstanbul ve Ankara Hukuk Fakülteleri Ceza Hukuku kürsüleri mensupları verdikleri eserlerle Ceza Hukukumuzu zenginleştirmişlerdir.

Ord. Prof. Tahir Tanerin eseri, bundan evvel bu mevzuda neşretmiş buldukları eserlerin almış olduğu son şekildir. Eser plân, tertip ve tasnif bakımından bundan evvel basılanlardan farklı olmamakla beraber bahislerin muhtevaları o suretle genişletilmiştir ki, bunu, tekaddüm edenlerden tamamıyla başka ve farklı yeni bir eser olarak telâkki etmekte hata yoktur. «Ceza Hukuku» bahislerin muhtevası, bibliyografyaları ve bilhassa yeniden ihtiva eylediği bol not ve malzeme itibariyle yeniden vücuda getirilmiş bir eserdir. Müellifin kitabının üzerine kaçınıcı tabı olduğunu işaret etmemiş bulunmasını da aynı sebebe irca eylemek lâzım geldiği fikrinde bulunuyoruz.

732 büyük sayfa tutan eserin muhtevasını mufassal olarak burada hülâsa etmek ve Ceza Hukukunun bütün ana meselelerini ihtiva eden kitapta, muhterem müellifinin taraftarı bulunduğu noktai nazarları arzede bilmenin imkânı yoktur. Eserde umumî suç nazariyesine taallük eden bütün meseleler, cezalar ve cezalar rejimi yer almış bulunmaktadır.

Müellif, eserin, fakültemiz talebelerine hitap eden cephesini hiç bir an gözden uzak tutmamış ve bu itibarla Ceza Hukukunun, bütün bahisleriyle, birbirini takip eder şekilde arzedilmesi ve bahislerin mantıkî bir sıra içinde birbirini takip eylemesini, bir tek kelime ile, kitabın sentetik metoda göre tertibi şikkını ihtiyar eylemiştir. Gerçekten müellifin uzun hocalık yıllarının tecrübeleri neticesinde vâsıl olmuş bulunduğu bu tertip ve tasnif tarzı Fransız doktrinine müşabih bulunmakta ise de Türk talebesinin anlayış ve kavrayış kabiliyetine hitap eden hususiyetleri itibariyle çok orijinal bir mahiyet arzulemektedir.

Müellif eserini sentetik metoda göre yazmış bulunmakla beraber bu keyfiyet kitabın tatbikat bakımından arzulettiği fayda ve ehemmiyeti hiç bir suretle azaltmamıştır. Gerçekten Ceza Hukukunun umumî kıs-

mına taallük eden her mesele hakkındaki nazariye, mukayeseli kanunlar, en son kongre ve konferans kararlarına yer verildiği gibi Türk Yarıtayının meselelere temas eden kararlarından da bol bir şekilde bahsedilmiş ve yerine göre bunlar tenkit veya tasvip edilmek suretiyle kıymetlendirilmiştir. Bu suretle Türk Ceza Hukukunun teşekkülünde mahkemelerimizin kararlarıyla oynadıkları müsbet rol ve hisse tebarüz ettirilmiştir. Ayrıca kitabın sonuna ilâve edilen kanun maddelerine göre arama cetveli bu bakımdan tatbikatçıların eserden istifadesini kolaylaştırmaktadır.

Eserin ilk 78 sayfasını kaplıyan «Giriş» kısmında Ceza Hukukunun diğer hukuk ilimleri arasındaki yeri tayin olunduktan ve bu bakımdan gerekli mukayeseler yapıldıktan sonra ceza vermek hakkının esasının mütalâasına geçilmekte ve işin tarihçesi yapıldıktan sonra klâsik nazariyeler, klâsik mektep, yeni nazariyeler, pozitivist mektep ve diğer mektepler mütalâa edilmektedir. Müellif nazariyelerin mütalâasına tahsis eylediği bu kısımda ayrıca üçüncü mektebi, Ceza Hukuku milletlerarası birliğini, neoklâsik mektebi, teknik - hukuk mektebini incelemektedir.

Sayın üstad Ceza Hukukundaki esas doktrinini girişi nihayete erdiren «netice» kısmında ifade eylemektedirler : müellife göre cezalandırmak hakkı adaletle memdut içtimâi faydaya istinat eder. Cezaî sorumluluk kusura, suç işliyenin mânevî sorumluluğuna dayanır. Bu itibarla cezaî mesuliyeti olanlarla, cezaî mesuliyeti olmıyanları birbirinden tefrik eylemek lâzımdır. Ceza ancak sorumlular hakkında tatbik olunur. Bunların içinde —mükerrir olmak gibi kanunun tayin ve tasrih edeceği muayyen şartları ve vasıfları dolayısıyla— tehlike halî arzedenler hakkında, cezadan ayrı olarak ve nisbi müddetsiz hüküm usulü ile emniyet tedbirlerinin tatbik olunması ve bu cümleden olmak üzere icabında kendilerinin sosyeteden uzaklaştırılmaları yoluna gidilebilir. Keza sorumlu olmıyan suç failleri hakkında uygun emniyet tedbirleri tatbik edilir.

Yani cezaların yanıbaşında, kanunun tayin ve tasrih edeceği hallerde tatbik edilmek üzere, emniyet tedbirlerine de yer verilmek lâzımdır.

Sayın Ord. Profesörün Ceza Hukukunda doktrinler münakaşası muvacehesinde aldıkları durumun hülâsası budur. Görülüyor ki bu neoklâsik nazariyedir. Hocamız mezkûr noktai nazarı benimsemekle beraber bütün diğer nazariyeleri hakikî bir ilim adamına has olan bitaraflık içinde incelemekte ve değerlendirmektedirler.

Kitabın takip eden altı yüz küsur sayfasında umumî suç nazariyesinin ihtiva eylediği bütün bahisler yer almış bulunmaktadır. Bu çok kıymetli eserin intişar eylemiş bulunduğunu memleketimizin bütün hukuk müntesiplerine bildirmekle şeref duyarız.

«Dr. Naci Şensoy : Çocuk Suçluluğu — Küçüklük — Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri, İstanbul, 1949, sayfa 215.»

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin kıymetli Ceza Hukuku Doçenti Naci Şensoy, yukarıda ismi işaret olunan kıymetli eserini neşreylemiş bulunmaktadır. Sayın müellifin ötedenberi Ceza Hukukunda küçüklük ve çocuk suçluluğu mevzuunda çeşitli makaleler ve etüdler neşreylemiş bulunduğu memleketimiz hukuk müntesiplerince malûmdur. Müellif bu kere adı geçen konuda hemen de bütün meseleleri ihtiva eden bir eseri neşir sahasına koymuş bulunmaktadır.

İkinci Büyük Harpte ona tekaddüm eden ve takip eden devrede çocuk suçluluğunun bütün dünya memleketlerinde endişeler uyandıran istikametler aldığı, ve bilhassa harbin fecaatine maruz kalmış bulunan Avrupa memleketlerinde çocuk suçluluğunun âdeta bir âfet halinde efkârı umumiyeyi alâkadar eden meselelerden biri halini almış bulunduğu malûmdur. Bu umumî cereyandan memleketimiz de maalesef masun kalamamış ve çocuk suçluluğu meselesi Türk umumî efkârını da alâkalandırmıştır. Naci Şensoyun eseri yalnız hukuk ilmi bakımından değil, fakat efkârı umumiyenin mezkûr mesele üzerine dikkatini çekmek ve onu ilmin bugünkü vaziyetinde arzylediği müesseseler itibariyle tenvir eylemek bakımından da büyük bir ehemmiyet ve kıymet arzulemektedir.

Eser üç kısımdan mürekkeptir : birinci kısım çocuk suçluluğu meselesine tahsis edilmiştir. Müellif bu mebhaste çocuk suçluluğunun bugünkü durumunu mukayeseli surette incelemiş, çocuklar tarafından kesretle işlenen suçları ve bunların hususiyetlerini ve çocuk suçluluğunun umumî sebep ve âmillerini ve bunlarla mücadele vasıta ve çarelerini mütalâa etmiştir. Eserin bu kısmı tamamiyle kriminolojik mahiyet arzutmekte ve bu bölümü Türkiyede yapılan araştırmaların neticeleri ayrıca tezyin etmektedir.

İkinci kısımda Ceza Kanununda küçüklük bahsi tarihî bakımdan, muhtelif nazariyeler itibariyle incelendikten sonra Türk Ceza Kanununa göre yaş küçüklüğünün cezai mesuliyete tesiri konusu tafsilâtiyle mütalâa edilmektedir. Bu kısım tamamiyle hukukîdir.

Nihayet eserin üçüncü kısmında çocuk mahkemeleri ve çocuk infaz müesseseleri mevzuu incelenmektedir. Penoloji sahasına taallük eden bu bölümün muhtevası da gerek mukayeseli, gerek tarihî bakımlardan mütalâa edilmektedir. Bilhassa bu bölümün muhtevasından memleketimiz müesseseleri itibariyle çok büyük istifadeler sağlanabilir.

Müellif, yaptığı uzun tetkikleri neticesinde şu esaslara vâsıl olmaktadır : Bir kere çocuğu tenkili hukuk dışına çıkarmak lâzımdır; ıstırap

vermek suretiyle korkutucu bir vasfı haiz olan ceza çocuğa uygun değildir. Çocuğa mânevî ve ahlâkî terbiye vermek lâzımdır. Çocuk hakkında ittihaz olunacak tedbirler «terbiyevî» ve «ıslahî» olmalıdır. Mânevî tehlikede bulunan çocuklar hakkında, bunların bir suç işlemelerini beklemeden mahsus organ ve müesseselerce tedbirlere müracaat olunması lâzım gelir. Bu bakımlardan Türkiyede mahsus bir «çocuk mevzuatına» ihtiyaç vardır. Müellif ayrıca bu çocuk mevzuatının ihtiva eylemesi lâzım gelen hususiyetleri üç esasa irca eylemek suretiyle göstermektedir.

Kıymetli arkadaşımızı bu çok değerli eserinden dolayı hararetle tebrik eder, tavsiye eylediği reformların memleketimizde bir an önce tahakkuk ettirilmesini temenni ederiz.

S. D.

«M. Hilmi Özarpat : *Askerî Ceza Yargılama Usulü Hukuku*, Harp Okulu Neşriyatı, 1949, sayfa 265.»

Fakültemizin kıymetli mezunlarından, Harp Okulu Ceza ve Usul Hukuku öğretmeni Hilmi Özarpat Harp Okulunda tedris eylediği Askerî Ceza Yargılama Usulü Hukukuna ait kitabını neşreylemiş bulunmaktadır. Kitabın önsözünden Harp Okulumuzda gittikçe daha fazla olarak hukuk tedrisatına yer verildiğini anlamış bulunuyoruz. Bu keyfiyet her cihetten memnuniyeti mucip olmak lâzım gelir. Müellif kitabın önsözünde Askerî Yargılama usulünün yeniden programlara ilâve edilmesi dolayısıyla memnunluğunu izhar etmekte ve her biri Ağır Ceza Mahkemesi yetkisini haiz bulunan Askerî Mahkemelerde vazife alacak müstakbel subayların Yargılama Usulü Hukukunun hiç olmazsa genel prensipleri ile mücehhez bulunmalarının zarurî olduğuna işaret eylemektedir. Müellifin bu mülâhazasına tamamiyle iştirak ederiz; bugün memleketimizde askerî kaza, adli kaza yanında geniş bir salâhiyetle teessüs eylemiş bulunmaktadır. Mezkûr mahkemelerin vazife itibarıyla, bazı hallerde, yalnız askerlere değil, fakat sivillere de şâmil salâhiyetleri bulunduğu malûmdur. Bu itibarla ileride Askerî Mahkemelerde vazife alacak olan subayların hukukî bilgilerle techizi zarureti âşikârdır.

Askerî Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunun hemen bütün bahislerini ihtiva eden ve uygun bir tasnif sistemi içinde bunları arzeden kitabın muhtevasını bu kısa kontrandüde arzede bilmeğe imkân yoktur. Ancak eserin hususiyeti hakkında şu noktaları arzetmek isteriz ki, her bahiste umumî bir giriş yapılmış, müesseselerin kanundan mücerret olarak tarif ve tavsifi gösterildikten sonra Umumî Ceza Muhakemeleri Usulü

ile mukayeseli şekilde Askeri Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun muhtevasının izahına girilmiştir. İctihatlara da iktiza eyledikçe yer verilmiş, bu suretle kitabın tatbiki kıymeti çoğaltılmıştır.

Eserin bizce başta gelen hususiyeti açık ve sade bir dille yazılmış olması ve yalnız hukukçulara değil, fakat bütün entellektüellere hitap edebilmesidir. Okuyucularımıza eseri tavsiye eder, müellifini tebrik ederiz.

S. D.

Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, *Ceza Mesuliyetinin Esası*. İstanbul Hukuk Fakültesi yayınlarından. 1949, s. 172, fiyatı 270 Krş.

Cezai mesuliyetin esası nedir? Suçluya verilecek cezanın nev'i ve ölçüsü neye nazaran tayin olunmalıdır, Ceza hukukunun en esaslı ve o nisbette de ihtilâflı bu iki meselesi, değerli meslekdaşımız Prof. Sulhi Dönmezer'in «Ceza Mesuliyetinin Esası» adlı eserinin mevzuunu teşkil etmektedir.

Altı sene evvel yazıldığı halde muhtelif sebepler dolayısıyla ancak 1949 yılı sonunda, İstanbul Hukuk Fakültesi İhtisas Kurları serisinin 13 üncüsü olarak neşredilmiş bulunan bu eser, pek haklı olarak, ceza mesuliyetinin esasının Ceza hukukunun ana meselesi olduğunu izah ile işe başlamakta ve Ceza hukukunun çeşitli müesseselerinin bu ana mesele hakkındaki görüşe nazaran hal ve tanzim edilebileceğine işaret olunmaktadır. Mesuliyetin esas meselesinin her şeyden önce felsefi bir mahiyet arzettiğini söyleyen müellif, yine pek haklı olarak, hukukçunun vazifesinin felsefi spekülasyonlar yapmak olmadığını, hukukçunun felsefi meselelerin kendisiyle değil, pratik neticeleriyle meşgul olması icap ettiğini ilâve etmektedir.

Eserde, ceza mesuliyetinin tatbiki bakımından tarihçesinden, kusur prensipinin doğuş ve tekâmülünden de kısaca bahs olunmakta, ilk devirlerde kusura dayanan bir mesuliyet bulunmadığı, kusur mefhumunun ileri hukuk safhalarında, bilhassa dinî tesirler altında yavaş yavaş meydana çıktığı belirtilmektedir.

Değerli müellif, eserin üç büyük bölümünde, cezai mesuliyetin esası hakkındaki üç ana görüşü ele almış ve inceden inceye tetkik etmiştir.

Klâsik nazariye bölümünde evvelâ cezai mesuliyetin esasını kusura ve dolayısıyla mânevî mesuliyete dayandıran bu nazariyenin menşei ve esasları anlaşılmış, eski müelliflerin klâsik nazariyede libr arbitr meselesini anlayış ve vazedişleri ile bugünkü müelliflerin klâsik nazariyede

bunu anlayış ve vazedişleri arasında farklar olduğu ve cezanın tertibinde kusurun derecesine bakıldığı belirtilmiştir. Klâsik nazariye bölümünde son olarak nazariyenin esaslarına muhalif telâkkilerin doğuşundan da bahsedilmiştir.

Pozitivist nazariye bölümü dört kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda bu nazariyenin doğuşundan kısaca bahsedilmiş, ikinci kısımda Ferri'nin elinde hukukî bir sistem, bir mektep haline gelen bu nazariyenin cezaî mesuliyet hakkındaki görüşleri anlatılmıştır. Evvelâ Ferri'nin yıkıcı görüşleriyle işe başlanmış, *liber arbitri*'nin müsbet ilimler tarafından reddildiğini söyleyen bu büyük üstadın bu mesele ile uğraşmasının iki sebebi olduğu da ilâve olunmuştur. Bu sebeplerden birincisi dürüstlük endişesi, ikincisi de psikolojiye samimî bir surette bağlı bulunan Ceza Hukuku araştırmalarında itirazlar ve müphemiyetler membaı olan böyle bir meselenin mevcut bulunmakta olması ve Ceza Hukukunu böyle felsefî münakaşalardan sıyırmak lüzumu ve zaruretidir.

Ferri'nin, ceza verme fonksiyonunun içtimaî müdafaa gayesini güttüğü, suçlunun mânevî mesuliyet şartından müstakil olduğu ve içtimaî mesuliyete dayandığı hakkındaki kurucu görüşleri de geniş ölçüde tetkik edilmiştir.

Pozitivist nazariye bölümünün üçüncü kısmının mevzuunu «tehlikeli hal» teşkil etmektedir. Bu tâbirin daha ziyade objektif bir durumu izah ettiği ve bilhassa suç teşkil eden fiillerden ayrı ve önce bulunan bir duruma işaret ettiği, pozitivist müelliflerin, failin sübjektif durumunu ifade eden tehlikelilik tâbirini kullandıkları gözönünde tutulursa, pozitivist nazariyenin izahı sırasında tehlikeli hal yerine tehlikelilik denilmesi kanaatimizce daha doğru olurdu. Kaldı ki, müellif, tehlikeli hal mefhumunun pozitivistler tarafından suçluların cezaî mesuliyetinin ölçü ve derecesini tesbite medâr bir kriter olarak alındığına işaret etmiş ve suçtan evvelki tehlikeli halin, bir diğer söyleyişle sosyal tehlikeli halin Ferri tarafından ceza hukuku dışında sayıldığına da belirtmiştir. Suçtan sonraki tehlikeli halin fonksiyonunun, suçlunun cezaî mesuliyetini meşrû göstermek olmadığını, sadece cezaî mesuliyetin ölçü ve derecesini tayin olduğunu her vesile ile açıklayan müellif, bu mefhumu karşı ileri sürülen itirazları da tetkik etmiştir. Pozitivist nazariye bölümünün dördüncü kısmı, bu nazariyenin cezaî mesuliyetin esası hakkındaki görüşlerinin tenkidine tahsis edilmiştir.

Cezaî mesuliyet hakkındaki üçüncü ana görüş olan eklektik telâkkiler kitabın en büyük bir kısmını işgal etmektedir. Tez ve antitez mahiyetinde olan klâsik ve pozitivist nazariyelerin arasında kalan ve her ikisinden bazı esaslar almış ve telif etmeğe çalışmak suretiyle meydana

getirilen bu nazariyeler, dört kısımda mütalâa edilmiştir. Birinci kısımda üçüncü mektepten, ikinci kısımda normallik telâkkisinden, üçüncü kısımda Prins, Saleilles, Cuche ve Tarde'in telâkkilerinden, dördüncü kısımda da bugünkü modern müelliflerin bazılarının yeni denemelerinden bahsedilmiştir.

Cezâ mesuliyeti hakkındaki muhtelif nazariyeler böylece birer birer görüldükten sonra bu nazariyelerin kanunlara tesirleri mevzuu da ele alınmıştır. Bu nazariyelerin mütalâası sırasında nazarı dikkatimizi çeken nokta, müellifin benimsediği neoklâsik nazariyeden müstakillen bahsedilmemiş olmasıdır. Ne bu nazariyenin esası, ne taraftarlarının ileri sürdükleri görüşler ve ne de muhaliflerinin itirazları, mevcut nazariyelerin teker teker ele alınışı sırasında izah edilmiştir. Bunlara kısaca netice bahsinde, müellifin şahsî görüşlerinin açıklanması sırasında rastlanmaktadır.

Eserin bizce en alâka çeken kısmı, müellifin görüşlerini ihtiva eden netice bahsidir. Değerli meslektaşımız esas nazariyenin klâsik nazariye olduğunu, pozitivist nazariyenin onu reddedip tam ilmî cesaretle yeni esaslar kurduğunu, eklektik nazariyelerin libr arbitri reddetmelerine rağmen bunun bütün neticelerini çıkarmağa cesaret edemediklerini söylemekle işe başlamakta, klâsik nazariyenin halen yaşayan şeklini teşkil eden neoklâsik nazariyenin cezâî mesuliyetin esası olmak üzere libr arbitri kabul ettiğini, fakat aynı zamanda emniyet tedbirlerini de benimsediğini söylemekte ve şahsan bu nazariyeye taraftar olduğunu ilâve etmektedir. Libr arbitr'in bir hayal olmadığı, ceza mesuliyetini mânevî mesuliyete dayamanın, emniyet tedbirleri de kabul olunduğuna göre, içtimâî müdafaaı teminatsız bırakmadığı yolundaki fikirlerini de müdafaa etmektedir.

Görülüyor ki müellif, neoklâsik mektebi, eklektik mektepler arasında saymamaktadır. Cezalarda mânevî mesuliyet esasını, emniyet tedbirlerinde içtimâî mesuliyet esasını kabul etmek, klâsik nazariye ile pozitivist nazariyeyi telife çalışmak, ikisinden de birer esas almak ve netice itibariyle eklektik bir nazariye kurmak değil midir? Diğer taraftan, suç işleyen kimseleri ikiye tefrik edip birinciler hakkında tatbik edilen müeyyidelere ceza, ikinciler hakkında tatbik edilenlere emniyet tedbiri adını vermek ve bunlar arasında farklar görmek, kanaatimizce, ancak ceza mesuliyetinin esasını felsefî spekülâsyonlara dayamanın bir neticesidir. Bir para cezası ile meselâ ölüm cezası nasıl farklı ise ve farklı suçlulara bu farklı müeyyideler tatbik olunuyorsa, neden meselâ mükerrirler veya akıl hastası suçluluklar hakkındaki hürriyeti bağlayıcı bazı müeyyidelerle normal diyebileceğimiz suçlulara tatbik olunan mü-

eyyideler arasında da böyle bir fark olacağını kabul etmiyelim de daha başka farklar arayalım? Başka memleketlerin infaz müesseselerini tetkik etmek fırsatını bulmuş olan müellif de teslim eder ki, Cezaevleri ile Emniyet Tedbirleri Evleri arasında ancak bir rejim farkı vardır ve çok defa böyle bir fark da mevcut değildir.

Bazı kimseler hakkında içtimaî müdafaa esaslarına dayanan emniyet tedbirlerini kabul ettikten sonra diğerleri hakkında neden etmiyelim? Bir tarafta tanıdığımız esası, diğer tarafta neden tanımalıyım? Bazan aynı kimse hakkında hem ceza, hem emniyet tedbiri tatbik etmenin doğurduğu mahzurlarla neden karşılaşalım? Bu sualler müellifin de zihnini kurcalamış olmalıdır ki, önsözünde, neoklâsik fikirleri benimseyen bu kitabın altı sene evvel yazıldığı zaman tereddüt içinde olduğunu, aradan geçen senelerin tereddüdünü arttırdığını itiraf etmekte ve istikbal için hiç bir taahhüt altına girmemiş olduğunu da ayrıca belirtmektedir.

Tereddütlerini de açıkça belirtmekteki samimiyetinden, bağlandığı fikri, ordularını birer birer kaybeden bir kumandanın azmiyle hâlâ müdafaaada gösterdiği cesaretinden, muhalif telâkkileri hakikî ilim adamı dürüstlüğü ve tarafsızlığıyla anlatmaktaki olgunluğundan ve nihayet bizlere böyle kıymetli bir eser kazandırdığından dolayı değerli arkadaşımı hararetle tebrik ederim.

N. K.

Dr. Nurullah Kunter, *Suçun kanunî unsurları nazariyesi*, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayınlarından, İstanbul 1949, 278 sahife, 420 krş.

İstanbul Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Ceza Usul Hukuku kürsüsünün değerli doçenti *Dr. Nurullah Kunter*, 1947 - 1948 ders yılında takrir ettiği doktora ihtisas kurlarını «Suçun kanunî unsurları nazariyesi» adı altında, şu son günlerde neşretmiş bulunmaktadır.

İsminden de anlaşılacağı veçhile, kitap suç umumî nazariyesinin yalnız bir kısmına, yani sadece kanunî unsura taallük etmekte, maddî ve mânevî unsurları hariç bırakmaktadır.

Kitabın önsözünde müellif, mevzuun bu sûretle yalnız kanunî unsura inhisar ettirilmesinin başlıca sebebi olarak, yeni cereyanların bilhassa bu unsur üzerinde durmuş olduğunu göstermektedir.

Eser, bir «Giriş» ten sonra, üç kısma ayrılmaktadır.

«Giriş» kısmında suç umumî nazariyesi hakkında genel bilgiler verildikten sonra, suçun kanunî unsurları nazariyesinin bu umumî nazariye içinde işgal ettiği mevki izah olunmaktadır.

Birinci kısım, kanunî unsurların birincisi olan «Tipiklik» unsuruna taallük etmektedir. Yeniden icat etmek zorunda kaldığı bu terimle, müellif «mücerret suçun tipinin kanunda tayin edilmiş olmasını» anlamakta (n. 19), yani suçların kanunda târif edilmesi lüzumuna işaret etmektedir. Bu birinci kısım beş paragrafa ayrılmaktadır. Birinci paragraf «Tipikliğin bir unsur olarak kabulü» başlığını taşımakta, ikinci paragraf «Kanunî tipin muhtevası» na, üçüncü paragraf «Tipikliğin şümulü» ne, dördüncü paragraf «Tipikliğin mevcudiyeti» ne, nihayet beşinci paragraf da «Tipikliğe tesir eden sebepler» e tahsis edilmiş bulunmaktadır.

İkinci kısımda, kanunî unsurların ikincisi olan ve fiilin bütün hukuk nizamına aykırı olmasını ifade eden (n. 47) «Hukuka aykırılık» unsuru tetkik edilmektedir. Bu kısmı terkip eden sekiz paragrafın başlıkları şunlardır: 1. «Hukuka aykırılığın unsur olarak kabulü»; 2. «Hukuka aykırılığın mahiyeti»; 3. «Hukuka aykırılığın mevzuu»; 4. «Hukuka aykırılığın şümulü»; 5. «Hukuka aykırılığın tayini»; 6. «Hukuka aykırılığın mevcudiyeti»; 7. «Hukuka hususî aykırılık»; 8. «Hukuka aykırılığa tesir eden sebepler».

Üçüncü kısımda ise kanunî unsurların sonuncusu olan ve suçun karşılığında cezaî bir müeyyidenin bulunmasını anlatan (n. 117) «Cezalandırılabilme» unsuru incelenmektedir. Bu kısmı terkip eden on paragraf da şu başlıkları taşımaktadır: 1. «Cezalandırılabilmenin unsur olarak kabulü»; 2. «Cezalandırılabilmenin şümulü»; 3. «Şarta bağlı cezalandırılabilme»; 4. «Cezalandırılabilme şartları ile fail arasındaki ruhî alâka»; 5. «Cezalandırılabilme şartları ile hareket arasındaki sebebiyet alâkası»; 6. «Cezalandırılabilme şartları ve suçun safhaları»; 7. «Cezalandırılabilme şartlarının suç neticesinden ayırdedilmesi»; 8. «Cezalandırılabilme şartlarının takip şartlarından ayırdedilmesi»; 9. «Cezalandırılabilme şartlarına misaller»; 10. «Cezalandırılabilmeye tesir eden sebepler».

Her paragrafın numaralara ayrıldığını ve eserin 173 numaradan, baştafta umumî bir plândan maada kitabın sonunda bibliyografya, müellife, mevzua ve kanuna göre arama cetvelleriyle fihristten tereküp ettiğini ilâve edersek, eserin muhtevası hakkında umumî bir fikir edinmek kabil olur.

Yukarıda arzettiğimiz veçhile, eser yeni cereyanların üzerinde en çok işlemiş olduğu bir mevzua taallük etmektedir. Bu yeni cereyanlar ise bilhassa İtalya ve Almanyada vücut bulmuş, henüz Fransız doktrinine tesir icra etmemiştir. Bu itibarla suçun kanunî unsurları hakkında eserde tahlil ve münakaşa edilen fikirler, dermeyeran olunan mütalâalar, Türk doktrini için tamamiyle yenidir ve eserin başlıca dikkati calip noktası da budur. Bu bakımdan müellif İtalyanca eserlere bizzat müracaat ederek, bu kaynaklardan geniş ölçüde istifade etmiş, hattâ —Önsözde belirttiği veçhile— Almanca bilmeyişi dolayısıyla karşılaştığı güçlüğü de, İtalyanca eserlerin Alman doktrinine olan atıfları sayesinde kısmen yenebilmiştir.

Eserin bilhassa öğülmeğe lâyık olan ikinci ciheti de, her mevzuda müellifin şahsî kanaatini izhar etmiş olmasıdır. Filhakika değerli hukukçumuz, hemen her meselede, kendi görüşünü açıklamış, bu suretle yukarıda sözü geçen yeni cereyanları nakletmekle iktifa etmeyip, bunlar karşısında tenkitçi, bazan da orijinal bir mevki muhafaza eylemiştir.

Kitabın takdire şayan üçüncü noktası da, müellifin eli altındaki bütün kaynaklardan istifade etmiş olması, mevzu ile yakından veya uzaktan alâkadar hiç bir kitabı ihmal etmemiş, hattâ —bazan— muayyen bir noktadan sarahaten bahsetmemiş olan müelliflerin kullandıkları tâbirlerden zimnen benimsedikleri noktai nazarı bile istihraç ve istidlâle çalışmış bulunmasıdır.

İlmî bir tasnif ve metodla, tam ve mutlak bir ilmî dürüstlikle yazılan eserin ne kadar büyük bir emek mahsulü olduğu bu sözlerimizden anlaşılacaktır. Bunlara müellifin Türk doktrini ve binnetice Türk hukuk dili için yepyeni mefhum ve fikirlerden bahsetmesi dolayısıyla, terim bulabilmek hususunda karşılaşmış ve en büyük kısmı itibariyle iktihama muvaffak olmuş bulunduğu müşkülâtı da ilâve edecek olursak, sarfedilen gayret büsbütün tebarüz eder.

*

Bununla beraber, eser hakkında bazı mülâhazalarda bulunacağız. Bunlardan bir kısmı terimlere ve metoda taallük etmekte, diğer kısmı ise müdafaa olunan fikirlere müteallik bulunmaktadır.

A — Terimlere ve metoda taallük eden mülâhazalarımız:

Terim bakımından üzerinde duracağımız ilk kelime «Tipiklik» olacaktır. Müellifin de dilimiz bakımından «munis» olmadığını teslim ettiği (n. 18) bu tâbir yerine, mefhumu bir perifrazla ifade etmek ve meselâ

«suçun kanunda târif edilmiş olması» yahut, daha kısa olarak, «târif edilmiş olma» gibi cümleler kullanmak daha muvafık olurdu diye düşünüyörüz.

Yine terim mevzuunda ikinci mülâhazamız, suçü içtimâî bakımdan târif eden Garofalo'nun «pietâ» diye ifade ettiğı mefhumun «merhamet» olarak çevrilmiş olmasıdır. Her ne kadar «pietâ» kelimesi merhamet mânasına gelebilirse de, lâtincede aslında olduğı gibi, İtalyancada da bu tâbir daha yerinde olarak «muhabbet» mânasına kullanılmaktadır, ve zaten Garofalo da bu tâbiri «muhabbet» karşılığı almaktadır: Garofalo'ya göre tabîî suç insanlar arasındaki «muhabbet» hissini inkârı demek olduğı gibi, suçlu da hemcinslerine karşı muhabbet beslemeyen veya kendisinde bu his münhasif olan bir kimsedir.

Metod bakımından üzerinde duracağımız nokta, kitabın fazla nazarı, fazla mücerret bir şekilde yazılmış olması, müellifin kolaylıkla misal verebileceğı bir çok hususlarda bunu yapmamış bulunmasıdır. Halbuki sırf nazarı ve spekülâtif sahada kalmak, hem fikirlerin tâkibinde müşkülâtı mucip, hem de bu fikirlerin tatbikî kıymetlerinin kavranmasına mâni olmakta, bu suretle, Önsözde belirtilen «Türk müspet hukukunun tefsir ve tatbikine» faydalı olmak maksadı zannımızca tam mânasiyle tahakkuk edememektedir.

Meselâ müellif «Tipiklik» adını verdiği birinci unsurun gerek mevcudiyeti ve gerek muhteva ve şumulü meselelerini incelerken, doktrin sahasında yapılmış olan muhtelif tasniflere temas etmiş, fakat bu tasniflerden birinin veya diğerrinin kabulü ile ne gibi pratik bir neticeye vâsıl olunabileceğini belirtmemiştir. Keza müellif «maddî unsura tesir etmediğı halde sadece hukuka aykırılığı» kaldıran «öyle bazı sebepler»in mevcudiyetinden bahsederken (n. 55, II, a) bu sebeplerin bir kaç tanesini pekâlâ zikredebilirdi. Bunun gibi «sübjektif hakları ihlâl etmiyen suçlar da mevcuttur» (n. 90, I, b) diyen sayın müellif, bir iki misalle bu suçları canlandırabilirdi. Nitekim hukuka uygunluk sebeplerinin çeşitlerinden (n. 116, II) ve cezalandırılabilme şartlarından (n. 165, 168) bahsederken, müellif müteaddit misaller vermiş bulunmaktadır.

B — Eserde müdafaa olunan fikirlere taallük eden mülâhazalarımız :

Tekrar edelim ki, Türk doktrini bakımından tamamiyle yeni bir mevzuu ele almış olan müellif, bu mevzuu en ince noktalarına varıncaya kadar büyük ve takdire lâyük bir meharetle tetkik etmiş, hiç bir noktai nazarı ihmal etmemiş ve şahsî görüşünü her meselede açıklamıştır. Ancak, pek az olmakla beraber, bazı hususlarda müellifin telâkkî tarzına iştirak edememekteyiz.

Evveleminde müellifin hukukî hata mevzuunda ileri sürmüş olduğu noktai nazara temas edelim. Bu hususta serdedilen muhtelif mütalâaları ve bu meyanda taraftar olduğumuz saik telâkkisini telhisen zikreden müellif bu son telâkkiyi bilhassa şu suretle tenkit etmektedir: «Fail, suçun mevcudiyetini bilmiş olsaydı, suçu işlemekten vazgeçerdi, diye sarîh bir hüküm verilemeyeceğine göre, her hukukî hatanın saik olduğu, yani her failin suç olduğunu bilmediği için o fiili işlediği de söylenemez» (n. 42, s. 73).

Kanaatimizce meseleyi şu şekilde vazetmek iktiza eder: maznun ya «Ben bu fiilin suçu olduğunu bilmiyordum, bilseydim işlemezdim» diye bir iddiada bulunmuştur yahut bulunmamıştır. Böyle bir iddiada bulunduğu takdirde, açıktır ki, bir saike istinat etmekte, bu saik mevcut olmasa idi suçu işlemeyeceğini söyleyerek mazur görülmesini talep etmektedir. Biz diyoruz ki, bu iddia ve talebi reddetmek için failin suçun mevcudiyetini bilmiş olsa idi, suçu işlemekten yine vazgeçmeyeceğini, yani ileri sürülen hukukî hatanın hakikaten suçun ikama tesir etmediğini, bir saik olmadığını ispat etmeğe lüzum yoktur. Cezaî mesuliyetin başka bir müessesesi, yani bu mesuliyetin tevcihinde saikin kaideten nazara alınmayacağı esası, sözü geçen iddia ve talebi reddetmeğe kâfidir ve zaten 44 üncü madde de bu esası tatbik etmekten başka bir şey yapmamıştır. Bittabi bu keyfiyet —Kanunumuzun müsaadesi nisbetinde— hâkimin cezayı şahsileştirmesine mâni teşkil etmez ve bu suretle müellifin müdafaa ettiği noktai nazara yaklaşmış olur ve aradaki fark hemen hemen mevzuun tetkik mahalline inhisar eder: filhakika müellifin hukukî hatayı kanunî unsurlar meyanında ve «Tipiklik» unsuru bakımından tetkik etmesine mukabil, saik nazariyesi meseleyi mesuliyet mevzuunda incelemektedir.

Üzerinde durmak istediğimiz ikinci nokta teşebbüste ihtiyariyle vazgeçmenin hukukî mahiyetine taallük etmektedir. Müellife göre «teşebbüs bahis mevzuu olmak için neticenin husule gelmemesi failin elinde olmıyan sebepler yüzünden olmak lâzımdır. Bu şart... teşebbüsün kurucu şartlarından, unsurlarından biridir» (n. 171, s. 254). Bu itibarla, müellife nazaran, ihtiyariyle vazgeçme halinde teşebbüs hukukan vücut bulmamıştır.

Kanaatimizce teşebbüste neticenin husule gelmemesinin failin elinde olmıyan sebeplerden ileri gelmesi, teşebbüsün hukukî mevcudiyeti için gereken bir unsur olmayıp, icraya başlamakla hukukan teşekkül etmiş olan teşebbüsten dolayı failin cezalandırılabilmesi için lüzumlu olan bir şarttır. Fail elverişli vasıtalarla icraya başlar başlamaz, Ceza Hukukunun sahasına girmiştir: bilâhare tahakkuk eden bir keyfiyet, yani vaz-

geçme, vukua gelmiş olan bir durumun vücut bulmamış sayılmasını mucip olamaz.

Bu telâkki tarzının pratik neticesi de çok mühimdir. Filhakika şayet vazgeçme halinde teşebbüs yoktur, dersek, asli maddi failin vazgeçmesi halinde —kanunumuzun kabul ettiği suç birliği nazariyesi gereğince— azmettiren ceza veremeyeceğiz. Buna mukabil vazgeçme halinde teşebbüs vardır, fakat şart tahakkuk etmediği için fail cezalandırılmaz, diyecek olursak, asli maddi failin şahsına münhasır bulunan bu vaziyetten azmettiren istifade edemeyecek ve suç birliği nazariyesine karşı dermeyeran edilen tenkitlere bir dereceye kadar cevap vermek mümkün olacaktır. Bu itibarla, fikrimizce, vazgeçme cezalandırılabilmeye değil de, cezalandırmaya tesir eden bir haldir.

Ancak bu şahsi mülâhazalarımızla, ilmi değerini tamamiyle teslim ettiğimiz bu eseri asla tenkit maksadını gütmediğimizi belirtmek isteriz. *Dr. Nurullah Kunter* «Suçun Kanunî Unsurları Nazariyesi» adlı kitabı ile Türk Ceza Hukukuna yeni ufuklar açmıştır : hususî kısmın doğru ve etraflı bir şekilde tetkiki bakımından, umumî kısmın sağlam esaslara istinat etmesi lüzumu hususundaki müellifin telâkkisine (Önsöz) ötedenberi iştirak etmekteyiz.

Bu itibarla suçun kanunî unsurlarından sonra, diğer unsurların da tetkiki ve böylece suçun umumî bir nazariyesinin meydana getirilmesi, ceza hukukunun hususî kısmını inceliyecek olan hukukçular için çok mühim bir rehber olacaktır. Bu bakımdan *Dr. Nurullah Kunter*'in eseri ceza hukuku literatüründe mümtaz bir mevki işgal edecek ve bu hukukun gelişmesine hizmet ve yardım edecektir.

Muhterem ve kıymetli müellifi bu kitabından dolayı tebrik ederken, suçun diğer unsurlarını tetkik edecek olan başka eserlerine intizar etmekte olduğumuzu da ilâve etmekten kendimizi alamıyoruz.

S. E.

**İLİM HEYETİ TARAFINDAN HAZIRLANAN
MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ KANUNU TASARISI
VE GEREKÇESİ**

G E R E K Ç E

Milletvekili Seçimi Kanunu tasarısını incelemek üzere teşkil edilen heyetimiz; Mütihassıs heyet tarafından hazırlanmış bulunan tasarı ile sıyasi partilerin bu tasarıya dair mütalâalarını ve mevcut seçim kanunu hakkında serdedilen tenkitleri ve muhtelif memleketlerin seçim sistemlerini ve mevzuatını tetkik etmiştir.

Halkı yakından alâkalandıran ve her seviyedeki fertler tarafından doğrudan doğruya tatbiki zaruri bulunan Seçim Kanununun halkın intibası ve itimadı, mevcut idari müesseseler ve vasıtalar, teessüs etmiş itiyatlarla sıkı bir münasebeti bulunduğu tabiidir. Bu itibarla herhangi bir memleketin seçim sisteminin ve mevzuatının aynı şartları haiz olmayan diğer bir memleket ihtiyaçlarına cevap vermesi mümkün değildir. Heyetimiz yeni bir tasarinın tanzimi ile her şeyden evvel yukarıda zikredilen âmilleri gözönünde bulundurmayı ve bunlar üzerinde görüşlerini tesbit ettikten sonra yeni tasarıya hâkim olacak esasları ve hükümleri hazırlamayı doğru bulmuş ve muhtelif memleketler mevzuat ve sistemlerini mücerret olarak tetkik etmekle iktifa etmiyerek bunlardan her birinin ihtiyaçlarımıza ve memleket realitelerine uygunluğu ve bir seçim kanunundan beklenen gayenin tahakkuku bakımından sağlayabileceği hizmetleri de nazara almış ve bu suretle esas ve gaye bakımından dünya mevzuatına ve fakat sistem ve vasıta bakımından memleketimiz realitelerine uygun bir tasarı hazırlamayı zaruri görmüştür.

Mütihassıs heyet tarafından hazırlanan tasarinın gerek tertip ve gerekse hükümleri bakımından kıymeti kabul edilmekle beraber bunun üzerinde yapılacak değişikliklerin tasarinın ahengini bozabileceği düşünülerek tesbit edilecek esaslar ve plân dahilinde yeni bir tasarinın tanzimi daha faydalı görülmüş ve ilişik olarak takdim edilen tasarı hazırlanmıştır.

Tasarı hazırlanırken; seçim sistemini alâkalandıran şu âmiller gözönünde bulundurulmuştur.

1 — Mevcut kanun ve sistem halk tarafından sevgi ile karşılanmamak ve buna karşı bir itimat duyulmamaktadır. Heyetimiz bunun haklı olup olmadığını, sebep ve âmillerini aramağa lüzum görmemiştir. Tamamen yeni esaslara müstenit bir tasarı tanzimi ihtiyacının hükümetçe de duyulmuş olması eski sistemin kifayetsizliğini gösteren kuvvetli bir delildir.

Bir seçim sisteminin her şeyden evvel halkın itimadını ve sevgisini kazanması lâzım geleceğinden bu vasfı haiz olmayan bugünkü sistem üzerinde durmağa lüzum ve imkân yoktur.

Bu müşahede heyetimizce bugünkü seçim sistem ve teşkilâtını tamamen bir tarafa bırakmak ve yeni esaslar aramak lüzum ve ihtiyacını göstermiştir.

2 — Mevcut idari müesseseler bir seçim mekanizmasının iyi işlemesi bakımından bir çok eksiklikler arz etmektedir. Bunların başında nüfus sicilleri ve adli siciller gelmektedir.

Memleketimizde, şimdiye kadar sarfedilen bütün gayretlere rağmen nüfus sicillerinin ıslâhı mümkün olamamıştır. Secmenlerin tesbiti, secmen listelerinin hazırlanması bakımından büyük bir ehemmiyet arzeden doğum sicilleri, köy ve mahalle kayıtları çok noksandır. Bu noksanlık bir kısım secmenlerin oyunu kullanamaması, oy kullanma hakkını haiz olmayanların oya istiraki, mükerrer reyler verilmesi gibi hallere ve bunlardan dolayı da haklı şikâyetlere meydan vermektedir. Adli sicillerin kifayetsizliği de seçme ve seçilmeye mâni olan hallerin vaktinde tesbitini güçleştirmektedir.

Heyetimiz, aşağıda arzedileceği vechile, secmen kütükleri ve listeleri hakkında gerek mütehasıs heyet gerekse Demokrat Parti tarafından serdedilen mütalâaları ve teklif edilen hükümleri, yukarıda söylenen mahzurları izale ederek bir mahiyette bulmamış ve daha basit ve pratik bir usûl aramak lüzumunu hissetmiştir. Bununla beraber bu siciller üzerinde durulması ve bunların bir an evvel ıslâhı temenniye şayandır.

İyi bir seçim için lüzum olan maddî vasıtalar da noksandır. Köy oda ve meydanlarımızın, mahallelerimizde ihtiyar heyetli dairelerinin azlığı ve darlığı bu noksanların en mühimlerindenidir. Bir seçim sisteminin başarılı olması için halkı büyük bir külfete sokmadan yormadan onun oyunu kullanmasının temini lüzumdur. Ferdi oyunu verebilmek için kilometrelerce yürümeğe mecbur eden, saatlerce sandık başında bekleten ve daha bir çok maddî güçlüklerle maruz bırakan bir sistem kâfi bir sistem sayılamaz.

3 — Seçim hakkında kötü itiyatların ve intibaların teşekkül ettiği inkâr edilemez, müşahedeler, haklı veya haksız dedikodular, yukarıda arzedilen maddî noksanlar seçim emniyetini sarsmış, kötü niyetli insanlara imkânlar vermiştir.

Bu imkânlar idari müesseselere ve idare adamlarına karşı itimadı sarsmış, memurları güç bir duruma koymuştur. Bu vaziyet, heyetimizi seçimi bir hükümet ve idare işi olmaktan ziyade siyasi partilerin ve bizzat halkın faaliyet ve müzaheretle başarılabacak bir iş saymağa ve bu esas dahilinde düzenlemeğe sevketmiştir. Aşağıda tafsilâtiyle izah edildiği vechile, idare memurları seçim mekanizmasının dışında bırakılmıştır.

Heyetimiz Yargıçlar ve Adalet memurlarının doğrudan doğruya idare edecekleri bir seçim mekanizmasının da pek çabuk yıpranacağı ve beklenen neticeyi veremeyeceği kanaatindedir. Bir kere her sandığın idaresini yargıca bırakmağa seçim işlerini fiilen yargıçların, mahkeme kalemilerinin ve Adalet teşkilâtının yürütmesince maddeten imkân yoktur.

Bu imkân olsa bile bugüne kadar fonksiyon itibarıyla, siyasi cereyanların ve dedikoduların dışında ve üstünde kalan ve bu işlerden çıkan ihtilâfları kazal usûllerle ve tarafsız olarak halleden kaza mekanizması da bu prestijini kaybetmiş olacaktır. Filhakika seçim işlerinin mülkiye memurlarımızı yıpratmış olmasının sebebini bunların şahıslarında aramaktan ziyade hukuki durumlarında ve ifa ettikleri fonksiyonun hususiyetinde aramak doğru olur. Aynı fonksiyon kaza cihazımıza yükletildiği zaman aynı neticenin hasil olacağı çok muhtemeldir. Esasen bugünkü

mevzuatımız muvacehesinde yargıçlarımızın teminatı da mülkiye memurlarınınkinden fazla sayılamaz. Üçüncü sınıf yargıçlarımızdan bir kısmının hukuki durumu diğer memurların aynıdır. İkinci derecede yargıçlarımızın terfi, nakil işlerinde ve cezalandırmalarında, temyiz yargıçlarının çoğunluğu halz olduğu komisyonun kararına ihtiyaç varsa da, neticede aynı duruma girmiş yargıçların tercihinde, Yargıtaya alınmasında Adalet Bakanına geniş bir salâhiyet tanımıştır. Yargıtay Başkan ve Daire Başkanlarını seçmek ve binaenaleyh Yargıtay yargıçlarını terfi ettirmek salâhiyeti Adalet Bakanındadır. Bilhassa yeni Emeklilik Kanunu Yargıtay üyeleri müstesna olmak üzere elli beş yaşını doldurmuş olan ve otuz yıllık hizmeti bulunan en olgun ve teminatlı diğer yargıçları emekliye ayırmak salâhiyetini Adalet Bakanına bıraktığı gibi altmış beş yaşını doldurmuş Yargıtay üye ve başkanlarının üç sene müddetle hizmette kalmalarına karar vermek salâhiyetini Bakanlar Kuruluna bırakmıştır. II İdaresi Kanunu Vallere, sâveıcar ve dolayısıyla yargıçlar üzerinde salâhiyetler tanımaktadır. Bu hükümler idare ve adliyenin birbiri karşısındaki istiklâl prensibine uymadığı gibi adalet cihazının idari tesir ve nüfuzu dışında olduğu hakkındaki itimadı da sarsabilir. Bu durum karşısında yargıçların seçimlerde idare memurlarından daha teminatlı ve tarafsız kalacakları hususunda bir kanaat uyandırmak çok güçtür.

Bununla beraber heyetimiz, aşağıda izah edileceği vechile bir çok memleketlerde olduğu gibi seçim mekanizmasında yargıca geniş bir yer vermeği, seçimleri onun nezaret ve murakabesi altına koymağı ve İlçe ve İl seçim kurullarına yargıcın başkanlık etmesinin, seçim ihtilâflarının, tabii fonksiyonu olmak itibarıyla yargıç ve yargıçlar tarafından halledilmesini tabii ve zaruri görmüştür.

Son İtalyan ve Fransız Anayasalarında ihdas edilmiş bulunan ve Adalet Bakanlığı ile bir alakası bulunmayan Yüksek Yargıçlık Meclisi gibi bir kurulun ihdası, yargıçların zat işlerinin bu kurula verilmesi, Emeklilik Kanununda gereken değişiklik yapılması vesair suretlerle yargıçların teminatlarının artırılması, iyi bir seçim mekanizmasının kurulması, bakımından temenniye şayan görülmüştür.

Tasarıya hâkim olan esaslar şu suretle hülâsa edilebilir.

1 — Seçimin bir hükümet işi olmaktan ziyade bir halk ve siyasi parti işi sayılması ve kurullarda halk ve parti mümessillerine geniş ve tesirli bir yer verilmesi ve idare âmîr ve memurlarının seçim mekanizması dışında bırakılması,

2 — Seçimin intizamına nezaret ve seçim ihtilâflarının çabuk ve tesirli bir surette halli vazifesinin Adalet yargıçlarına verilmesi,

3 — Seçmen sicil ve listelerinin en pratik ve halkın ve yargıcın en kolay murakabe edebileceği bir şekilde düzenlenmesi,

4 — Seçim işlerinde acıklılık ve halka en kolay şekilde şikâyet ve itiraz imkânlarının sağlanması,

5 — Seçim işlerinde halka yükletilecek külfetlerin azaltılması ve seçim operasyonlarının seçmenlerin bulunduğu ve en kolay şekilde murakabe edeceği yerde ve tarzda yapılması,

6 — Seçim işlerindeki kötü fiillerin ve kanuna aykırı hareketlerin birer suç sayılması ve işleyenlerin fiilin ağırlığına göre cezalarla cezalandırılması ve bu suçların takip ve cezalandırılmasının çabuk ve kolay usûllere bağlanması,

Tasarının tâbi olduğu plân aşağıdadır :

Birinci kısım

Esaslar

İkinci kısım

Seçme Hakkı

Bölüm — I.

Seçme yeterliği

Bölüm — II.

Seçmen sicilleri

§. 1 — Mahiyeti ve düzenlenmesi,

§. 2 — Kütük kayıtlarına itiraz.

§. 3 — Seçmen kartları.

Üçüncü kısım

Seçilme Hakkı

Bölüm — I.

Seçilme yeterliği

Bölüm — II.

Adaylık

Bölüm — III.

Seçim propagandası

Dördüncü kısım

Seçim İşleri

Bölüm — I.

Seçim hazırlıkları

§. 1 — Seçim işlerini yürütmekle görevli teşkilât.

§. 2 — Sandık alanlarının tesbiti.

§. 3 — Oy verme araçları.

Bölüm — II.

Sandık başı işleri

§. 1 — Oy verme gününe mahsus tedbirler.

§. 2 — Oy verme.

§. 3 — Oyların sayımı.

§. 4 — Sandık başı işlerine itiraz.

Bölüm — III.

Oy verme neticeleri

§. 1 — Sayım neticelerinin toplanması.

§. 2 — Milletvekilliği tutanakları.

Bölüm — IV.

Seçim neticelerine müteallik itirazların incelenmesi

Beşinci kısım

Ceza Hükümleri

- §. 1 — Suçlar ve cezaları,
§. 2 — Kovuşturma usûl ve şekilleri.

Altıncı kısım

Çeşitli Hükümler

- §. 1 — Seçim masrafları,
§. 2 — Geçici hükümler,
§. 3 — Son maddeler.

Birinci kısım

Esaslar

Tasarıda Milletvekilliği seçiminin tek dereceli, genel ve eşit olması, gizli oyla yapılması prensibi muhafaza edilmiştir (Madde: 1).

Filhakika tek dereceli seçim sistemi memleketimizde tatbik edilmiş ve eskisine nazaran daha fena bir netice vermemiştir. Demokrasi cereyanlarının ve terbiyesinin genişlemesi, ilk öğretimin ilerlemesi karşısında bu sistemi muhafaza etmek ve daha iyi ve tesirli bir tarzda tatbikini sağlamak gerektir.

Seçimin genel olması da vatandaşlık hakkının tabii bir neticesidir. Millet Meclisi siyasi bir halk meclisi olduğu ve halkın siyasi haklarının ve iradesinin en tabii istimal vasıtası bulunduğu ve Anayasamıza göre kanunların verdiği haklar muvacehesinde bütün vatandaşlar eşit durumda olduğu cihetle eşitlik prensibinin kabulü de zaruri görülmüştür.

Aynı maddede oyun gizliliği ve tasnifin açıklığı prensibi de tasrih edilmiştir. Vatandaşın oyunu kullanırken baba, ana veya koca ve karısının veyahut patronunun veyahut bağlı bulunduğu siyasi partinin emir ve talimatının ve parti disiplini düşüncelerinin tesiri altında kalamıyacağını ve oy hakkının hiç bir zaman vekâlet veya temsil suretiyle kullanılamıyacağını belirtmek için de oyun serbest ve şahsi olduğu açıklanmıştır.

Heyetimiz nisbi temsil ve çoğunluk sistemleri üzerinde de ehemmiyetle durmuştur. Nisbi temsil bugün Anglosakson memleketleri hariç olmak üzere hemen her yerde kabul edilmiştir. Bir memleketteki muhtelif fikir ve kanaatları mecliste belirtmek, seçim mücadelelerini yumuşatmak, azınlıkların da mecliste seslerini duyurtmak gibi muhtelif bakımlardan bu sistemin büyük faydalar arzettiği inkâr edilemez.

Hususiyle memleketimizde nisbi temsilin kabul edilmesinin küçük ve fakat muayyen bir fikir etrafında toplanmış ve bu itibarla fikir ve suur unsuru kuvvetli siyasi partilerin kolayca tesekkülünü ve faaliyetini sağlayacağı iddia edilebilir. Bugün siyasi partiler Mecliste seslerini duyurabilmek için büyük bir çoğunluk kazanmak ihtiyacındadırlar. Bu ihtiyaç partilerimizin fikir unsurundan fedakârlık etmek suretiyle yayılmak mecburiyetini hissettiklerini ve demokrasimizin gelişmesinde asıl büyük rolü oynayacak fikir partilerinin ve münakaşalarının teessüsünü veya parti-

lerimizin bu yolda gelişmelerini güçleştirdiğini göstermektedir. Daha küçük kitlelere dayanmakla Mecliste temsil imkânını bulmak, siyasi partilerimizin yayılmaktan ziyade fikir etrafında derinleşmek suretiyle gelişmeleri imkânını da sağlayabilecektir.

Bununla beraber heyetimiz tam bir nisbi temsil sistemini kabul etmek imkânını da bulamamıştır. Çünkü, bu sistemin tatbiki için partilerinin programlarının tamamen açıklanmış, ayrılık noktalarının iyice belirlenmiş olması ve halkın artık şahıslara değil programlara oy verecek bir hale gelmiş bulunması lâzımdır ki, bu durumun tamamen mevcut olduğu iddia edilemez. Bugün halkın oylarının muayyen bir hale gelmeyen fikir ve programlardan ziyade güvenilen şahıslar veya onlardan müzaheret görüşleri etrafında toplandığı bir realitedir.

Bundan maada nisbi temsil sistemiyle ortaya çıkan bir Mecliste bir siyasi partinin mutlak çoğunluk sağlaması güç olduğu için ekseriyetle koalisyon kabineleri kurulmaktadır. Gerçi memleketimizde bilhassa azınlıkların bulunduğu ve insicamlı fikir partilerinin teşekkül etmemiş olduğu devrelerde muvaffakiyetle koalisyon kabineleri kurulduğu görülmüştür. Bununla beraber çoğunluğu belirmemiş Meclislerde bazan bu nevi kabinelerin de teşkili mümkün olmaz. Ve Meclisin feshi ile yeniden halkın oyuna müracaat edilmesi zarurî olur. Halbuki, memleketimizde tek Meclis sistemi câri olduğu gibi fesih hakkı da yoktur; bu itibarla koalisyon kabinesi kurulamaması ve meclisin fesih kararı vermemesi halinde fesih imkânı da bulunmadığı için hukuken halli imkânı olmayan bir buhran meydana çıkabilecektir. Yalnız bu büyük mahzur bizde simdilik nisbi temsil usulünün kabulünün imkânsız denecek derecede güçlüğünü göstermeğe kâfidir.

Heyetimiz bu düşüncelerle, muhtelif faydalarına rağmen, memleketin siyasi bünyesine ve realitelerine uymaması dolayısıyla nisbi temsil usulünü kabul edememiştir.

Tasarıda kabul edilen çoğunluk sistemi nisbi temsilin doğurabileceği güçlükleri ve mahzurları önleyeceği gibi istikrarlı bir meclis ve hükümetin kurulabilmesini ve çok muhtaç olduğumuz kalkınma programlarının kolayca tatbikini sağlayacaktır.

Heyetimiz, oy vermenin mecburî veya ihtiyari, seçim işinin bir vazife veya hak olması keyfiyeti üzerinde de durmuş, ve bu cümleden olmak üzere oylarını kullanmayan seçmenlerin hafif para cezasıyla cezalandırılması bahsi de münakaşa edilmiş ve neticede Anayasamızda Milletvekili seçme keyfiyetinin vatandaşın bir hakkı olduğu hakkındaki sarahat gözönünde tutularak oyun ihtiyarlığı neticesine varılmıştır.

Seçimde coğrafi vahidi kıyasî ve seçim çevrelerinin tesbiti meselesi üzerinde de incelemeler yapılmıştır.

Nisbi temsil usulünde çevrelerin genişliği büyük bir tesir icra etmemekle beraber çoğunluk sisteminde geniş bir çevrenin kabulü milletvekili seçebilmek için büyük ve insicamsız bir kitlenin müzaheretinin teminine lüzum hasıl olması ve büyük nisbette azınlıkların milletvekili çıkartabilmek imkânından mahrum kalması gibi mahzurlar doğurur.

Küçük seçim çevrelerinin kabulü ve meselâ ilçelerin seçim çevresi sayılması bu mahzuru önleyebilir. Bu bakımdan bugünkü kanunumuzdan ayrılarak il yerine ilçenin seçim çevresi olarak kabulü doğru olacağı düşünülebilir.

Ancak memleketimizin hususiyetleri ve realiteleri karşısında heyetimiz böyle bir sistemi tam ve mutlak olarak kabule imkân görmemiştir. Filhakika Anayasamıza göre iller coğrafi ve iktisadi bir birlik teşkil etmekte iseler de, ilçelerimiz bu vasfı

haiz bulunmamaktadır. Memleketimizin bugünkü sosyal ve kültürel durumu bütün ilçelerimizin adayları iyice tanımalarına müsait değildir. İlçeler seçim çevresi sayıldığı takdirde mahalli nüfus ve tesirlerin büyük bir rol oynayacağı ve meclisin lüzumundan çok fazla rejyonel bir mahiyet alacağı ve intizamını kaybedeceği ihtimal dahilindedir. Bundan maada bir kısım ülkelerimizin nüfusu bir milletvekili dahi çıkartamayacak kadar azdır. Bu itibarla ilin bir seçim çevresi sayılması esasının muhafazası ihtiyaçlarımıza ve memleket realitelerine daha uygun görülmüştür.

Ancak bu esasın mutlak surette tatbiki bir takım mutavatsızlıklar ve mahzurlar doğurmaktadır. İllerimizdeki nüfus kesafetleri arasında büyük farkların mevcut olması bir müsavatsızlık husule getirmektedir. Nüfusu az olan bir il de bir seçim çevresi sayılarak bir milletvekili çıkartabildiğinden böyle bir il halkı nüfusu daha çok illerden fazla bir himaye bulmaktadır. Meselâ nüfusu yirmi bin seçmeni ihtiva eden bir ilde bu yirmi bin seçmen bir milletvekili seçebildiği halde nüfusu otuz bini aşan bir ilin bu miktardaki seçmenleri bu haktan mahrum kalmaktadır. Memleketimizde bazı Anayasaların kabul ettiği gibi, rejyonalist bir nisbet kabul edilmediği ve seçmenlik hakkını nüfus nisbetine göre tanıdığı cihetle bu müsavatsızlık izah edilemeyeceği gibi bir ekseriyet partisinin istediği bölgelerde bir takım iller ihdas etmek suretiyle oralardan fazla milletvekili çıkarmasına müsaittir. Diğer taraftan kesafeti fazla olan bir yerden milletvekili seçilmek istiyen veya kendisinde bu kabiliyeti görenlerin temin etmek mecburiyetinde oldukları çoğunluktan çok az bir çoğunlukla böyle bir muntakadan milletvekili seçilebilmek imkânı da bir müsavatsızlık husule getirmektedir.

İl esasının mutlak surette kabulünün doğurduğu mahzura gelince; nüfus kesafeti fazla olan illerimizin ilçeleri ve muhtelif nüfus kesafet bölgeleri arasında bir intizam yoktur. Ve her bölge hususi bir karakter arzemektedir. Böyle bir ilde çoğunluk sistemi mutlak surette kabul edildiği zaman aynı karakteri haiz olmayan kesafet bölgeleri birbiri üzerine tesir etmekte ve bu da çok hususi karakterleri haiz olan ve ticaret, sanayi veya kültür bakımından ehemmiyet arzeden bölgelerin tam ve hakiki bir surette iradelerini izhar etmelerine ve temsil edilmelerine mâni olmaktadır. Bunun neticesi olarak Ankara, İzmir, İstanbul gibi nüfus kesafeti fazla olan illerimizin en mühim hususiyetleri ve karakterleri haiz olan bölgelerinin, diğer çevrelerde lüzumu olmyan bir çoğunluk aranması neticesi olarak, diğer illerden daha müsaadesiz bir duruma düşmeleri ve mecliste hakiki surette temsil edilememeleri neticesini doğurmaktadır.

Dünya ilminin ve mevzuatının nisbi temsil usulüne kuvvetle temayül ettiği ve bu suretle azınlıkların temsiline imkân aradığı bir durumda büyük illerimizin hususi bir karakteri haiz bölgelerini olsun temsil edilmek imkânından mahrum bırakmak ve bunları kendileriyle aynı durumda ve ihtiyaçta bulunmayan bölgelerle bir füzyonuna tâbi tutmak doğru olamaz. Gerçi bu gibi illerimiz nüfus kesafeti nisbetinde fazla milletvekili çıkartabilirler, fakat bütün milletvekilleri aynı çevre çoğunluğu ile seçtiğine göre milletvekili sayısı ne kadar fazla olursa olsun durum değişmez.

Bu düşünceleri gözönünde bulunduran heyetimiz nüfus sayısı yüz elli bini aşan ilçeleri de müstakil bir seçim çevresi sayması ve nüfus sayısı kırk bini aşmayan muntakalar, idari taksimat bakımından bir il sayılsalar bile bunları müstakil bir seçim çevresi saymıyarak bu muntaka seçmenlerinin en yakın il ile birlikte bir seçim

çevresi sayılmalarını ihtiyaca ve hakkaniyete daha uygun görmüş ve tasarının ikinci maddesi bu esas dahilinde yazılmıştır.

Istatistiklere nazaran müstakil ilçe olarak yalnız Beyoğlu ve Fatih ilçelerinin yüz elli bin nüfustan fazla nüfus sayısına malik olduğu anlaşılmasına ve bu kabil ilçelerin müstakil seçim çevreleri olarak kabulünü gerektiren mucip sebeplerin bu iki ilçe hakkında varit bulunmamasına ve il merkezlerinde ekseriyetle nazari olarak mevcut bulunan merkez ilçelerinin müstakil birer seçim bölgesi olarak kabul edilmesi hususu ise derpis edilmemiş olmasına binaen umumi kaideden ayrılarak yüz elli bin nüfuslu ilçelerin müstakil seçim çevresi olarak kabulünün doğru olamayacağı ve nüfusu kırk binden aşağı olan illerin en yakın seçim çevresine bağlanmasının illerin doğuşuna taallük eden Anayasa hükmüne muhalefetli hasebiyle bu hüküm de yerinde sayılamayacağı hakkındaki görüşe ve buna mukabil ve her ilde nüfus sayısı nisaptan aşağı da olsa mutlaka bir milletvekilli seçilmesi ve il nüfusunun kırk binden değil, fakat bir ölçüye de esas olmak üzere bir milletvekilli çıkarmak için kabul edilen yetmiş bin nüfusun yarısı olan otuz beş binden fazlası için bir milletvekilli daha çıkarılması esasının kabulü ve bu suretle açıkta kalan Hakkâri vilâyetinin de mecliste temsil edilmesi sebebinin muhafazasına imkân verilmesi, gerek seçen ve gerekse seçilenin aynı eşit hak ve şartlara tâbi tutulması yani her seçmenin eşit sayıda milletvekilli seçmesi ve adayların da aynı nisbetli adediye göre çevrelenmiş bir daireden intihabının temini için bilfarz beşer milletvekilli seçecek surette üç yüz bin nüfuslu yeni seçim çevreleri ihdas edilmesi bu tahdidin aynı zamanda seçmenlerin intihap edecekleri vekillerini daha iyi tefrik ve temyize de yarıyacağı ve milletvekillerinin seçmenleriyle münasebetini de kolaylaştıracağı hakkında ileri sürülen fikir ve mülâhazalara rağmen yukarıda zikredilen mucip sebeplerden dolayı yüz elli bin nüfuslu ilçelerin de müstakil bir seçim çevresi sayılması uygun görülmüştür.

Bir seçim çevresi sayılan il veya yüz elli bin nüfuslu ilçeleri seçim bölgelerine ayırmak zaruridir. Ve bu bölgelerin tesbiti seçimin kolaylığı ve sıhhati bakımından büyük bir ehemmiyet arz etmektedir. Heyetimiz prensip olarak mevcut ve alışılmış müesseselerden faydalanmayı doğru bulduğu ve halkın alışmadığı yeni müesseseler ihdasının güçlükler ve sulistimaller doğurabileceğini daima gözönünde tuttuğu cihetle sun'î seçim bölgeleri ihdası yerine kanunen tanınmış hukuki bir mahiyet ve hususiyeti haiz, halkça alışılmış bölgeleri bir seçim bölgesi saymayı ve seçim operasyonlarının çekirdeği olarak bu bölgeleri kabul etmeyeği doğru bulmuştur.

Bu bölgeler de köyler ve mahallelerdir. Filhakika bütün dünyada idari muamelelerin ve bilhassa halk işlerinin tekâsüf ettiği en basit ve hakiki bir varlığı halz toprak parçaları komünleridir. Bizde komün, malûm olduğu üzere, köy ve belediyedir. Bunlar tüzelkişiliğe ve kendilerine mahsus ve halkça seçilmiş, doğrudan doğruya halkın murakabesine tâbi organlara sahiptirler. Buralarda oturan halk birbirlerine komsuluk bağı ile bağlıdırlar ve birbirlerini daha yakından tanırlar. Bu itibarla seçim operasyonlarının tâbili birer teşekkül olan komünde teksifi hem halkın uzağa ve seçim gününe kadar kendisince malûm olmayan ve binaenaleyh tayini bir çok takdirlere, hoşnutsuzluklara ve sulistimallere meydan veren bölgelere kadar gitmelerini önliyeceği ve kolaylık sağlayacağı gibi birbirlerini tanıyan seçmenler seçim nisbetini ve operasyonlarını daha kolay murakabe edebilecektir. Ancak belediyelerin hudutları geniş ve nüfusu kesif olduğu için bunların olduğu gibi bir

seçim bölgesi sayılmalarına imkân görülemediği ve belediye içinde bir tam cüz teşkil eden mahallelerin seçim bölgesi sayılması tabii ve zaruri görülmüştür.

Şu suretle köy ve mahalle bir seçim bölgesi sayılınca bunlarda en az birer sandık bulundurulacak ve seçim operasyonunun halkın ayağına kadar gelmesi ve seçim sandıklarının uzaklığından, konulacağı yerin bilinmemesinden doğan bir çok şikâyetlerin ve ihtilâfların önlenmesi mümkün olacaktır. (Madde: 3, fıkra 1).

Malûm olduğu üzere bazı köylerimizde nüfus sayısı çok azdır, seçim operasyonlarının buralara kadar götürülmesine imkân olmadığı gibi bunda büyük bir fayda da yoktur. Ancak Köy Kanunumuz nüfusu yüz elliden aşağı olan bu gibi yerlere köy vasfını vermemiş ve hukuki bakımdan bu yerleri köy hükümlerine tâbi tutmamıştır. Heyetimiz bu kriteriyümü gözönünde tutarak köy hukuki vasfını haiz olmayan bu gibi yerleri bir seçim bölgesi saymamış ve buralardaki seçmenleri oturdukları yere en yakın köy veya mahallenin teşkil ettiği seçim bölgesine bağlamış ve bu yakın köy veya mahalleyi seçmen nüfusu içine alması zaruri görmüştür. (Madde: 3, fıkra 2).

Tasarıda bir seçim çevresinin nüfus sayısındaki her yetmiş bin vatandaş için bir milletvekili ve geri kalan nüfus sayısı kırk bini geçtiği takdirde bu kesir için bir milletvekili daha seçilmesi esas kabul edilmiştir. (Madde: 4). Bugünkü Seçim Kanununda kırk bin seçmen bir milletvekili seçmektedir. Heyetimiz muhtelif memleketler mevzuatını tetkik etmiş ve bazı yerlerde üye adedinin ve bazı yerlerde ise seçmen sayısının esas tutulduğu ve ortalama olarak ekseri yerlerde yetmiş-seksen bin seçmene bir milletvekili düştüğü görülmüştür. Her ne kadar yetmiş bin seçmene bir milletvekili düştüğü takdirde memleketimizin nüfus sayısına nazaran Meclisin az miktarda üyeden teşekkül edeceği ve bunun da milli hâkimiyetin tecellisi bakımından mahzurlu olacağı iddia edilebilirse de, bir çok memleketlerde meclislerin yüz üyeye kadar tahdit edildiği nazara alınarak ve esasen muhtelif fikirler partiler tarafından temsil edildiği ve sayı adedinin azalması bir partinin görüşünü müdafaa edebilmesine mâni olamayacağı, bilâkis sayının çoğalmasıyla meclisin insicamı kaybolacağı ve müzakerelerin güçleşeceği düşünülerek ve memleketimizin mali durumu da gözönünde tutularak yetmiş bin seçmene bir milletvekilinin düşmesinin faydalı olacağına kanaat getirilmiştir.

Seçilecek milletvekili sayısının tesbitinde de maddi ve malûm bir esas kabul edilmiş ve tasarıda bu esasın son genel nüfus sayımı neticeleri olduğu tasrih edilmiştir. (Madde: 5, fıkra 1).

Maddi ve malûm bir esasa dayanan bu esasın ve yine kanunen muayyen olan seçim çevrelerinin ve her çevrenin bu esasa göre çıkması lâzım gelen milletvekili sayısının tesbit ve ilânı vazifesinin hükûmete yani Bakanlar Kuruluna verilmesi tabii ve zaruri görülmüştür. Bakanlar Kurulu keyfiyeti bir kararname ile tesbit ve Resmî Gazetede ve her seçim çevresinde ve gazeteler ve mutad vasıtalarla ilân edecektir. (Madde: 5, fıkra 2).

Bu kararname ve buna mütedair işlemler seçim operasyonundan evvel yapılan birer idari muamele ve fiil olmak itibarıyla bunlar aleyhine salâhiyet, şekil, esas ve maksat bakımından umumî hükümler dairesinde itiraz edilmesi ve lüzumunda iptal dâvası açılarak yanlışlıkların seçim operasyonundan evvel düzeltilmesi mümkündür. Maddi ve malûm esaslara müstenit olan ve seçim operasyonuna tekaddüm eden bu işlemlere müteallik itirazların seçim itirazları arasında ve bu itirazları

halleden mekanizma içinde tetkik ve hallettirilmesine lüzum görülmemiş ve bunlar umumî hükümlere bırakılmıştır.

Secim devresinin başlangıcının tayininde memleketin zirai ve iktisadi durumunun nazara alınması zaruridir. Halkımızın büyük bir ekseriyetini çiftçiler teşkil ettiği için oy verme operasyonunun hasattan sonra ve ekimden evvel yapılması faydalıdır. Hazırlıkların bitirilmesi için de başlangıcın tesbitinde bu esasların nazara alınması muvafık olur. Heyetimiz oy verme gününü ekser yerlerde hasadın tamamlandığı Eylül ayının üçüncü haftasını takip eden pazar günü ve başlangıç olarak da İkinci Mesrutiyetin ilân edildiği ve seçim hakkının kurulduğu 23 Temmuz günü olarak tesbit etmiştir. (Madde: 6, fıkra 1 ve 3). 23 Temmuz ile Eylülün son haftası arasındaki müddet hazırlık devresini teşkil edecektir. Ara seçimler de aynı tarhite yapılacaktır. Dönem bitmezden önce Büyük Millet Meclisince seçimin yenilenmesine karar verildiği takdirde ise seçimin karardan sonra gelen yedinci gün başlaması ve kararı takip eden kırk beşinci günden sonraki ilk pazar gününün oy verme günü sayılması uygun görülmüştür. (Madde: 6, fıkra 2 ve 4).

İkinci kısım

Seçme Hakkı

Bölüm — I.

Seçme yeterliği

Tasarının ikinci kısmının birinci bölümü seçme yeterliğine tahsis olunmuştur. Heyetimiz, bu maddelerin sevkinde, Anayasamız hükümlerini nazara almış olmakla beraber, Anayasa dışında kalan bazı tahditlere de tasarıda yer vermeği lüzumlu görmüştür.

Bu suretle, Anayasamızın 10 uncu maddesine uygun olarak, her şeyden evvel, milletvekilli seçiminde yirmi iki yaşını bitiren her vatandaşın seçmen olabileceği, seçme yeterliği ile ilgili umumî bir hüküm mahiyetinde olmak üzere, tasrih edildikten sonra kimlerin seçmen olamayacağı ve hangi seçmenlerin oylarını kullanamayacakları hakkında tasarıya 8 inci ve 9 uncu maddeler dercolunmuştur.

Yukarıda sözü geçen 8 inci ve 9 uncu maddelerdeki hükümlerin Anayasada yer almadığı ve bundan dolayı Anayasanın bahseylemediği bu gibi hükümlerle vatandaşın seçim hakkına bir Seçim Kanunu ile bazı tahditler konulamıyacağı düşünülebilirse de, heyetimiz tasarıdaki bu hükümlere, hem diğer mevzuatımızla hemahenk olmak keyfiyeti ve hem de memleketimizin bünyesini ve hususiyetle İkinci Mesrutiyet devrinde askeri şahısların siyasi işlere karıştırılmasından mütevellit mahzurları nazara alarak ve keza seçim operasyonunun salim ve her türlü nüfuz ve tesirden âzade bir surette cereyanını temin düşüncesiyle yer vermek lüzumunu duymuştur.

Bölüm — II.

Seçmen Kütükleri

Mazbut ve mümkün mertebe hatadan salim seçmen listeleri tanzim edilebilmesi, muntazam nüfus kütüklerinin mevcudiyetine bağlıdır.

Memleketimizde nüfus kütüklerinin tutulması, umumiyetle ilçe merkezlerindeki nüfus memurlarına bırakılmıştır.

Bazan yüzden fazla köy ve yüz binden fazla nüfusu ihtiva eden bir ilçe merkezinde masasının başında vazife gören bir nüfus memuru tarafından, böyle geniş bir saha içinde vukubulan doğum, ölüm ve göç gibi nüfus hareketlerinin muntazam takip, kontrol ve tescil edilmesine imkân hasıl olmamaktadır.

Bir takım tam teşkilâtli bucaklarımızda ihdas edilen nüfus memurlukları da maksadı teminden uzaktır. İçinde bocaladığımız nüfus kütükleri tesevvüsünü biraz da tabii görmek lâzımdır.

Çünkü, nüfus kütüğü işi, merkeziyet usulüyle yürütülebilecek idari işlerden değildir.

Mevcut nüfus memurlukları teşkilâtımızı bir tarafa bırakarak ilçelerimizde yeniden seçmen sicil memurlukları ihdas etmek de maksadı sağhyamıyacaktır. Bu yeni memurlar da mevcut nüfus memurlarının durumuna düşecekler, ilçeye bağlı bütün köy ve mahallelerdeki nüfus hareketlerini daimi bir kontrol altında tutmağa veya kendilerine verilecek malûmatın sıhhatini tahkike vakit ve imkân bulamayacaklardır. Böyle bir memuriyet ihdası devlet bütçesine her yıl milyonlarca liralık munzam ve faydasız bir masraf kapısı açacaktır. Esasen âtisi, terakki ve tefeyyüz imkânı olmayan böyle bir memurluğa rağbet gösterileceği de pek umulamaz.

Batı memleketlerinde nüfus kütüğü tutmak işi komünlere verilmiştir ve muntazam bir surette yürütülmektedir. Memleketimiz için de tevessül edilebilecek yegâne salım yol budur. Bizde de nüfus kütükleri köylerde ve mahallelerde muhtarlar tarafından tutulmalıdır. İşin selâmeti, hataların önlenmesi veya kolayca bulunup düzeltilmesi, doğru ve düzgün bir kütük tutulması ancak bu suretle kabil olabilecektir.

Muayyen bir köyün veya mahallenin kütüğü, köyde veya mahallede oturan tekmiil kimselerin tam bir listesini ihtiva etmelidir.

Düzgün bir kütük tesis ve tanzim etmek için muhtarlar ilk önce köy veya mahallelerinde mevcut ikametgâhların muntazam bir listesini tertip edeceklerdir. Esasen her sokağa bir isim veya numara verilmesi ve her kapının numaralanması kanunen mecburîdir. Bu mecburiyet tamamen yerine getirilmiş bulunmaktadır. 1927 denberi yaptığımız genel nüfus sayımları buna dayanmaktadır.

Muhtar ikametgâhların sokak ve numara sırasıyla tam ve hatasız bir listesini tanzim ettikten sonra kütükte her ikametgâha (eğer ikametgâh apartıman şeklinde ise, her daireye) bir yaprak tahsis edecektir.

İkinci iş olarak, her ikametgâhta yerleşmiş olan kimselerin soyadlarını, adlarını, doğum yerlerini, doğum tarihlerini, tahsil derecelerini, mesleklerini, mahalle veya köyde hangi tarihtenberi yerleşmiş olduklarını, nereden geldiklerini tesbit ederek kütüğe geçirecektir. Seçmenlik çağında olanların oylarını kullanmalarına engel bir durumları varsa bu ciheti tahkik ve kütüğe işaret edecektir.

Kütüğe geçirdiği vatandaşların oylarını kullanamayacak durumda kimseler bulunup bulunmadığı hakkındaki tereddütlerini resmi makamlardan tahkik edebilmeleri için tasarının 12 nci maddesine gerekli hüküm konulmuş bulunmaktadır.

Tasarımızla muhtarlara yeni ve munzam bir vazife yükletilmiş değildir. Yürürlükteki kanunlarımız hükümlerine göre muhtarların cesitli kanuni vazifelerini yerine getirebilmeleri için böyle bir kütük işlemek zaruretinde buldukları âşikârdır. Bu itibarla, muntazam bir kütük tutmakla, muhtarlar yalnız seçim işleri için değil,

diğer mütenevvi kanunî vazifelerini de gereği gibi yapmak için imkân elde edeceklerdir.

Muhtar, tanzim ettiği köy veya mahalle kütüğüne dayanarak hatasız bir seçmen listesi tanzim edebilir. Seçmen listesi asılır. İtiraz olursa incelenir ve kesin karara bağlanır. Nihayet liste kesinleşir, tasdik edilir ve seçim işleri için sağlam bir esas teşkil eder.

Her köy veya mahallenin seçmen listesi mahallinde asılacağına göre, seçmenler için, listeye geçirilmiş olup olmadıklarını kontrol etmek de büyük ölçüde kolaylaştırılmış bulunmaktadır. (Madde: 16).

Tasarının 17 nci ve 20 nci maddeleri itirazları da kolaylaştırmıştır. İtirazların sür'atle kesin neticelere bağlanması 17, 18 ve 19 uncu maddelerle sağlanmıştır.

Her hangi bir seçmenin birden fazla seçmen listesine girmesi veya birden ziyade oy kullanmağa kalkışması 15 inci madde ile önlendiği gibi ceza müeyyidesiyle de karşılanmıştır.

Herhangi bir hata veya desise neticesi vatandaşların oy verme haklarından mahrum bırakılmalarını önlemek ve her seçmenin hangi seçim sandığında oy vereceğini önceden belirtmek düşüncesiyle tasarıda seçmen kartları usulü derpis edilmiştir. (Madde: 21 - 22 - 23). Seçmen kartları seçmenlere oy verme gününden iki buçuk ay önce dağıtılacaktır. (Madde: 22). Böylece seçmenler oy verme günü tereddüde düşmeyecekler ve herhangi bir haksız muameleye uğramaktan masun kalacaklardır.

Şehir ve kasabalarımızdaki mahalle muhtarları için okuma, yazma bilmemek yüzünden kütük tanzim edilemeyeceği pek ileri sürülemezse de köy muhtarlarımız hakkında böyle bir tereddüt ve endişeye düşülmesi mümkündür. Esasen köy muhtarlarının okuma, yazma bilmeleri meselesi memleketimizde nüfus kütüklerinin ilçelerde merkezileştirilmesine ve bu yüzden işin çıkmaza saplanmasına sebep olsa gerektir.

Ancak, 1945 İstatistiklerimize göre 34 bin küsur köyden (21445) inde ayrıca bir köy kâtibi de vardır. Geri kalan 12 bin küsur köyde muhtarların ümmî olmaları icabetmez. Bu köylerde okul ve öğretmen de bulunabilir. Bütünü çaresiz kalacak köylerimizde vazifeden müstereken sorumlu olan mülkiye âmirlerinin yardımlarını esirgemeyecekleri; emirleri altındaki memurlardan faydalanarak bu iş intaç ve ikmal ettirecekleri tabiidir. Bu itibarla heyetimiz, bazı köy muhtarlarının ümmî olabilecekleri mülâhazasını kütük işinin başarılablmesine engel olabilecek mahiyette görmemiştir.

Üçüncü kısım

Seçilme Hakkı

Bölüm — I.

Seçilme yeterliği

Tasarının üçüncü kısmı secme hakkına mütenazir olmak üzere seçilme hakkı başlığını taşımaktadır. Bu kısım, milletvekilli seçilebilecek kimselerin vasıflarına, adaylık durumuna ve seçim propagandasına dair olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

Milletvekilli seçilebilecek kimselerin vasıflarına müteallik birinci bölüm 24 ve 25 inci maddeleri ihtiva eylemektedir.

Komisyonumuz mezkûr maddeleri sevkederken Anayasanın 11 inci ve 12 nci maddelerini nazarı itibara almıştır. Seçme yeterliğini tahdit eden hükümlerin sevkini âmîl olan ve bazı usull muamelelerin zamanında ifa edilmemesi sebebiyle seçme ve hattâ seçilme hakkının sukutunu haklı gösteren mülâhazalara kıyasen; seçim emniyetini temin ve bilhassa yüksek mevki sahibi memurların buldukları mahallerden namzetliklerini koyarak mevkilerinin nüfuzlarından istifade etmeleri veya aynı muntakada vazife gören memurların karşılıklı seçim propagandalarıyla memuriyet nüfuz ve kudretini zedelemelerinin tevhit edeceği mahzurlar gözönünde tutularak mütehassis komisyon tasarısının 10 uncu ve 11 nci maddelerinin tadillen muhafazası hakkındaki görüşe rağmen her şeyden evvel, Anayasamızın 11 inci maddesi gözönünde tutularak, 30 yaşını bitiren her vatandaşın milletvekili seçilebileceği hakkında 24 üncü madde ile gerekli hüküm vazedilmiş ve tasarının 25 inci maddesine de, Anayasamızın 12 nci maddesinde kimlerin milletvekili seçilemeyeceği hakkında mevcut tadadlı ve tahdidli hükümlere muvazi esaslar dere olunmuştur.

Mütehassis komisyon tasarısının 10,12 nci maddelerine komisyonumuzca tasarıda yer verilmemiştir. Zira, Anayasamızın 12 nci maddesi kimlerin milletvekili seçilemeyeceğini ayrı ayrı tadad ve tasrih etmiş bulunmaktadır.

Komisyonumuz, Anayasanın tesbit eylediği hallerin dışında, vatandaşların Anayasanın 12 nci maddesini tevsi mahiyetinde olmak üzere Seçim Kanuniyle de yeni bazı tahditler ilâvesinin, Anayasamızın 102 ve 103 üncü maddeleri muvacehesinde, imkân bulunmadığı neticesine varmıştır.

Bölüm — II.

Adaylık

Üçüncü kısmın ikincil bölümü (adaylık) başlığını taşımaktadır. Tasarının 26 ilâ 31 inci maddeleri bu mevzu ile ilgili olmak üzere sevkedilmiştir. Bu kısmın birinci bölümünde gösterilen şart ve vasıflara uygun surette milletvekilliğine adaylığını koymak isteyen vatandaşlara herhangi bir engel çıkarılması bahis mevzuu olamayacağından 26 nci maddenin ilk fıkrasında adaylık koymak serbestisi prensibi tesbit olunmuştur.

Demokrasiye göre idare olunan devletlerin çok partili bir siyasi hayata malik olmaları tabii bulunduğuna ve bir parti için takip edilen gaye ekseriya iktidarı ele geçirmek olacağına nazaran parlamentoda mevki alabilmelerinin mensel teşebbüsünü teşkil eden aday gösterme ameliyesine yetkili oldukları maddenin müteakip fıkrasında açıklanmıştır. Ancak alelittak her siyasi parti için bu yolda mutlak bir yetki tanınmış olmayıp belli bir seçim çevresi milletvekillikleri için aday göstermeleri bazı kayıtlara tâbi tutulmuştur.

Bu hususta, her şeyden önce, belli yerde aday göstermek isteyen partinin orada teşkilâtı bulunması esası kabul edilmiştir.

-Fihakika, umumî hukuk hükümleri dairesinde birer dernek gibi teşekkül eden partilerin sadece mevcut bulunmaları devlet hayatında faal ve müessir rol oynayabilmelerine kifayet edemez. Partinin bilfiil taazzuv etmiş olması ve kendisine memleket siyasi efkârına istikamet vermek hususunda faydalı ve tesirli bir saha hazırlamış bulunması lâzımdır. Bunun için de, sadece muayyen bir yerde bir merkeze sahip bulunması ve seçim sırasında diğer siyasi taazzuflar veya bağımsız

adaylar da lüzumsuz ve tehlikeli bir takım muvazaa alıs verişlerine girişmesini kolaylaştıracak bir fiili durum elde etmesi muvafık görülmemiştir. Siyasi parti aday göstereceği seçim çevresinde teşkilâtını kurmuş, yani memleket siyasi hayatına katılabilmek için ciddi bir varlık göstermiş olmalıdır. Siyasi partinin muayyen il için gösterebileceği aday sayısı o ilin kanunun 4 üncü maddesine göre çıkarılabileceği milletvekilli sayısı ile mukayyettir. Secmenlere kanunen seçecekleri sayıdan fazla aday ismi takdim etmek terviç edilecek olursa bizzat partinin kendi adayları arasında bir tercih arzu ettiği gibi bir netice hasıl olabilir. Aday tesbiti işlerinde partileri ciddi ve kararlı olmağa sevkedebilmek için muayyen çevrede göstermek istedikleri aday sayısının azami haddini milletvekilliği sayısı ile takyit etmek, bu bakımdan zaruri görülmüştür.

Tasarıda ayrıca belli sayıda seçmenlerin de güvendikleri, parlamento faaliyetlerinde faydalı olabileceklerini düşündükleri mümtaz vatandaşları, kendisinin de yazılı olarak razı olması şartıyla, aday gösterebilmeleri esası kabul edilmiştir. Bu usûl bazı memleketlerde mevcut olduğu gibi, memleketimizde de alışılmış olan bir usûldür. Yalnız, müracaat edecek vatandaşların sayısı makul bir hadde indirilmiş ve elli seçmen olmak üzere tesbit edilmiştir. Bu seçmenlerin aday teklifi dilekçeleri altına atacakları imzaların kendi köy veya mahalleleri muhtarlığınca tasdik edilmesi suretindeki formalite gelisigüzel imza toplanmasına mâni olmak ve ise daha fazla ciddiyet ve ehemmiyet verilmesini temin için konulmuştur.

Maddenin son fıkrası seçilme hakkını herhangi bir takyide tâbi tutmamak ve bilâkis istimalini kolaylaştırmak maksadıyle sevkedilmiş olup adaylık müracaatları için pul yapıştırılması külfetini ilgililere tahmil etmemek gayesine matuf bulunmuştur.

Tasarının 27 nci maddesi milletvekilliği adaylığında vahdet esasını teşkil etmektedir. Bir kimsenin birden fazla seçim çevresinde aday olması mevzuubahs olmayacaktır. Bu hükümle istihsali gözetilen maksat seçilme işinin tesadüfî bir ameliye olmaktan çıkmasıdır. Aday gerek bizzat gerek partisi vasıtasıyla, gerçekten seçilme kabiliyeti olan çevrede seçim mücadelesine istirak etmeli ve bu suretle parlamento en iyilerden tereküp edebilmelidir. Aynı zamanda, muayyen bir şöhretin bir çok çevrelerde birden oralarda mevcut değerleri lüzumsuz yere ezmemesi böylece sağlanmış olacaktır.

Maddenin ilk fıkrasının birinci cümlesi tesbit edilen esasın müeyyidesini ihtiva eder. Birden ziyade çevrede adaylığı mevzuubahs olan kimsenin tekmiil bu çevrelerde alacağı oylar hükümsüz sayılacaktır.

Muhtelif çevrelerde birden aday olan kimsenin alacağı oylar hükümsüz sayılacağı için, bu çevrelerden birinde seçilmiş olması takdirinde tekmiil seçimin yeniden yapılması bir külfet belirmemesini teminen de milletvekilliği sıfatının kendisinden sonra en çok oy almış bulunan şahsa teveccüh edeceği hükme bağlanmıştır.

28 inci madde de adaylık için müracaat zamanını tesbit etmektedir. Bu müddetin başlangıcı seçimin başladığı gündür. Müntehası ise, oy verme gününden önceki 30 gün aksamıdır. Bu müddet bir sukutu hak müddetidir. Mazeret veya sair sebepler ileri sürülmek suretiyle uzatılması mümkün değildir. Oy vermeden önceki 30 günlük fasıla, seçim ameliyelerinin ihzar ve icrası bakımından adaylıkların belli olması lâzimgelen zamanın son haddi olarak hesap edilmiştir.

29 uncu madde adaylık için nereye müracaat olunacağını, bu müracaat üzerine yapılacak muameleyi ve adaylığa itiraz olunması halinde bunun ne yolda halledileceğini hükme bağlamıştır.

Müracaat şekle tâbidir. Yazılı olmak lâzımdır. Mukabilinde bir makbuz verilmek icabeder. Bu suretle gerektiğinde tevsiki mümkün olabilecektir. Müracaatın yapılacağı merci il seçim kurulu başkanlığıdır. Başkanlık vaki müracaatları hemen ilân eder. Adaylık için müracaatta bulunduğu ilân olunan şahsın kanun hükümlerine göre adaylığına mâni bir hal varsa bunu bilenler il seçim kurulu başkanlığına itiraz yetkisini haizdirler. Ancak, itirazın ilânı takip eden iki gün içerisinde yapılması mecburidir. Bu müddet de sukutu hak müddeti mahiyetini haizdir. İl seçim kurulu başkanı müddet geçtikten sonra yapılacak itirazı herhangi bir sebeple tesbit edemez.

Yapılacak itirazların incelenmesi sonunda verilecek kararlar bir arada ve oy verme gününden önceki yirmi altıncı gün akşamına kadar bir taraftan muterizlere tebliğ, diğer taraftan ilân olunur.

İl seçim kurulu başkanı tarafından verilecek kararların nihai derecede yüksek seçim mahkemesinde tetkiki talep olunabilir. Ancak bu müracaatın ilân tarihinden itibaren iki gün içinde yapılması lâzımdır. Bu müddet dahi sukutu hak müddeti nevindedir.

Otuzuncu maddede ilk seçim kurulu başkanının yapılacak adaylık müracaatlarına göre bunları bölgelere bildirmesi şekli bildirilmiş ve itirazlar olussa, bunların neticeye bağlanmalarına göre durumun nasıl mütalâa edilmesi lâzım geleceği anlatılmıştır. Aynı zamanda, itiraz üzerine verilecek kararlara karşı yüksek seçim mahkemesine yapılacak müracaatların seçim ameliyelerini aksatmaması ve bu ameliyelerin zamanında ve muntazam surette cereyanını temin için adaylar listesinin belli süre nihayetinde kanunen kesin hale geleceği hakkında hüküm sevk edilmiştir.

Üçüncü kısmın üçüncü, yani son bölümünde seçim propagandasına dair hükümler yer almış bulunmaktadır. Bu bölümde propagandaya yarayabilecek vasıtalar ayrı ayrı mütalâa edilmiş; sözlü ve yazılı propagandalar, toplantı yoluyla, radyolar vasıtasıyla ve hoparlörler ile propagandalar, ilân yapıştırmak veya dağıtmak suretiyle propagandalar ayrı ayrı hükümlere tâbi tutulmuştur.

Bu mevzuda prensip, seçim propagandası serbestisidir. Ancak bu hürriyetin umumun kamu hizmet veya vasıtalarından normal istifadesine engel olmaması ve diğerlerinin hürriyetlerini ve ana haklarını ihlâl edecek surette kullanılmaması için ayrıca hükümler sevk olunmuştur.

Toplantılar bakımından seçim propagandası toplantıları için tesbit edilen rejimin ana hatları tasarıda belirtilmiştir. 31 inci madde ile ifade edilmek istenen esaslar bunlardır.

32 nci madde kendisinden önce gelen maddedeki serbesti esasına uygun olarak sadece memnu halleri zikretmiştir. Maddede yazılı memnuiyet kamu hizmetlerinin aksamaması ve umumun istifadesine muhassas yerlerin işgal olunmaması sebebine müsteniddir. Bununla beraber, belde hizmetlerinden sorumlu teşkilâtın tensibi ile bu çeşit toplantıların umumun istimal ve istifadesine tahsis edilmiş bulunan meydanlarda dahi yapılabileceği derpis olunmuştur. Bu çeşit toplantıların muayyen meydanda yapılıp yapılmamasına karar vermek belediyenin sorumlu makamının takdir edeceği bir keyfiyettir.

İster açık hava toplantısı tertibi suretiyle, ister başka şekillerde umuma hitap yoluyla yapılacak sözlü propagandaların saat 21 den sonra yapılması 33 üncü madde hükmü ile yasak edilmektedir. Halkın istirahatına ayrılmış olan zamanlarda bu nevi faaliyetlerde bulunulması uygun görülmemiştir.

Kapalı yer toplantıları için sevkolunan 34 üncü maddede bu toplantılara katılabilecek olanların kimler olabileceği gösterilmiştir. Bunlar toplantının yapıldığı yerin bağlı olduğu ildeki seçmenler, o çevreden adaylığını koyanlar ve bir de milletvekilliği sıfatını haiz kimselerdir. Adaylar kendi yerlerine vekâletname vererek temsilci tayin edecekleri kimseleri gönderebilirler. Bu kimselerden gayri şahıslar kapalı yer toplantısında bulunamayacaklardır. Bunun sebebi açıktır. Zira muayyen, seçim çevresindeki seçim o yer seçmenlerini ilgilendirir. Adaylar da bu husus ile tabiatıyla alakalıdır. Mücadelenin hararetili devresinde bir kaç yerde birden bulunamayacaklarına göre vekâletnamelerini haiz temsilciler gönderebilmelerini de sağlamak muvafık olur.

Milletvekillerinin bu toplantılarda bulunabilmeleri ifa ettikleri fonksiyonu görececek olan elemanların belirmesini sağlayacak yeni seçimin muhtelif safhalarını takip edebilmeleri düşüncesine dayanmaktadır.

Tasarının 35 inci maddesi kapalı yer toplantılarının zabıtasını tesis eden hükümleri koymaktadır. Bir çok demokratik bali devletlerinde olduğu gibi bizde de bu zabıta bizzat toplantıda bulunanlar tarafından sağlanacaktır. Bir arada bulunanlar aralarından üç kişilik bir heyet kuracaklardır. Heyet kurulmadıkça toplantı yapılamayacaktır. Heyet kurulmaksızın yapılan toplantılarda söz alanların karşılaşacakları müeyyide ceza hükümleri kısmında gösterilmiştir.

Bu heyetin vazifesi kanuna hürmeti sağlamak, kamu düzeninin bozulmasını önlemek umumî adap kaidelerine aykırı sözler sarfedilmesine mâni olmak ve suç işlemeğe tahrik ve teşvik edici söz veya nutukların söylenmesine engel olmaktır. Yapacakları müdahalenin dinlenmemesi halinde müeyyidenin ne olacağı tasarının ceza hükümleri kısmında gösterilmiştir. Gerekli tedbirleri almamaları halinde sorumlulukları icabı karşılaşacakları cezal müeyyideler dahî bu kısımda belirtilmiş bulunmaktadır.

Radyolar vasıtasıyla yapılacak propagandaların tasarının 36 ncı maddesinde esas itibariyle yalnız siyasi partiler tarafından icrası tecviz olunmuştur. Buna sebep, radyonun hitab ettiği geniş kitlenin hiç olmazsa ehemmiyetli bir parçasının programlar veya aday listeleri ile ilgilendiği siyasi teşkilâtı taraftarları veya ilgileri ile vaaşa getirebilmektir. Bunun içindirki radyolardan istifade hususu seyyanen tekml partilere tanınmış olmayıp ancak en az beş seçim çevresinde aday göstermiş bulunan partiler hakkında kabul edilmiştir. Bunlardan her birinin radyolarda günde beş dakikayı aşmamak üzere propaganda yayınları yapmaları mümkündür. Bu yayınlar söz veya müzik şeklinde olabilir. Yapılacak yayınlar muhtevaları itibariyle bir suç işlenmesini gerektirmiş ise konuşmayı yapan ve musiki parçasını icra eden kimseler genel hükümlere göre sorumludurlar. Bundan başka Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanununda 36 ncı maddeye aykırı hükümlerin de bittabi tatbiki bahis mevzuu olmayacaktır.

Genel seçimlere iştirakleri yirmi seçim çevresinden fazla yerde mevzu bahis olan siyasi partilerin radyolardan istifadeleri müddeti günde on dakika olabilir. Bu müddet iki defa beşer dakika olabileceği gibi bir defaya mahsus olmak üzere on dakika da olabilir. Siyasi partinin iki defa beşer dakikadan istifade talebi radyo dairelerinin teknik imkânlarıyla mukayyettir.

Yukarıda sayılan şart ve vasıfları haiz siyasi partiler radyolarda propaganda yayını yapabilmek için belli bir süre içinde Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdür-

lûğüne başvurmuş olmalıdırlar. Bu süre seçim başlangıcı tarihinden itibaren oy verme gününden önceki yirmi birinci gün sabahına kadar olan zamandır.

Müracaatta bulunacak siyasi partilerin radyoda yayında bulunabilecekleri devrenin de ayrıca tesbiti lüzumlu görüldüğünden 38 inci madde sevk edilmiştir. Seçim mücadelesi devresinin esas itibariyle oy verme gününden önce kapanmış olması demokratik rejimli devletlerde umumen kabule mazhar olmuş bir keyfiyettir. Oy verme gününde olsun onun arifesi gününde olsun her türlü propaganda faaliyetleri ekser devletlerde yasak edilmiştir. Halk kitlelerini oy verme ameliyelerine gergin sınırla atmak, seçimin selâmeti bakımından uygun görülmemektedir. Radyo yoluyla propaganda yayınları için oy verme gününden önce teessüsü arzulan bu yatışma fasılasının müddeti üç gün olmak üzere kestirilmiş ve bunun başlangıcı radyo idarelerince alınması gerekli teknik tertipler icabı oy vermeden önceki onuncu günü olmak üzere tesbit edilmiştir. Bu suretle radyo yolu ile propaganda yayını oy vermeğe en yakın hafta içerisinde teksif olunmuş bulunmaktadır.

Radyo ile propaganda yayını için müracaatta bulunacak partilerin yayın zamanlarının tayini tasarıda kur'a usulüne bağlanmıştır. Kur'anın çekilme zamanı ve kur'aya usulsüzlük sebebiyle vaki olabilecek itirazlar ile bunların hal mercii 39 uncu maddede gösterilmiştir.

Seyyar veya sabit şekilde yerleştirilmiş hoparlörler vasıtasıyla yapılacak propagandalar için de esas serbesti olmakla beraber, bu serbesti umumun huzurunu bozmamak ile takyit edilmiştir. Halkın istirahatını ihlâl eden hoparlör nesriyatı yapıldığı takdirde belde işlerinden sorumlu merci olan belediye başkanı veya köy muhtarı bu çeşit yayınların yasak edilmesi için ilçe seçim kurulu başkanı yargıca başvurabilirler. Yargıcın vereceği karara göre nesriyat devam edebilecek veya tatil olunacaktır. Tasarının 40 inci maddesi bu esasları derpis etmektedir.

Tasarının 41 inci maddesi duvar ilânı şeklindeki propaganda afişleri hakkında bir yasak ihtiva eder. Buradaki memnuiyet sadece müddet itibariyledir. Yukarıda da bilmünasebe söylendiği üzere propaganda faaliyetinin oy verme gününden önce sonu alınmış olmak meşruttur. Bu itibarla madde metninde oy verme gününden önceki üç gün zarfında duvar ilânı asılması veya yapıştırılması yahut da herhangi bir suretle teşhiri suretiyle propaganda yapılması yasak edilmiştir.

Bu müddet dışında kalan zamanlarda duvar ilânları ile propaganda yapılması caizdir.

Bilûmum ilânlarla matbuaların muayyen şeyleri ihtiva etmemesi gerektir. Bunlar, yabancı memleketlerin emsali kanunlarında mevcut olduğu üzere, devletin sembol olan bayrak, dini ibareler ve her çeşit resimlerdir. Bayrağın ilân ve matbualara konulmaması, siyasi partilerle bağımsız adayların onun üzerinde tasarrufa salâhiyetli bulunmaması muçip sebebine dayanmaktadır. Dini ibarelere gelince, siyasi bir faaliyet teşkil eden seçimle din işinin bir alâka ve münasebeti görülmemiş ve siyasi faaliyetleri dine âlet olmamasını sağlamak maksadıyla bu hususa dair de bir yasak hükmü sevk edilmiştir. 42 nci maddenin yasaklar arasında zikretmekte olduğu her çeşit resimler hakkındaki mülâhaza dahi yukarıki düşünüs tarzlarına müsabihdir. Tasvirleri basılabilecek tarihli şahsiyetlerden ve meselâ Atatürkten veya İkinci Mehmedden seçim propagandası vesilesiyle istifadeye kalkışılmasını teeviz mümkün olamamıştır. Şahıs tasvirleri gibi muayyen bir âbide ve meselâ Kâbe, meçhul asker anıtı, cami vesaire nevinden mahal resimleri ile orak veya çekic, yumruk gibi resimlerin veya genç kız resimleri gibi levhaların seçmenler üzerinde

bırakacağı çeşitli ve ekseriya aldatıcı yahut da gayri ciddi tesirler düşünülerek bunların ilân ve matbualara mevzu yapılması uygun görülmemiş ve bu itibarla aleltilak her çeşit resimlerin, ister fotoğraf eseri ister çizgi veya fırça eseri olsun seçim propagandası için hazırlanacak ilânlarla diğer matbualara konulması yasak edilmiştir.

43 üncü madde duvarlara asılmağa veya yapıştırılmağa mahsus ilânların pul veya belediye resimleri gibi her çeşit mükellefiyetten muafiyetine dairdir. Muafiyet bu ilânların yapıştırılmasına veya asılmasına taallük eder. Binaenaleyh, baskı dolayısıyla matbaacının ilânı tabettiren siyasi partiden veya şahıstan bu iş sebebiyle ödemeğe mecbur kalacağı muamele vergisi hissesini talep etmesi mümkündür.

Propaganda için duvar ilânları gelisi güzel her yere asılamazlar ve yapıştırılmazlar. Bunların yerlerini tayin şehir ve kasabalarda belediyelere ve köylerde ihtiyar heyetlerine aittir. Belediyeler ve köy ihtiyar heyetleri yabancı memleketlerde yapıldığı gibi bu ilânların asılmasına mahsus ve meydanlara veya kaldırım kenarlarına konacak şekilde ilân perdeleri yaptırmakta serbestirler. Gerek bu şekilde yer tayini ve gerekse muayyen duvarlar gösterilmek suretiyle askı mahalleri iraei hallerinde muhtelif siyasi parti veya bağımsız adaylara müsavi ölçüde saha tefrik ve tahsiste esas müracaat sırasındır. Şayet, birden ziyade müracaat aynı zamanda vaki olmuşa kur'a yoluna başvurulur.

Kendilerine yer tahsis olunduğu halde bu yerlere propaganda ile yapıştırmayıp oraları boş bırakanlar belediye veya köyün bu iş için yaptığı masraf yekûnundan hissesine isabet edenı ödemek mecburiyetindedir. Bu da, seçim propagandasına yardımcı olan kamu idaresinin adaylar hesabına yaptığı sarfiyatın ilânın yapılmamış olması yüzünden bosa gitmesi ve binaenaleyh sebepsiz mal iktisabı kaidelerininin tatbiki gerekeceği mülâhazasına müstenittir. 44 üncü madde bu maksatla sevkolunmuştur.

Tasarının 45 inci maddesi belediye ile köy ihtiyar heyetinin gösterecekleri yerlerden gayri mahallerde ilân teshiri yasasını tesbit eder. Ceza hükümleri kısmında bu çeşit fiillerin dahi müeyyidesi derpis edilmiştir.

Müteakip maddede propaganda, yazılı vasıtalarından bir başka çeşidi, duvar ilânları dışında kalan ilânlar mevzuubahs edilmiştir. Bunlar umumiyetle el ilânlarıdır. Mezkûr matbuaların ancak seçmenlik hak ve yeterliğine sahip kimseler tarafından dağıtılması muvafık görülmüş ve bu suretle propaganda faaliyetlerinden matbua dağıtılması işi bunun ehemmiyetini müdrük ve fiilinin neticelerinden sorumlu tutulması bihakkın mümkün ešhasa hasredilmiştir.

46 nci maddenin son fıkrası mezkûr matbuaları dağıtacakların seçmenlik hak ve yeterliğine sahip olsalar dahi memur olamayacakları hakkındadır. Filhakika, devletle kendisi arasında memur statüsü dolayısıyla ayrı bir münasebet mevcut olan vatandaşın bu çeşit faaliyette bulunması hem'aslı fonksiyonu ile kabili telif görülmemiş ve hem de seçmen vatandaşlar üzerinde her hangi bir tesir veya tazyik uyandırabileceği endisesi ile isabetli mütalâa olunmamıştır.

Tasarının 47 nci maddesinde sair propaganda tarzları hakkında sevkolunan hükme benzer bir kaide yer almıştır. Seçmen vatandaşı artık muhtelif tesirler muvacehesinde kendi oy sebestisini kullanmak imkânı verilebilmek ve siyasi camlayı oy verme ameliyesine sakin ve mümkün mertebe durulmuş olarak sokabilmek için propaganda faaliyetlerinin oy verme gününden üç gün öncesinden itibaren tatil edilmesi yerinde görülmüş ve kaide bu mülâhaza ile tesbit ve sevk olunmuştur.

Dördüncü kısım

Seçim İşleri

Bölüm — I.

Seçim hazırlıkları

Bu bölümün birinci paragrafı seçim işlerini yürütmekle görevli teşkilât hakkındadır.

Devlet hayatında muvakkat ve mevkut bir iş olan ve devletin tabii ve daimi fonksiyonları dışında kalan seçim işleri, yukarıda da arzedilen sebeplerden dolayı, seçim devresinde kurulan ve vazifeleri bir seçim operasyonunun başından sonuna kadar devam eden bir teşkilât tarafından görülecektir. Tasarıda bu nokta seçim işlerinin seçim kurullarınca yürütüleceği yazılarak belirtilmiştir (Madde: 48).

Seçim kurulları üçtür:

- 1 — İl seçim kurulları (Madde: 54 - 55),
- 2 — İlçe seçim kurulları (Madde: 59 - 60),
- 3 — Sandık kurulları (Madde: 62 - 63 - 64).

Her seçim çevresinde bir il seçim kurulu, her ilçede bir ilçe seçim kurulu ve seçim bölgelerinde yerleştirilecek her sandık başında bir sandık kurulu bulunur (Madde: 49, fıkra 1).

Bir kısım illerimizde doğrudan doğruya il'e bağlı bir takım bucak veya köy veya mahalleler vardır. Bunların seçim işlerinin il seçim kuruluna bağlanması halinde hem arada bir seçim teşkilât derecesi kalkmış olacak ve hem de il seçim kurullarının işleri çoğalmış ve karışmış bulunacaktır. Bunu gözönünde tutan heyetimiz; kendisine doğrudan doğruya bağlı bucak veya köy veya mahalle bulunan il merkezlerinde bu yerler için ayrıca bir ilçe seçim kurulu bulunmasını uygun görmüştür (Madde: 49, fıkra 2). Bu itibarla muayyen ilçelerin seçim kurullarının yanında böyle bir ilçeye bağlı olmayan bucak veya köy veya mahalleleri içine alan bir merkez ilçe seçim komisyonu bulunacak ve bu komisyon diğer ilçe seçim kurullarının vazifeleriyle mükellef ve salâhiyetlerini haiz olacaktır. Bu kurulun işlemleri ve diğer ilçelerin işlemleriyle birlikte il seçim kuruluna gidecek ve aynı muameleye tâbi olacaktır.

Her üç kurul tekmi işlerinin görülmesinde yargıç nezaret ve kontrolüne tâbidirler (Madde: 50).

Seçim kurulları teşkilâtında, yukarıda da arzedildiği gibi, idare memurlarına yer verilmemiş ve bu kurullara siyasi partiler temsilcileriyle komün idarelerinin ve il hususi idarelerinin seçilmiş organlarından üyeler alınmış ve bu suretle seçim kurulları tam bir halk teşkilâtı ve seçim işleri de siyasi halk teşkilâtı olan siyasi partilerin bir işi haline konulmuş, yargıç ve memurların tarafsızlığı hakkında haklı veya haksız ortaya atılacak dedikoduların önlenmesine ve bu zatların otorite ve prestijlerinin sarsılmasına meydan verilmemeğe çalışılmıştır.

Seçim kurulları halk ve siyasi partiler teşkilâtı halini alınca artık resmî sıfatı ve icra salâhiyetini haiz kimselerin bu kurullarda yer almaması muvafık olur. Tasarıda bu düşünce ile idare âmirleri, zabıta âmir ve memurları, ordu mensupları, askerî şahıslar ve milletvekilleriyle alakaları dolayısıyla, milletvekilli adayları ve bunların temsilcilerinin ve bir de o yerde bulunan sınıl müesseseler gibi içinde

bir kitlenin çalıştığı bir teşkilâtın başında bulunan müdür vesaire gibi bunlar üzerinde bir nüfuzu bulunacak kimselerin seçim kurullarında vazife alamamaları lüzumlu ve faydalı görülmüştür (Madde: 51).

İl ve ilçe seçim kurulları yargıçların başkanlığında ve onların nezaret ve murakabeleri altında çalışmaları için bunların adalet dairelerinde toplanmaları doğru görülmüştür. Bu kurullar seçim başlangıcının ilânından itibaren on bes gün içinde adalet dairelerinde vazifeye başlayacaklar; başkan kurulların asli ve yedek üyelerini ilk toplantıdan en az dört gün önce ve günü ve saati belirtilerek davetiye ile iktisadî çağıracaaktır. Toplantıda asli üyeler bulunmadığı takdirde yedek üye çağrılacaktır. Heyetimiz bazı partilerin obstrüksiyon yapmak suretiyle kurulların çalışmalarını güçleştirmelerini önlemek için de asli ve yedek üyelerle nisap elde edilemediği takdirde mevcut üyelerle iktifa edileceği ve kararların çoğunlukla verileceğini tasarıda belirtmeği doğru bulmuştur (Madde: 52).

Kurul üyeleri yeminle mükellef tutulmuştur. İl ve ilçe kurullarında yemin başkan yargıç huzurunda (Madde: 53, fıkra 1) ve sandık kurulları başkan üyeleri oy verme günü vazifeye başlamadan önce sandık başlarında hazır bulunanlar önünde (Madde: 53, fıkra 3) ve maddede gösterilen şekilde (Madde: 53, fıkra 2) yemin edeceklerdir.

Heyetimiz seçim muamelelerinin esas itibarıyla ilde tensip edilmesini ve merkezde ancak, aşağıda arz edileceği gibi yüksek bir itiraz merci kurulmasını doğru bulmuş ve bu itibarla il seçim kurulunu seçim kurullarının en yüksek ve merkezisi saymıştır.

İl seçim kurulu il merkezindeki en yüksek dereceli yargıcın başkanlığı altında on üyeden meydana gelmektedir (Madde: 54). Üyeler şu suretle seçilecektir. Kurul başkanı yani il merkezindeki en yüksek dereceli yargıç siyasi partiler arasından kur'a ile yedi siyasi parti seçecek ve kur'ada isimleri çıkan partilere birer temsilci ismi bildirmelerini tebliğ edilecektir.

Sırf seçimlerde bir rol oynamak için ortaya çıkmış esassız ve köksüz bir takım siyasi partilerin seçim işlerini karıştırmamalarını ve hakiki siyasi partilerle lüzumsuz bir rekabette bulunarak onların haklarını ihlâl etmemeleri için kur'aya ancak kendi tüzüklerine göre ilk genel toplantılarını yapmış olup o yer seçim çevresiyle birlikte en az yirmi seçim çevresinde altı aydanberi teşkilât kurmuş tekmil siyasi partiler girebileceklerdir. Filhakika heyetimiz incelemelerinde hiç bir varlık göstermeyen bir takım siyasi partilerin mevcut olduğunu ve bunların seçimlere fuzulî olarak karışmak arzusunun beslediklerini görmüş ve seçimin ciddiyetini temin için bunların seçim kurullarına iştirak ettirilmemesini doğru bulmuştur.

Kendilerine kur'a isabet eden yedi parti temsilcilerinin isimlerini bes gün içinde bildirmeye mecbur tutulmuşlardır (Madde: 55, fıkra 2). Bu temsilcilerden kur'a ile beş il seçim kurulu üyesi diğer ikisi yedek üye olarak ayrılacaktır (Madde: 55, fıkra 3).

Kur'a için doldurulması gereken üyenin sayısı kadar siyasi parti bulunmazsa veya kendilerine tebligat tarihinden itibaren bes gün içinde cevap vermezlerse eksik kalan yerler mevcut partilerden temsilci sayısı eşitlik üzere ve bu mümkün olmu-yorsa kur'a yolu ile tamamlanmak suretiyle ve hiç bir parti mevcut değilse kurul başkanı yani il merkezindeki en yüksek dereceli yargıç tarafından seçilmek suretiyle tamamlanacaktır (Madde: 57). Bu suretle maddî imkânsızlıklar ve muhtemel

sabotaj ve obstrüksiyonlar önlenmiş olacağı gibi partiler arasındaki müsavilik ve muvazene de muhafaza edilmiş bulunacaktır.

İl Seçim Kurulunda beş parti temsilcisinden başka dört komün ve mahallî idare seçilmiş organları arasından ayrılmış üye bulunacaktır. Bunun için de Belediye Meclislerinden yani il çevresi içinde bulunan Belediye Meclisleri üyelerinin bütünü arasından kur'a ile beş ve il genel merkezinden yine kur'a ile üç üye seçilecektir. Belediye temsilcilerinin kur'a ile üçü asıl diğer ikisi yedek olarak ayrılacak ve il genel meclisinden ayrılanlardan da ilk ikisi asıl diğer birisi yedek olarak teayyün edecektir (Madde: 55, fıkra 3). Hülâsa il seçim kurulunda yedek üyeler haric başkan yargıdan maada parti temsilcisi beş, belediye meclislerinden üç ve il meclislerinden iki üye bulunacaktır.

Nüfusu yüz elli bini aşan ve bu itibarla yukarıda arzedildiği gibi, bir seçim çevresi sayılan yerlerin seçim kurulları da bu esas dahilinde kurulacaktır (Madde: 56).

İl seçim kurullarının vazifeleri tadadı olarak 58 inci maddede gösterilmiştir. Kurul seçim çevresi içinde seçimin intizamla cereyanını temin için gerekli tedbirleri almak ve seçim işlerini kontrol etmek ve aday beyannamelerini almak ve ilân etmek ve bunlar hakkında vâki olacak itirazları incelemek ve bunlardan kanunen muteber olmayanlar hakkında karar vermek, geçici ve kesin oy listelerini yerlerine göndermek ve ilân etmek, kurullar nezdinde partiler ve bağımsız adaylar adına bulundurulması istenilecek temsilcilere ve müşahitlere bu sıfatlarını gösterir vesika vermek; ilçe bağılı ilçe seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirerek il seçim çevresi içinde kimlerin kaç oy aldıklarını gösterir tutanaklar hazırlamak; milletvekilli seçilenlere tutanak vermek ve bu tutanakların ikişer nüshasını Başbakanlığa göndermek; tutanaklardan itiraza uğrayanların birer suretini de tetkik edilmek üzere yüksek seçim mahkemesine göndermek; İçişleri Bakanlığının temin ile mükellef olduğu seçim araçlarını ilçelere göndermek nev'inden idari işler bu kurula verildiği gibi ilçe seçim kurullarının tesekkülüne ve işlemleriyle kararlarına karşı vâki itirazları inceleyerek kesin karara bağlamak vazifesi de bu kurula verilmek suretiyle de kurul bir itiraz mercii sayılmış ve nihayet ilçe seçim kurullarının aydınlatılmasını istedikleri seçim işleri hakkında mütalâa vermek vazifesi de bu kurula verilmiştir.

İlçe seçim kurulu da il seçim kurulu ile aynı bünyededir. Bu kurul da ilçe merkezindeki en yüksek dereceli yargıcin başkanlığı altındadır. Ancak, il kurulunda on üye bulunmasına mukabil burada altı üye vardır (Madde: 59). Merkez ilçelerinde buradaki en yüksek dereceli yargıc ile seçim kuruluna başkanlık ettiği takdirde ondan sonra gelen en yüksek dereceli yargıcin da ilçe seçim kuruluna başkanlık edeceği tabiidir. İlçe seçim kurulu üyeleri de ilk seçim kurulu üyeleri gibi seçilmekte asıl ve yedek üyeler aynı şekilde ayrılmaktadır (Madde: 60).

Bu kurulun vazifeleri de il kurulunun vazifelerine muvazi olarak tesbit edilmiş ve ilçe kurulu sandık kurullarının itiraz mercii sayılmıştır (Madde: 61).

Sandık kurulları, her sandık başında bulunacaktır. Bu kurullar bir başkan ve dört üyeden meydana gelmektedir (Madde: 62). Bu kurulun bünyesi de diğer kurullar gibi bir mahiyet arz etmektedir. Ancak, her sandık başında bir yargıc bulunmasına maddeten imkân olmadığı gibi yargıcılara icral işlerden ziyade nezaret, mürakabe ve karar vazifesi verildiğinden bunların sandık başlarında vazife görmeleri doğru ve mümkün görülmemiştir. Sandık kurulu başkanlarını sandığın bulunduğu yerin de bağılı olduğu ilçe merkezindeki en kıdemli hukuk yargıci, o yerde oturan kadın

veya erkek tarafsız ve iyi söhret sahibi kimseler arasından seçecektir (Madde: 63, fıkra 1).

Başkanın vazife başına gelememesi halinde, yerine derhal diğerinin seçilmesi güc olacağı için üyelere en yaşlının başkanlık etmesi doğru görülmüştür (Madde: 63, fıkra 2). Sandık kurulu üyeleri de diğer kurul üyeleri gibi seçilecektir (Madde: 64). Her köy ve mahalleye en az bir sandık ve köy veya mahallenin nüfus sayısı üç yüzü aştığı takdirde müteaddit sandık kurulacağı ve her sandık başında da bir sandık kurulu bulunacağı cihetle sandık kurulları çok sayıda olacaktır. Bu kadar kurula üye bulmak güç olduğu iddia edilebilir. Fakat üyelerin siyasi partilerle ihtiyar heyetlerinden alınması bu güçlüğü ortadan kaldıracaktır. Sandık kurulları oy verme gününden 48 saat önce göreve başlayacak ve seçim işleri bitinceye kadar vazifeleri devam edecektir (Madde: 65). Sandık kurullarının vazifeleri de il ve ilçe seçim kurullarının vazifeleriyle müvazî olarak 66 ncı madde gösterilmiştir.

Bağımsız adaylarla müşahitlerinin ve sandık kurullarında temsilcisi bulunmayan siyasi partilerin de sandık başı işlerini yakından mürakabelerini sağlamak için bunların sandık başı muamelelerini takip edebilecek durumda bütün muamelelerde hazır bulunabilecekleri tasrih edilmiştir (Madde: 67).

Sandık başı işlerinde siyasi parti temsilcilerinin sabotaj ve obstrüksiyon hareketlerini önlemek için bunların vazifelerini yapmamaları halinde ceza hükümleri mahfuz olmak üzere yerlerine o siyasi partinin yedek temsilcisi alınacak bu da mümkün olmadığı ve bu yüzden kurul ekseriyetini kaybettiği takdirde keyfiyet tutanakta tesbit edilecek ve başkan sandık alanında bulunanlar arasından üye seçecektir (Madde: 68).

Sandık yerinde intizamın sağlanması vazifesi sandık kurulu başkanına verilmiştir (Madde: 69, fıkra 1). Başkanın bu bakımdan vazife ve salâhiyetleri 70 inci maddede gösterilmiş ve bu işlerde zabıta kuvvetleri de münhasıran başkanın emrine verilmiştir. Sandık başında işlenecek kanuna aykırı hareketler bir suç derecesine vardığı zaman keyfiyet tutanağı geçirilerek sandık zabıtaya teslim edilecektir (Madde: 71). Sandık yerlerinde kurul üyelerinden ve bu kanunla kendilerine yetki verilmiş yargıç gibi kimselerden gayri resmî sıfatı haiz kimse bulunamayacaktır (Madde: 72, fıkra 1). 72 ncı maddenin diğer fıkralarında silâhli kuvvetlerle başkan arasındaki münasebetler gösterilmiş ve başkanın isteyeceğinden maada hiç bir silâhli ve üniformalı kimsenin bulunamayacağı ve zabıta makam ve mensuplarının seçmenin sandık yerine serbestçe girmesine mâni olacak veya güçleştirecek bir tedbir alamıyacağı tasrih edilmiştir.

Seçim bölgesi içinde sandığın kurulacağı umumî mahallin ve oy verme işinin vaktinde sona ermesi için gerekli tedbirleri sandık kurulu tesbit edecek ve sandığın kurulacağı yerin belirtilmesinde seçmenin en az külfet ve zahmetle oyunu serbestçe ve gizli şekilde verebilmesi sağlanacaktır (Madde: 73, fıkra 1). Bu sandık kurulunun en ehemmiyetli vazifelerinden biridir. Esas itibarıyla sandık okul avlu veya salonları mabetlerin münasip kısımları gibi geniş umumî yerlere konacak ve açık yerlerde seçmenlerin sıhhat ve istirahatini temin için sacağı, sahanlığı, bulunan yerler terahh edilecektir. Hükümet konaklarına sandık kurulamayacaktır (Madde: 73, fıkra 2).

Sandık kurulu o sandıkta oy verecek seçmenlere ait listenin bir örneğini oy verme işine başlamadan önce sandık başının münasip yerine asacak ve liste oy verme sona erinceye kadar orada kalacaktır (Madde: 74).

Tasarının 75 inci maddesi sandık alanını göstermektedir.

Bunda seçmen sayısı esas tutulmuştur. Seçim günü seçim işini geciktirmemek ve gereken sür'ati sağlamak maksadiyle seçmen sayısı üç yüzü geçmeyen seçim bölgesi bir sandık alanı olarak kabul edilmiştir. Seçmen sayısı üç yüzü aşan bölgelerde yüz elli seçmenden aşağı olmamak şartıyla yeni sandık alanları ihdası teviz edilmiştir.

Seçmenin oyunu vereceği yeri aramaması ve oy verme görevini kolaylıkla ve bir külfet halini almaksızın yerine getirebilmesi için bu alanların oy verme günü her seçmen tarafından bilinmiş olması sağlanmak istenmiştir. Bu yerlerin oy verme gününden asgari bir hafta evvelinden itibaren gazete olan yerlerde gazetelerle ve olmayan yerlerde oyerin mutat ilân vasıtalarıyla ilânı ve bu suretle seçmenin itilâna isâli düşünülmüştür.

Seçim operasyonunun lüzumlu vasıtalarının tedariki ve bunların zamanında gerektiği yerlere kadar ulaştırılması bu ameliyenin her hangi bir sekteye uğramadan tahakkuku için tasarıyla ayrı bir paragraf altında hükümler konmuştur.

77 nci madde ile ilçe seçim kurulları başkanları oy verme gününden en az bir hafta önceden 11 bentte yazılı çeşitli araçları çevreleri dahilindeki seçim bölgelerine teslim ile mükellef tutulmuş ve bu mükellefiyetlerin yerine getirilmesindeki ihmaller ceza müeyyidesi altına konulmuştur. Oy atmağa mahsus sandık ve her sandık için o sandık numarasını taşıyan mühürle birlikte oy verme yerlerinde bulundurulacak aday listeleri tasarıda tarifli yapılan şekil ve evsafa oy pusulalarını koymağa mahsus zarf ile maddedeki bentlerde gösterilen diğer araçların temini derpis edilmiştir.

Seçim operasyonunun geçirdiği bütün safhalar için sık sık tanzimi lüzumlu görülen tutanakların ayrı ayrı kâğıtlar üzerinde bulundurulması, bunların muhafazası ve aynı zamanda her hangi bir sui istimalle meydana verilmemesi bakımından bir defter halinde ciltli olması muvafık görülmüş ve her seçim kurulunda sahifeleri teselsül eden numaralarla numaralanmış olması ve o yerin en yüksek dereceli yargıcı tarafından sahife adedi tesbit edilmek suretiyle baş ve son sahifeleri tasdikli bir tutanak defteri bulundurulması ve seçim süresince yapılan her muamelenin ve kararın bu deftere yazılması ve tasarının 78 inci maddesinde tayin edilen kimseler tarafından imza edilmesi hüküm altına alınmış bulunmaktadır. Seçim işleri için bütçedeki masraf karşılığının sarfıyla mükellef tutulan İçişleri Bakanlığının bu işlerle de görevlendirilmesi kabul edilmiştir. Bu esas gözönünde tutularak seçim için lüzumlu maddi ve mali vasıtalarla tavzif edilecek memurları aynı Bakanlık temin ile mükellef tutulmuştur.

Oy pusularının her partiye ait olmak üzere ayrı ayrı renkte basılmış olması mahzurlu görülmüştür. Gerek zarfa konmazdan evvel ve gerekse zarf içerisinde tefriki ve ait olduğu parti tarafından seçmen üzerinde evvelden yapılacak tesiri bakımından mevcut mahzur okuma yazma bilmeyenler için sağlayacağı fayda yanında bu çeşit pusulaların kabulüne mâni olmuştur.

Fakat her siyasi partinin beyaz renkte pusula üzerinde siyah renkte basılmış özel işaret bulundurmaları kabul olunmuştur. Ancak, bu işaretlerin her istenilen zamanda ve istenilen şekilde hazırlanmış olması mahzurlu görülerek 2596 sayılı kanun hükümlerinin mahfuz tutulacağı hakkında sarahat konmuştur. Bununla beraber seçmen parti aday listeleri haricinde dilediği adayları renksiz bir kâğıda yazmak suretiyle oyunu serbestçe kullanabilecektir. Seçmen bulunduğu mntakada

o yerin ihtiyaçlarını nazarı dikkate alarak milletvekilliği yetkisini vermek isteyeceği kimseyi gerek parti listelerinden ve gerekse bu listeler dışından seçebilmek imkânını tasarının 81 inci maddesi hükmünde bulmaktadır. Bu maddeye göre seçmen matbu ay pusulasında yazılı isimlerden istediğini silmek ve yerlerine başka aday ismini yazabilmek yetkisine de sahiptir.

Bunu takip eden maddede (Madde: 82), hazırlanacak zarflardan oy gizliliği ve oyunu serbestçe kullanılabilmesi bakımından aranan hususiyetler gösterilmiştir. Seçmenlerin oylarını kullanırken kapalı bir yerde bulunmaları oy gizliliği ve serbestliği bakımından zaruri görülmüş ve seçmenlerin oy verme günü sandık başlarında uzun zaman kaybetmemesi ve bir an evvel oyunu kullanabilmesi için kapalı oy verme yerlerinin mümkün olduğu kadar fazla adette ve hiç olmazsa her iki yüz seçmen başına bunlardan bir tane bulundurulması mecburiyeti konmuştur. Bu yerlerin ne şekilde olacağı ve dışarıdan içerisi görülemeyecek surette hazırlanması hakkındaki kayıt ve vasıflar tasarının 84 üncü maddesinde etraflı bir surette belirtilmiştir.

Bölüm — II.

Sandık başı işleri

Tasarının dördüncü kısmının ikinci bölümü sandık başı işlerine müteallik hükümleri ihtiva ediyor. Bu bölüm dört paragrafa ayrılmıştır. Birinci paragrafta,

Oy verme ameliyesinin cereyan edeceği güne mahsus olmak üzere alınacak tedbirler mevzuu bahsedilmiş ve bu maksatla 85 inci madde sevk olunmuştur. Bu maddede derpis edilen ispirotolu içki satılması ve içilmesi yasağı yalnız oy verme süresine, yani sabah saat sekizden akşam on yediye kadar geçecek zamana münhasırdır.

İkinci paragrafta, oy verme ameliyelerine müteallik hükümler yer almış bulunuyor.

86 ncı maddede oy verme süresi mevzuubahstir. Bu süre sabah saat sekizden başlar ve akşam üzerine on yediye kadar devam eder. Su kadar var ki seçim süresi bitmiş olmakla beraber sandık başında henüz oyunu verememiş ve beklemekte olan seçmenler varsa bunlar da oylarını kullanırlar. Ancak, bunlar oylarını verdikten sonra sayıma başlanabilir. 87 HÂ 90 inci maddelerde oyun nasıl kullanılacağı gösterilmiştir. Sandık kurulu başkanı, seçmenleri birer birer oylarını kullanmağa davet eder. Bunun için sandık başına geliş sırası gözetilir. Gebe kadınların, hastaların, ve sakatların bekletilmeleri caiz görülmemiştir. Yaşlı kimselerin diğer bekleyenlere tekaddümen oylarını kullanmalarına izin vermek sandık kurulu başkanına aittir (Madde: 87).

Oyunu kullanma sırası gelen seçmen kurulu başkanına seçmen kartını verir. Listede adı bulunur, birer boş pusula ve zarf alınır ve kapalı oy verme yerine girer. Başkan seçmene hücreye girmesinden önce oy pusulasını zarfa koyup onu güzelce kapamadan kapalı oy verme yerini terketmemesini tenbih eder. Şayet sandık için birden ziyade kapalı oy verme yeri kurulmuşsa, o takdirde başkan seçmene hangi hücrede oy vereceğini de söyler (Madde: 88).

Oy gizliliği prensibinin tabii bir neticesi olmak üzere 89 uncu maddede seçmenin kapalı oy verme yerinde rahatsız edilemeyeceği hakkındaki esas konulmuştur. Şayet, normal olarak hücrede kalınarak gereken müddet geçtiği halde bir seçmenin

orasını terketmediği görülecek olursa kurul başkanı o seçmene ihtarda bulunur. Yine çıkmıyacak olursa kuruldun bir karar istihsal ederek kapalı oy verme yerini boşalttırabilir. Ancak, seçmen bu karar yüzünden oyunu veremeyecek veya gizliliğe mâni bir şekilde vermeye kalkışacak olursa oy verme için sandık başına gelmiş olmakla beraber oyunu verememiş veya muteber surette kullanmamış olan seçmenin durumunu sayım sırasında nazara alabilmek için keyfiyet tutanak defterine kaydedilecektir (Madde: 89).

Oy pusulasını dilediği gibi tanzim ve tertip eden seçmen onu zarfladıktan sonra kapalı oy verme yerini terk eder ve zarfını sandığa atar. Başkan seçmen kartını damgalar ve listeye imza koydurduktan sonra onu kendisine iade eder. 90 nci maddenin son fıkrasında imza atmasını bilmeyen seçmenlerin durumu ayrıca hükme bağlanmıştır.

Tasarının 91 inci maddesinde oy verme işinin muntazam surette cereyanını sağlayacak bir hüküm yer almıştır. Oyunu kullanan, yani zarfını sandığa attıktan sonra listeyi imzalayıp kartını geri lan seçmen her hangi bir bahane ile sandık başında kalamaz. Bunun gibi oradakilere müdahale etmesi bir telkin veya tavsiyede bulunması da cezayı muciptir.

Bir sandıkta oylarını kullanacak seçmenlerin sonu alınca veya oy verme süresi bitip de sandık başında oy vermek için bekleyen seçmen yoksa sandık kurulu mensupları oylarını kullanırlar. Tıpkı diğer seçmenler gibi hareket ederler. Bu kimseler oylarını kullandıktan sonra keyfiyet tutanak defterine geçirilir. Bundan başka, kendi isim ve hüviyetlerini o sandık seçmenler listesi sonuna ilâve ederler. Ve isimleri hizasına imza koyarlar (Madde: 92).

Bu bölümün üçüncü paragrafında oyların sayımı işinin hic bir şüphe ve tereddüt ve itiraza meydan vermeyecek şekilde tertiplenmesine gayret edilmiştir. Sayımın nasıl yapılacağı 97, 98 ve 99 uncu maddelerde en küçük teferruatına kadar tafsilen gösterilmiştir. Sayımdan her bir adayın aldığı oyların birer çizgi ile değil müselsel rakamla kaydedilmesi müşahitlerde itminan uyandırmak ve itirazları önlemek bakımından lüzumlu görülmüştür. Filhakika oy alan adayların isimleri hizasına peyder pey 1, 2, 3, 4, 5... ilâ, rakamları yazılacak ve sayım sonunda son rakam adayın kaç oy aldığını irae edeceğinden doğru toplanmadığı, toplamın, doğru olmadığı gibi itirazlara imkân kalmıyacaktır. Müsait yerli olan seçim sandıklarında bu rakamlar kara tahtaya tebesirle ayrıca da kaydedilmek daha büyük bir itminan uyandırmak bakımından tavsiyeye şayan ise de her sandık yerinde buna elverişli tertibat almak imkânı olamayacağından bu cihete tasarıda yer verilememiştir.

Kısmen veya tamamen muteber sayılmıyacak oy pusulaları da itiraz ve münakaşa uyandırabilecek meselelerden olduğu cihetle bu hususun her türlü tereddütleri bertaraf edecek bir sarahatla tafsilen izahı 100, 101 ve 102 nci maddelerle ifa edilmiştir.

Dördüncü paragraf sandık başında cereyan edecek işlemlere dokunan itirazlara dair olup 103 üncü madde bunların incelenmesi ve neticeleri hakkında hüküm koymaktadır. Gerek alâkadar seçmen ve gerekse siyasi partiler temsilcileri belli bir işlem hakkında kurul başkanına itirazda bulunacak olursa kurul bunu derhal inceler ve karara bağhyarak kararını oracıkta bildirir. Oy vermenin bir kül olduğu ve bir günde bitirilmesi zarureti bunu gerekli kılmaktadır.

Sandık kurulu tarafından bildirilecek karar tutanak defterine geçirilecektir. İlgili seçmen veya siyasi parti temsilcisi bu karara dahi itiraz hakkını haizdir. Bu

İtirazını da başkana söyler. İtiraz hülâsatan tutanak defterine geçirilir. Seçmenin veya siyasi parti temsilcisinin vakit geçirmeksizin ilçe kurulu başkanına müracaata salâhiyeti vardır. İlçe seçim kurulu başkanının vereceği karar müracaata hak vermekte ise hülâsası, yazılı olarak sandık kuruluna bildirilmek üzere alâkadara verilir. İlçe seçim kurulu başkanının vereceği karar kesindir.

Bütün bu şikâyet ve itirazların yapılmasında şikâyetçinin oy verme işlerinin sükûn ve intizamını bozmayacak şekilde hareket etmesi, sandık başında gürültü ve tartışma çıkarmaması ve sandık kurulu mensuplarının dahi derhal şikâyeti kısaca tulanâğa geçirip şikâyet hakkında hemen karar ittihazıyla şikâyetçiye bildirilmesi esastır. Aksi halde ceza hükümleri kısmında yazılı müeyyidelerin harekete geleceği tâbidir. 104 üncü madde alelittâk seçim kurulları kararlarına karşı vaki olabilecek itirazların oy verme işlerinin devamına engel olamayacağını tesbit etmektedir.

Bölüm — III.

Oy verme neticeleri

Tasarının dördüncü kısmının üçüncü bölümü oy verme neticelerine ve bu neticeleri tesbit edecek tutanakların tanzimine tahsis olunmuştur. Heyetimiz, bu bölümde yer alan hükümlerin sevkinde, seçmenlere, oylarını sonuçlarının tesbit ve tayininde tam bir emniyet bahseyilecek onları her bakımdan tatmin etmek ve dedikoduları muhtemel her türlü sulistimâli önlemek gayesini gütmüş ve bunu temin için de oy neticelerinin tayininde sür'at aleniyet, neticelerin seçmenlere derhal bildirilmesi seçim oprasyonu neticelerinin alâkadar kurulların başkan ve üyeleri tarafından imzalanması, tutanaklara derci, mezkûr tutanakların musaddak suretlerinin alâkadarlara tevdi ve ilânı, itiraz vukuunda yapılacak tetkik ve tahkik mesnet olmak üzere oy pusulalarıyla seçime mütealîk biçümle evrakın kaza müesseselerinde muhafazası gibi hususları mümkün kılmaya çalışmıştır.

Oy verme neticelerinin belirtilmesi bakımından tasarıda seçim operasyonu ile ilgili muhtelif merhaleler ayrı ayrı nazara alınmış ve bunların her biri hakkında hükümler sevk edilmistir. Bunlardan sandık başı denilen ilk merhale ile ilgili olmak üzere sevk edilen 105 inci maddede, oyların sayılması ve neticelerin sayım cetvellerine geçirilmesi bittikten sonra sandık kurulu başkanının elde olunan sonuçları sandık mahallinde bulunan seçmenlere yüksek sesle ilân eylemesi keza seçim operasyonu ve oy verme neticeleriyle ilgili hususları ihtiva edecek bir tutanağın tanzimi keyfiyeti ve müteakip 106 ncı maddede adayların aldıkları oy miktarını gösteren cetvelin bir hafta müddetle sandık alanı dahilinde asılı kalması lüzumu derpis olunmuştur.

Tasarının 107 ncı maddesi sandıklara atılan ve hesaba katılan oy pusulalarının sandık kurulunca tanzim kılınan tutanakların tasnifte kullanılıp alt tarafı kurulca imza edilen sayım cetvelerinin, hesaba katılmayan veya itiraza uğrayan oy pusulalarının, tutanak defterinin, kurulca mühürlü ve imzalı ayrı ayrı paketler halinde kurulun mühürü ile mühürlenmiş ve başkan ve üyeler tarafından imzalanmış bir torbaya konularak sandık kurulunun bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna tevdiini; keza yukarıda sözü geçen torba muhtevasının gerek sandık, gerekse ilçe seçim kurulu tarafından imzalanacak müsterek bir tutanakla tesbitini mümkün kılmaktadır.

Tasarının 108 inci maddesi sandık seçim kurulları tarafından bildirilen neticeleri il seçim kurulu tarafından tam bir emniyet ve itimat havası içinde, her türlü sulistimal ve dedikodulardan masun bir tarzda birleştirilmesine ve bu birleştirilme neticesi adayların her biri tarafından ilçe dahilinde elde olunan oy miktarının il seçim kuruluna bildirilmesine müteallik hükümleri ihtiva eylemektedir. Bu gaye ile, tasarıda, ilçe seçim kurulu tarafından yapılacak tasnifin aleniliği, adaylardan her birinin her sandık çevresi dahilinde aldıkları oy miktarını göstermek üzere tanzim kılınan tutanağın tasdikli bir suretini siyasi partilere ve arzu ettikleri takdirde bağımsız adaylar temsilcilerine tevdi, mezkûr tutanak muhteviyatının orada hazır bulunanlara tebliği ile bir suretinin ilçe seçim kurulu kapısında üç gün müddetle ilânı gibi esaslara yer verilmiştir.

Tasarının 109 uncu maddesi ilçe seçim kurulları tarafından seçim neticesine müteallik tanzim kılınan tutanakların il seçim kurullarında birleştirilmesi ve milletvekilliğiyle ilgili hükümleri ihtiva eylemektedir. İl seçim kurullarına müteallik işlerin aleni olduğunu tesbit eden 109 uncu maddeye göre, il seçim kurulları, merkez ilçesi de dahil olmak üzere, ilçe kurullarından gelen tutanakları birleştirerek neticede oy kazananların adlarını ve soyadlarıyla kazandıkları oyların sayısını gösteren bir tutanak tanzim eyleyecek, adaylardan en fazla oy alanların milletvekili seçildiklerini keza bir tutanakla tesbit edecek, en az oy alan adayın aldığı oy sayısına eşit miktarda oy almış başka bir aday varsa bunlar arasında kur'a çekecek, milletvekilliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini seçim çevresinin her tarafında hemen ilân edilmek üzere o yerin en büyük mülkiye âmirine tevdi ve aynı tutanağın bir suretini de ayrıca üç gün müddetle kurul kapısında asılı tutacak milletvekili seçilenlere secildiklerine dair birer tutanak verecek ve bu tutanakların ikiser suretini de Meclisin açılışında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmek üzere Başbakanlığa gönderilecektir.

Tasarının 110 uncu maddesinde milletvekilliğine seçilme tutanaklarından itiraza uğrayanların birer suretinin de il seçim kurulu başkanlığınca dosyası ve evrakıyla birlikte Yüksek Seçim Mahkemesine gönderileceği tesbit edilmiş ve 111 inci maddesinde, milletvekilliğine seçilme tutanaklarının kabul edilip kat'iyet kesbedilinceye kadar, seçimlerde hesaba katılan ve katılmayan ve itiraza uğramış olan oy pusulalarıyla seçim operasyonuna müteallik her türlü evrak ve tutanakların kaza müesseselerinde muhafazası sağlanmıştır.

Bölüm — IV.

Seçim neticelerine müteallik itirazların incelenmesi

Seçim ihtilâfları seçim işlerinde büyük bir ehemmiyet arz etmektedir. Bu ihtilâfların ilmi ve kazal ehliyetinden ve tarafsızlığından şüphe edilemeyecek yüksek bir heyet tarafından halli seçimin ciddiliği ve dürüstlüğü hakkında en kuvvetli bir teminat teşkil edecektir.

Heyetimiz seçim neticelerinin sıhhatli ve muteber olmadığına dair olan ve bu itibarla bir seçimin iptalini icap ettirecek mahiyet arzeden itirazlarla seçim işlerinin en yüksek mercii teşkil eden il seçim kurullarının teşekkülüne ve bunların işlem ve kararlarına karşı serdedilecek itirazla milletvekilliği seçimi tutanaklarına karşı vâki itirazları incelemek ve kesin karara bağlamak üzere bir Yüksek Seçim Mah-

kemesi kurulmasını uygun görmüştür (Madde: 112). Heyetin ve kararlarının tamamen kazai mahiyette olduğunu belirtmek ve bu noktada hâsıl olabilecek şüphe ve tereddütlere mahal vermemek için adının Yüksek Seçim Mahkemesi olması muvafık görülmüştür.

Seçim mahkemesinin lüzumsuz bir takım itirazlarla iptal edilmemesi ve bu suretle fonksiyonunu ciddi ve esaslı bir tarzda ifa etmesinin sağlanması için itirazların ancak seçim işlerinde esaslı alâkaları olanlar tarafından yapılması uygun görülmüş ve 112 nci maddede seçimin neticelerinin sihhati ile muteber olmadığına dair itirazlarla il seçim kurullarının tesekkülüne ve bunların işlem ve kararlarına karşı vâki olacak itirazların ancak siyasi partiler genel merkezleri veya bağımsız adaylar veyahut en az bin seçmen tarafından yapılması lüzumu tasrih edilmiş ve bu suretle münferit itirazlarla mahkemenin işgal edilmesine meydan bırakılmamıştır.

Yüksek Seçim Mahkemesi için her dört yılda bir seçim yapılacaktır (Madde: 113). Ve bu suretle ara seçimlerde de mahkeme vazife başında bulunmuş olacaktır.

Yüksek Seçim Mahkemesinin Yargıtay ve Danıştay üyelerinden kurulması, ihtisas ve tarafsızlığın sağlanması bakımından uygun görülmüştür. Mahkemeye Yargıtay Genel Kurulu gizli oyla Yargıtay üyelerinden altı ve Danıştay Genel Kurulu da aynı suretle Danıştay üyeleri arasında beş üye seçecektir. Bunlar kendi aralarından gizli oyla ve salt çoğunlukla bir başkan ve başkan vekili seçeceklerdir (Madde: 114).

Mahkeme bir başkan ile altı üyeden kurulacak ve geri kalan dört üye yedek üye olacaktır. Yedek üyelerin ikisi Yargıtay diğer ikisi Danıştaya mensup üyeler arasından kur'a ile ayrılacaktır. Başkan ve başkan vekili kur'aya girmeyecektir (Madde: 115).

Yüksek Seçim Mahkemesinin muhakeme usulü ve müracaat şekilleri 116 ve 117 nci maddede gösterilmiştir. Seçim işlerinin biran evvel bitirilmesi zaruri olduğundan mahkemeye müracaat için kısa bir sukutu hak müddeti konulmuştur. Kanunda sarahat bulunmayan hallerde Yüksek Seçim Mahkemesine iddia veya itiraz mevzu olan hususun vukuundan itibaren üç gün içinde başvurmak lâzımdır (Madde: 116, fıkra 1). Müracaat yazılı olacak yani gerekçeli bir dilekçe ile yapılacak ve istinaat edilen belgeler de dilekçeye bağlanacaktır (Madde: 116, fıkra 2). Dilekçeler doğrudan doğruya Yüksek Seçim Mahkemesi Başkanlığına verilebileceği gibi, itiraz sahiplerine bir kolaylık olmak üzere mahalleri seçim kurulları başkanlıklarına da verilebilmesi kabul edilmiştir. Kurullar kendilerine verilecek dilekçe sahiplerine bir maktuz verecekler ve müddetin kesilmiş olduğunu göstermek için dilekçenin altına tarih koyarak ve incelemeyi cabuklaştırmak ve kolaylaştırmak için de gerekli evrakı ekliyerek derhal Yüksek Seçim Mahkemesine göndereceklerdir (Madde: 116, fıkra 3).

Yüksek Seçim Mahkemesinde yazılı usulü muhakeme caridir. İnceleme evrak üzerinde yapılacaktır. Mahkeme yerinde tahkikat yapmak hakkını da haizdir. Gerektiği takdirde üyelerinden birini göndermek veya uygun göreceği mahkemeyi nâip seçmek suretiyle mahallinde tahkikat yaptırabilecek ve lüzumı göreceği mercilerden her türlü malûmat ve vesikaları isteyebilecektir (Madde: 117, fıkra 1).

Yüksek Seçim Mahkemesi bünyesi ve fonksiyonu itibarıyla bir içtihat mahkemesi olacaktır. Bu itibarla mahkemenin kanunlara ve hukuk esaslarına göre hüküm vereceğinin de tasrih edilmesi faydalı görülmüştür (Madde: 117, fıkra 2).

Mahkeme seçim işlerinde en yüksek tetkik ve itiraz merci olduğu için bütün kararları kesindir (Madde: 117, fıkra 3).

Mahkemenin bünyesi, kuruluşu, muhakeme usulü bu suretle tesbit edildikten sonra 118 inci maddede vazifeleri sayılmıştır. Bu maddeye göre bir veya bir kaç seçim çevresinde seçimin veya milletvekilliği seçim tutanaklarının iptaline karar vermek ancak Yüksek Seçim Mahkemesine aittir. İptal gibi çok mühim neticeler doğuran bir kararın ancak böyle yüksek bir mahkeme tarafından verilmesi doğru olur. Milletvekilliği seçim tutanakları hakkındaki itirazların tetkik ve icabında bu tutanakların iptal salâhiyeti de bu mahkemeye verilmiştir.

Gerçi mütehassıslar tarafından hazırlanan ve heyetimizce incelenen tasarıda tutanaklar hakkındaki itirazların böyle kazal bir heyet tarafından böyle tetkiki esası kabul edilmiş ise de bu hususta nihai karar vermek salâhiyeti Büyük Millet Meclisine bırakılmıştır. Bu hüküm bugünkü sisteme uygundur. İngilterede de buna müsabih bir sistem vardır. Fakat İngilterede heyetin Avam Kamarası reisine tevdi ettiği karar sureti bir rapor olarak tavsif edilmekte ise de, bu hakikatta kazal bir tasarruf mahiyeti arz etmekte ve hem iptal hükmü ve hem de cezal neticeler doğurmakta ve Avam Kamarası Başkanı hakikatte bunun tenfizi mevkiinde bulunmaktadır. Binaenaleyh İngilteredeki sistem heyetimizin kabul ettiği esasa daha uygun görülmüştür.

Bizde bugün cari olan sistem Anayasanın bir hükmüne dayanmamakta sadece ic tüzük hükmüne istinat etmektedir. İc tüzük formel bakımdan bir Anayasa kaidesi olmayıp kanun şekli ve kuvvetindedir. Bu itibarla muahhar bir kanunla tadili mümkündür. Bu hukuki durum karşısında heyetimiz meseleyi esas bakımından tetkik etmiştir. Anayasamıza göre milletvekilli seçilmeğe mâni olan hususlar tahdidî bir surette gösterilmiş olup takdiri mahiyette değildir. Bu itibarla anayasa bakımından bir kimse ancak bu muayyen hallerin sübutu halinde milletvekilli olmaktan mahrum edilebilir ve seçim tutanağı iptal olunur. Şu halde bir tutanağın iptali takdiri bir mesele olmayıp tamamen kazal bir iştir. Yani mâniin mevcut olup olmadığını tesbit etmek ve bu neticeye göre kanun hükmünü tatbik eylemekten ibarettir.

İşlem tamamen kazal bir mahiyet arz edince bununla Büyük Millet Meclisini isgal etmekte bir lüzum ve fayda görülmemiştir. Anayasa milletvekilliğine mâni hususları takdire bırakmış olsaydı buna karar vermek salâhiyetinin de Meclise ait olması zaruri olurdu. Böyle olmayıp da mâniler muayyen ve tahdidî olunca artık meselenin kazal usullerle ve yüksek bir kaza merciinde halli hukuk esaslarına daha uygun görülmüş ve bu itibarla seçimin veya milletvekilliği seçim tutanaklarının iptali vazifesi de yüksek seçim mahkemesine bırakılmıştır (Madde: 118, fıkra 1). Bu kararlar yukarıki maddenin son fıkrasında yazıldığı gibi kesindir.

İptaline karar verilen seçim, buna dair olan kararın Resmî Gazetede yayınlanması tarihinden itibaren bir ay içinde yeniden yapılacaktır (Madde: 118, fıkra 2).

Beşinci kısım

Ceza Hükümleri

BÖLÜM — I.

Suçlar ve Cezalar

Tasarının beşinci kısmı ceza hükümlerine dairdir. Bu kısım iki bölümden ibarettir. Birinci bölümde ceza tehdidi altına konulan fiiller ile bunlar hakkında

tertip edilen cezalar (suçlar ve cezaları) başlığı altında; ve ikinci bölümde bu fiillerin takibi usulleri (kovuşturma usul ve şekilleri) adı ile hükme bağlanmıştır.

Birinci bölümde yer alan 119 ilâ 153 üncü maddeler tasarının daha önceki kısımlarında yazılı hükümlerin tatbiki dolayısıyla husulî meihuz suçluluk hareketlerine ve bunlar için tertip olunan cezalara müteallik ise de burada yazılı fiiller tasarındaki maddeler sırasına göre değil, suçların mahiyetlerine göre gruplanmak suretiyle yekdiğerini takip eden hükümler haline konulmuştur. İlk olarak secmenlik durumuna taallük eden suçlar, bundan sonra, adaylara müteallik suçlar, daha sonra üçüncü şahıslara müteallik suçlar ve en nihayet seçim işlerinde kanunen görevlendirilmiş kimselere müteallik suçlar ele alınmıştır. Bütün bu hükümlerin tertibinde suçluluk fiilinin ağırlığı derecesi sanığın ahlaki düşkünlüğü ve suçun lerası şekli veya vasıtası gibi unsurlar ceza miktarlarının tayin ve tesbitinde esas olmuştur. Bundan başka, tertip olunan ceza miktarları genel hükümlere göre taallük ettikleri fiillere benzer haller için tesbit edilmiş bulunan ceza nevi ve miktarlarıyla de mümkün mertebe hemahenk tutulmağa çalışılmıştır. Bundan başka seçim suçlarının hususî mahiyet ve ehemmiyetine binaen verilecek cezaların tecil edilmemesi esası kabul edilmiştir (Madde: 152).

BÖLÜM — II.

Kovuşturma Usul ve Şekilleri

Aynı kısmın ikinci bölümünde yer alan hükümler (Madde: 153 ilâ 157) seçim suçları hakkında uygulanacak kovuşturma usulleri hakkındaki esasları tesbit etmektedir.

153 üncü maddede seçim işinin fasılasız ve emniyetli surette cereyanını temin gayesiyle vazifellilerin oy verme günü arifesinde işliyecekleri seçim suçlarından ötürü kovuşturulmalarının ne zaman yapılabileceği hakkında hüküm konulmuştur.

Secmenler için prensip, işliyecekleri suçlardan ötürü oy verme günü arifesi ile oy verme gününde alehtlak kovuşturma yapılamıyacağıdır. Bu esasın istisnaları 152 nci maddenin ikinci fıkrasında gösterilmiştir. Kovuşturma yapılamıyacağı gibi seçmenler hakkında hürriyetlerini ve oy verme imkânlarını tahdit edecek ne idari ve ne de mali her hangi bir tedbir alınamıyacağı da derpis olunmuştur. Tedbir alma yasağı oy verme gününden önceki üç gün ile oy verme gününe mahsustur. Son fıkrada bu esaslara aykırı harekette bulunacakların karşılaşacakları ceza müeyyidesi gösterilmiştir.

Kovuşturmada diğer bir esas suç işliyecek sanıkların sıfat ve memuriyetleri ne olursa olsun cümlesinin de genel hükümlere tâbi olacaklarıdır. Seçim suçları, mahiyetleri itibarıyla, onları ika edenlerin yargılanmalarının geciktirilmesine mütehammil suçlardan değildir. Bahusus, bu suçları işliyenlerin kovuşturma bakımından şu veya bu suretle bir nevi imtiyaza mazhar kılmaları da caiz bulunmamaktadır. Fazla olarak Memurin Muhakematı Kanununun tatbikini gerekli kılan mülâ hazalar seçim işleri sebebiyle işlenecek suçlar hakkında vârit olmamak lâzımdır. Kaldı ki, yabancı memleketler kanunlarında bu gibiler hakkında her hangi istisnai bir durum derpis edilmiş de değildir.

Şu kadar ki tasarıma göre il ve ilçe seçim kurulları başkanlıkları yargıcılara mevdu bulunduğundan ve bunlar tarafından da bir suç işlenmesi muhtemel ve

melhuz olduğundan haklarında Hâkimler Kanununda yazılı kovuşturma esaslarının mahfuz tutulması gerek seçim emniyeti ve gerekse yargıclar teminatı mülâhazalar, bakımından lüzumlu görülmüştür.

Ceza dâvasını tahrik yetkisi ilgili kimselere yani suçtan zarar görenlere veya onlar yerine kanunen harekete mezum olanlara ve siyasi partilere tanınmıştır.

Kamu dâvasının zamanasını süresi hakkında mütehassis komisyon tasarısında derpis edilmiş olan özel hükmün aynen alınması telkin edilmişse de buna tasarıda yer verilmesine lüzum görülmemiştir. Zira, seçim suçları, hayli mütelevvi ve mahiyetçe yekdiğerinden farklı olmakla gerektirdikleri ceza miktarları bakımından umumî hükümlere göre ayrı ayrı zamanasını müddetlerine tâbi tutulmak icap eder.

Tasarıda gözetilen ve 155 nci maddede yer alan diğcr bir esas da seçim suçlarının kovuşturulmasında 3005 sayılı Meshut Suçlar Kanununun uygulanması gerekeceğidir. Her ne kadar seçim suçları için müstakil usul hükümleri derpis olunması fikri de ilerî sürülmüşse de bu suçlar ekseriya sandık başlarında işlenen cezayı mucip fiiller olduğundan delillerinin hemen toplandırılması, değerlendirilmesi ve sıcağı sıcağına tesirli ibret husule getirecek surette yargılama yapılarak karara bağlanması zaruri görülmüş ve bu itibarla, kovuşturulmalarında uygulanacak usul ve şekillerde de mümkün mertebe büyük sür'at sağlanmak istenmiştir. Bu maksatla da esasen mevcut bir kanun hükümlerine göre kovuşturma yapılacağı söylenmiştir.

Bu suçların yargılanmasında en ehemmiyetli delil sandık başında sandık kurulu tarafından tanzim edilen tutanak veya tutanak defterinde buna ait olan kısımır. Bunların yargıcın takdir hakkına bir tahdit teşkil edeceği fikri serdedilmişse de bu vesikaların sabte oldukları ispat edilmedikçe mahkemeler için medarı hüküm olmaları seçim suçlarını takip edilememek gibi bir imkânsızlık içinde cezasız kalmamaları için lüzumlu addolunmuştur.

Altıncı kısım

Çeşitli Hükümler

Tasarının altıncı kısmı (çeşitli hükümler) başlığı altında toplanmıştır. Bu kısımda; seçim operasyonunun bizatihi gerektirdiği çeşitli giderlerle seçim işlerinde görevlendirilen kimselerin sebkedecek hizmetlerinin tazmini, mahiyeti itibariyle hususiyet taşıyan (Yüksek Seçim Mahkemesi) nin teşekkülü için yapılacak seçimin tâbi olduğu müddet, ve tasarının derpis ettiği seçim kurullarına müteallik hükümlerin ancak, köy mahalle, Belediye ve İl Genel Meclislerin seçimlerinden sonra uygulanacağı hakkında ve teski olunacak seçim kurullarının tereküp ve teşekkül tarzlarına dair nihayet bu kanunla ilga edilen kanunlarla yine bu kanunun yürürlüğüne müteallik hükümler tesbit olunmuştur.

157 nci maddede seçim giderlerinin İçişleri Bakanlığı bütçesinde tesis olunacak özel bir bölüme konacağı ve bu ödeneklerin genel bütçeden ödenmesi esası kabul edilmiştir. Keza bu maddede seçim işleriyle görevlendirilen kurullar başkan ve üyeleriyle kanuna göre seçim işlerinde hizmetleri gelecek kimselere miktarları Bakanlar Kurulunca tayin olunacak miktarlara göre, nakliye ve kırtasiye gibi müteferri giderler de dahil olmak üzere, ödemeler yapılması esası kabul olunmuş ve bu masrafları karşılamak üzere aynı ödenekten il ve ilçe ihtiyaçlarının da temini hususları ile İçişleri Bakanlığı görev'endirilmiştir.

158 ve 159 uncu maddeler bu kısmın ikinci paragrafını teşkil etmektedir. 158 inci maddede mahiyetli ve görev süresi hususiyet gösteren (Yüksek Seçim Mahkemesi) nin hemen teşekkülü bu önemli görevin bîhakkın ifası için lüzumlu telâkki edildiğinden buna müteallik seçimlerin kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir hafta içinde yapılmasında fayda mülâhaza edilmiştir.

Kanunun teşekkül tarzını tesbit ettiği seçim kurullarının mahiyetleri itibariyle kendilerinden beklenen vazifeyi ifa edebilmeleri kanunun yürürlüğe girmesi tarihinden itibaren ilk yapılacak, köy, mahalle, Belediye ve İl Genel Meclisi seçimlerinden sonra, seçilmeleriyle mümkün olabileceğini teemmül eden heyetimiz bu kurulların terekkübü hakkındaki hükümlerini mahalli idare teşekküllerinin ilk seçimleri sonuna tehir etmeği uygun bulmuştur. Bu yolda seçimleri mümkün oluncaya kadar seçim kurulları Büyük Millet Meclisinde temsil edilen siyasi partilerin birer temsilcisi ve her seçim çevresinde oradan aday göstermiş bulunan diğer siyasi partiler arasında, çekilecek kur'aya göre belli olacak temsilcilerden terekküp edecektir.

Altıncı kısmın üçüncü ve son paragrafını teşkil eden 160, 161, 162 nci maddelerde ilga olunan 4918, 5258 sayılı kanunlar tasrih olunmuş ve kanunun yürürlüğü ile onu yürütmekle görevli merci usulen tesbit olunmuştur.

***

MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ KANUNU

BİRİNCİ KISIM

ESASLAR

*Seçim Usulünün
Prensipleri.*

Madde : 1 — Milletvekili seçimi tek derecelidir ve genel, eşit gizli oyla yapılır. Oy serbest ve şahsıdır. Oyların sayılması ve tasnifi açıktır.

Seçim Çevresi.

Madde : 2 — Milletvekili seçiminde her il bir seçim çevresidir. Ancak, nüfus sayısı yüzellibini aşan ilceler ayrı bir seçim çevresi sayılır.

Nüfus sayısı kırkbini aşmayan iller en yakın il ile birlikte bir seçim çevresi teşkil eder.

Seçim Bölgesi.

Madde : 3 — Milletvekili seçiminde her köy bir seçim bölgesidir. Kasaba ve şehirlerde seçim bölgesi mahalledir. Her seçim bölgesinde en az bir sandık bulundurulur.

Köy hukuki vasfını haliz bulunmayan yerlerde oturan seçmenler oturdukları yere en yakın köy veya mahallenin teşkil ettiği seçim bölgesindeki seçmen nüfusuna dahil sayılır.

*Seçimde Nüfus
Ölçüsü.*

Madde : 4 — Bir seçim çevresinin nüfus sayısındaki her yetmiş bin vatandaş için bir milletvekili seçilir. Geri kalan nüfus sayısı kırkbini geçtiği takdirde bu kesir için bir milletvekili daha seçilir.

Milletvekili Sayısının tesbiti.

Madde : 5 — Seçilecek milletvekili sayısının tesbitinde son genel nüfus sayımı neticeleri esas tutulur.

Yukarıki hükümlere göre belirtilecek seçim çevreleri ile her seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı Bakanlar Kurulunca bir kararname ile tesbit olunur ve keyfiyet Resmî Gazetede ve her seçim çevresinde gazetelerle ve mutad vasıtalarla yayınlanır.

Seçim Başlangıcı.

Madde : 6 — Seçim döneminin son toplantı yılının yirmiüç Temmuz günü seçimin başlangıç tarihidir. Ara seçimleri, içinde bulunulan yılın yine yirmiüç Temmuzunda başlar.

Dönem bitmezden önce Büyük Millet Meclisince seçimin yenilenmesine karar verilmiş olması halinde seçim, yenileme kararının verildiği günden sonra gelen yedinci gün başlar. Bu takdirde, keyfiyet Bakanlar Kurulu kararı ile ifân olunur.

İKİNCİ KISIM

SEÇME HAKKI

BÖLÜM : 1

Seçme Yeterliği

Seçmen.

Madde : 7 — Milletvekili seçiminde yirmi iki yaşını bitiren her vatandaş seçmendir.

Seçmen olamayanlar.

Madde : 8 — Aşağıdaki kimseler seçmen olamazlar :

- 1 — Kısıtlı olanlar,
- 2 — Yabancı Devlet uyrukluğunu ileri sürenler,
- 3 — Kamu hizmetlerinden yasaklılar,

Oy veremeyecek seçmenler.

Madde : 9 — Aşağıda yazılı seçmenler oy veremezler :

- 1 — Zabıta âmir ve memurları,
- 2 — Subaylar,
- 3 — Askerî memurlar,
- 4 — Askerî öğrenciler,
- 5 — Silâh altında bulunan erat.

BÖLÜM : 2

Seçmen Kütükleri

§ 1. Mahiyeti ve Düzenlenmesi

Seçmen Kütüğü.

Madde : 10 — Her seçim bölgesinin bir seçmen kütüğü vardır. Bu kütük daimidir.

Secmenlik sıfatı. Madde : 11 — Seçmenlik sıfatının tayninde esas, seçmen kütükleridir.

Kütük listeleri. Madde : 12 — Seçmen kütüğü, biri isim, diğeri ikametgâh üzerine tertiplenen iki çeşit listeden mürekkeptir.

İsim üzerine listeler seçmenin soyadının alfabe sırasına göre tanzim olunur.

İkametgâh üzerine listeler seçim bölgesinde seçmenin oturduğu sokağa ve kapı numarasına göre tertiplenir.

Kütüklerin tutulması. Madde : 13 — Seçmen kütüğünü muhtarlar tutar.

Muhtarlar kütüğün tanzimini için gerekli bilgiyi resmi makamlardan istiyebilirler. Bu makamlar bir hafta içinde istenen bilgiyi verirler.

Seçmen kütüklerinin muntazam ve usulüne göre tutulmamasından köylerde köyün bağlı bulunduğu mülkiye âmirleri ve şehir ve kasabalarda mülkiye âmirleri ve Belediye Başkanları ilgili muhtarlarla birlikte sorumludurlar.

Yoklama. Madde : 14 — Muhtalar tuttukları kütüklerdeki değişiklikleri gösteren birer örneği her yıl Haziran ayının ilk haftasında mülkiye âmirlerine ve şehir ve kasabalarda bunlarla birlikte Belediye Başkanlarına verirler.

Kayıt nakli. Madde : 15 — Bir köy veya mahalleden başka bir köy veya mahalleye yerleşmek maksadıyla göç edenler ayrıldıkları yer muhtarlığına başvurarak kütükten kayıtlarının silindiğini gösterir bir belge almağa ve bu belgeyi yeni yerleştikleri yer muhtarlığına vererek kendilerini kütüğe kaydettirmeğe mecburdurlar.

Askı. Madde : 16 — Kütük listeleri okunaklı bir şekilde tanzim edildikten sonra köylerde, köy odalarında ve mümkünse diğer munasip yerlerde, şehir ve kasabalarda, mahalle muhtarlıkları ile herkesin kolayca görüp okuyabileceği yerlere asılır.

§ 2. Kütük Kayıtlarına İtiraz

Liste kayıtlarına itiraz. Madde : 17 — Her seçim bölgesinin kütük listeleri Haziran ayının ikinci haftası başından itibaren on gün müddetle asılı kalır. Bu müddet zarfında o seçim bölgesi içinde oturan her seçmen liste kayıtlarına itiraz edebilir.

İtirazın yapılması. Madde : 18 — İtiraz, muhtara veya ihtiyar heyetinden askı yerinde bulunan şahsa sözlü olarak bildirilir. Bu itirazı takip eden günün akşamına kadar seçmenin istemiş olduğu değişiklik listede yapılmamışsa, itiraz, köyler için mülkiye âmirine; şehir ve kasabalar için belediye başkanına yazılı olarak bildirilir. Mülkiye âmirliğince veya belediye başkanlığınca dilekçeye itiraz tarihini taşıyan bir makbuz verilir.

Yazılı itirazın neticesi üç gün içinde dilekçeye yazılı olarak bildirilir. İtirazın kabulüne dair olan cevabın dilekçi tarafından muhtara tevdi halinde muhtar kütükte gerekli düzeltmeyi derhal yapar.

Mahkemeye başvurma.

Madde: 19 — Yazılı itiraza üç gün içinde cevap verilmişse veya cevap verilip de itirazın yerinde olmadığı bildirilmişse dilekçi seçim bölgesinin bağlı bulunduğu Sulh Yargıcına beş gün içinde başvurabilir. Sulh Yargıcı itiraz hakkında üç gün içinde kesin karar verir.

Muafiyet.

Madde: 20 — İtiraz işlerine dair her türlü evrak, resim, harç ve ücretlerden muafıdır.

§ 3. Seçmen kartları

Seçmen kartı.

Madde: 21 — Seçmen kütüğünde kayıtlı her seçmen vatandaşa bu kanuna ekli örneğe göre hazırlanacak bir seçmen kartı verilir.

Seçmen kartı seçmenin kimliğini isbata yarar.

Kartın muhtevası.

Madde: 22 — Seçmen kartında seçmenin hangi seçim bölgesinde ve hangi sandıkta oy vereceği gösterilir.

Bundan başka seçmen kartında seçmenin soyadı, özadı, işi ve oturduğu yer gösterilir.

Kartların dağıtılması.

Madde: 23 — Seçmen kütükeri listelerin askıdan inmesini takip eden sekiz gün içinde muhtarlıklarca hazırlanacak seçmen kartları seçmenlerin oturdukları yerlere götürülerek kendilerine dağıtılır. Sahipleri bulunmadığı için dağıtılamayan kartlar köy odasında veya muhtarlıkta sahipleri emrinde tutulur. Bu kartlar oy verme günü arifesi akşamına kadar alınabilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

SEÇİLME HAKKI

BÖLÜM : 1

Seçilme Yeterliği

Seçilebilme.

Madde: 24 — Otuz yaşını bitiren her vatandaş milletvekili seçilebilir.

*Milletvekilliğine
Seçilemeyecek
olanlar.*

Madde: 25 — Aşağıda yazılı olanlar milletvekili seçilemezler:

1 — Kısıtlılar,

2 — Türkçe okuyup yazma bilmiyenler,

3 — Yabancı devlet uyruklugunu ileri sürenler,

4 — Yabancı devlet resmi hizmetinde bulunanlar,

5 — Müebbet veya muvakkat ağır hapis, beş seneden fazla

hapis veya müebbet sürgün cezalarından biriyle hüküm giymiş olanlar,

6 — Hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma ve dolanlı iflâs suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar,

7 — Kamu hizmetinden yasaklılar.

BÖLÜM : 2

Adaylık

Adaylık koyma.

Madde : 26 — Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş milletvekilliğine adaylığını koyabilir.

Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları bu partilerin teşkilâtı bulunan seçim çevreleri için o çevrenin seçebileceği milletvekilli sayısını geçmemek üzere aday gösterebilirler.

Elli seçmenin oturdukları yer muhtarlığınca tasdikli imzalarını taşıyan yazılı müracaatları ile bir kimsenin aday gösterilmesi mümkündür. Bu takdirde, aday gösterilen kimsenin de, bu hususa yazılı olarak muvafakatini bildirmiş olması gerekir.

Adaylık için müracaat varakaları puldan muftur.

Adaylıkta vahdet.

Madde : 27 — Bir kimsenin ancak bir seçim çevresinden aday gösterilmesi mümkündür. Aksi halde adaylığı bulunan tekmil çevrelerde aldığı oylar hükümsüz sayılır.

Seçilmiş olma halinde o kimse yerine seçimde milletvekilli olamamış bulunanlardan en çok oy almış olan kimse milletvekilli olur.

Müracaat müddeti.

Madde : 28 — Milletvekilliği adaylığı için seçimin başladığı günden itibaren oyverme gününden önceki otuzuncu gün akşamına kadar müracaat caizdir.

Müracaat usulü ve adaylığa itiraz.

Madde : 29 — Adaylık müracaatı adayın milletvekilli seçilmek istediği seçim çevresi İl Seçim Kurulu Başkanlığına yazılı olarak yapılır. Kurul Başkanlığı, müracaatın yapıldığına dair bir makbuz verir ve müracaatı ilân eder.

Müracaatlardan her birinin ilânından itibaren iki gün içinde adaylığa yazı ile itiraz olunabilir. Bu itiraz dilekçesine gerekli vesikaların bağlanmış olması şarttır.

İl Seçim Kurulu Başkanı oy verme gününden önceki yirmi altıncı gün akşamına kadar tekmil adaylık müracaatlarını ve yapılmış itirazları inceliyerek bunlar hakkındaki kararını ilgililere tebliğ ve aynı zamanda ilân eder.

Bu kararlara karşı ilândan itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Mahkemesine başvuruabilir.

Mahkeme bu müracaatları üç gün içinde karara bağlar.

Adaylar listesi.

Madde : 30 — Adaylık koyma müddeti bitince İl Seçim Kurulu Başkanı seçim çevresindeki tekmil seçim bölgelerine alfabe

sirasına göre tanzim edilmiş adaylar listesini bildirir.

Bundan önceki maddede yazılı müracaatlar vaki olup da henüz kesin karara bağlanmamışsa, gönderilecek adaylar listesi geçici olur. Yapılmış müracaatların kabulü halinde İl Seçim Kurulu Başkanı seçim bölgelerine kesin adaylar listesini gönderir. Geçici adaylar listesi oy verme gününden önceki on birinci gün akşamı kendiliğinden kesin liste haline gelir.

BÖLÜM : 3

Seçim Propagandası

Serbestlik.

Madde : 31 — Seçim propagandası bu kanun hükümleri dairesinde serbesttir.

Yasak yerler.

Madde : 32 — Seçim zamanında genel yollar üzerinde, Mâbetlerde, kamu hizmeti görülen kamu bina ve tesislerinde ve Belediyelerce gösterileceklerden gayri meydanlarda sözlü propaganda yapılması yasaktır.

Zaman haddi.

Madde : 33 — Saat yirmi birden sonra sözlü propaganda yapılamaz.

Kapalı yer toplantıları.

Madde : 34 — Sözlü propaganda için yapılacak kapalı yer toplantılarına ancak o seçim çevresi seçmenleri, milletvekili adayları ve bunların vekâletnamesini haiz temsilcileri ile milletvekilleri katılabilirler.

Toplantı heyeti.

Madde : 35 — Bu çeşit toplantılarda toplantı başlar başlamaz üç kişilik bir heyet kurulur. Bu heyetin görevleri toplantının intizamını sağlamak, kanunlara aykırı hareketleri önlemek, kamu düzenine ve edep törelerine aykırı veya suç işlemeğe kışkırtıcı mahiyet taşıyan söz ve nutukları menetmektir.

Heyet mensupları yukarıki fıkraya muhalif bir hal hususunda sorumludurlar.

Heyet kurulamıyan toplantıların yapılması yasaktır.

Radyo ile propaganda

Madde : 36 — Radyolarda propaganda, her siyasi parti için günde beş dakikayı aşamaz.

En az beş seçim çevresinde aday göstermemiş olan siyasi partiler yukarıki fıkra hükmünden faydalanamazlar.

Yirmiden fazla seçim çevresinde aday göstermiş olan siyasi partiler, birinci fıkrada yazılı yetkiden günde iki defa istifade edebilirler.

Müracaat.

Madde : 37 — Siyasi partiler genel merkezleri radyolarda propaganda yapmak istediklerini oy verme gününden önceki yirmi birinci gün sabahına kadar Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğüne yazılı olarak bildirmelidirler.

Yayın devresi.

Madde : 38 — Radyolarda propaganda oy verme gününden önceki onuncu gün sabahından üçüncü gün sabahına kadar devam eder.

Yayın zamanlarının tesbiti.

Madde : 39 — Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü radyolarda propaganda için müracaat eden siyasi partiler arasında kur'a çekerek konuşma sıra ve zamanlarını tayin eder. Kur'anın oy verme gününden en az on beş gün önce çekilmiş olması lâzımdır.

Kur'aya itiraz etmek isteyen siyasi parti yirmi dört saat içinde Yüksek Seçim Mahkemesi Başkanına başvurabilir.

Yüksek Seçim Mahkemesi Başkanı itirazı kesin olarak halleder.

Hoparlörlerle yayın.

Madde : 40 — Hoparlörlerle propaganda, halkın huzur ve rahatını bozmamak şartıyla serbesttir.

Şehir ve kasabalarda Belediye Başkanlarının, köylerde muhtarların teklifi üzerine İlçe Seçim Kurulları Başkanları yukarıki fıkraya göre yapılacak propagandanın yasak edilmesine karar verebilirler.

Duvar ilânları.

Madde : 41 — Oy verme gününden önceki üç gün içerisinde propaganda için duvar ilânı asmak veya yapıştırmak yasaktır.

Yasaklar.

Madde : 42 — Propaganda için duvar ilânları üzerinde Türk bayrağı, dini ibareler ve her türlü resim bulundurulması yasaktır.

Muafiyet.

Madde : 43 — Propaganda için duvar ilânları seçim zamanına mahsus olmak üzere her türlü resimden muaftır.

İlân yerleri.

Madde : 44 — Propaganda için duvar ilânları seçim zamanında ancak şehir ve kasabalarda belediyelerce, köylerde köy ihtiyar heyetlerince tayin olunacak yerlere asılabilir.

Bu yerlerde her siyasi partiye ve her bağımsız adaya aynı ölçüde saha verilir ve kendilerine verilen yerler yekdiğerinden kahın boyalı çizgilerle veya çitalarla ayrılır.

Sahaların tahsisinde esas, belediye veya köy ihtiyar heyetine müracaat sırasındır. Müracaat, oy verme gününden önceki sekizinci gün akşamına kadar yapılmış olmalıdır. Aynı zamanda yapılan müracaatların sırasını tayin için kur'a çekilir.

Kendisine ayrılan ilân yerini boş bırakan siyasi parti veya aday, belediye veya köye yer ayrılması için yapmış olduğu masrafları ödemekle mükelleftir.

Sair yerlere asma yasağı.

Madde : 45 — Yukarıki maddede gösterilen yerlerden gayri herhangi bir yerde ilân asılması, yapıştırılması veya teshiri yasaktır.

Matbuua dağıtımı.

Madde : 46 — Seçim zamanında propaganda için el ilânı

mahiyetinde matbualar dağıtacak olan kimselerin seçme yeterliğini haiz olmaları şarttır.

Memurlar ilân dağıtamazlar.

Yasak hükmü.

Madde : 47 — Oy verme gününden iki gün öncesinden itibaren ilân, beyanname, tamim, açık mektup gibi her çeşit matbuanın dağıtılması yasaktır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

SEÇİM İŞLERİ

BÖLÜM : 1

Seçim Hazırlıkları

§ 1. Seçim İşlerini Yürütmekle Görevli Teşkilât

Seçim kurulları.

Madde : 48 — Seçim işleri Seçim Kurullarınca yürütülür.

Çesitleri.

Madde : 49 — Her seçim çevresinde bir İl Seçim Kurulu, her ilçede bir İlçe Seçim Kurulu ve seçim bölgelerinde yerleştirilecek her sandık başında bir Sandık Kurulu bulunur.

Kendisine doğrudan doğruya bağlı bucak veya köy veya mahalle bulunan il merkezlerinde bu yerler için ayrıca bir İlçe Seçim Kurulu bulunur.

Yargıç nezaret ve kontrolü.

Madde : 50 — Bu kurullar tekmil işlerinin görülmesinde yargıç nezaret ve kontrolüne tâbidirler.

Kurullarda vazife alamıyacak olanlar.

Madde : 51 — İdare âmirleri, zabıta âmir ve memurları, ordu mensupları, askerî şahıslar, milletvekilleri, milletvekilliği adayları ve bunların temsilcileri ile kurulun iş göreceği yerde bir teşkilât başında faal vazife sahibi bulunan kimseler Seçim Kurullarında vazife alamazlar.

İl Seçim Kurulu.

Madde : 54 — İl Seçim Kurulu, il merkezindeki en yüksek dereceli yargıcın başkanlığı altında on üyeden meydana gelir.

İl Seçim Kurulu üyelikleri.

Madde 55 — İl Seçim Kurulu Üyeleri aşağıdaki şekilde bellî olur :

Kurul Başkanı, kendi tüzüklerine göre ilk genel toplantılarını yapmış olup o yer seçim çevresi ile birlikte en az yirmi seçim çevresinde altı aydanberi teşkilât kurmuş bulunan tekmil siyasî partiler arasında bir kur'a çeker ve kur'ada isimleri çıkan yedi partiye birer temsilci ismi bildirmelerini tebliğ eder. Bu isimleri siyasî partiler beş gün içinde bildirmeye mecburdurlar.

Bu temsilcilerden kur'a sırasıyla beşi İl Seçim Kurulu asıl üyesi, diğer ikisi yedek üyedirler.

Bundan başka, keza kur'a suretiyle belediye meclislerinden beş ve il genel meclisinden üç kişi ayrılır. Belediye meclisle-

rinden ayrılanlardan, kur'a sırasına göre, üçü aslı, diğer ikisi yedek, İl genel meclisinden ayrılanlardan ise ilk ikisi aslı, diğer biri yedek üyedir.

Yüksek nüfuslu ilçeler.

Madde : 56 — Nüfusu yüz elli bini aşan İlceler Seçim Kurulları, İl Seçim Kurulu gibi teşkil edilirler.

Siyasi partiler üyelikleri.

Madde : 57 — Yargıcın alenen çekeceği kur'a için doldurulması gereken üyelik sayısı kadar siyasi parti bulunmazsa veya kendilerine tebliğ tarihinden itibaren beş gün içinde cevap vermezlerse eksik kalan yerler mevcut partilerden temsilci sayısı eşitlik üzere ve bu mümkün olamıyorsa kur'a yolu ile tamamlanmak suretiyle ve hiç bir parti mevcut değilse, Kurul Başkanı tarafından doldurulur.

İşbu madde hükmü İlçe Seçim Kuruluyla Sandık Kurulları teşkilinde de uygulanır.

Toplantı yeri ve zamanı.

Madde : 52 — İl ve İlçe Seçim Kurulları seçime başlanacağı ilânından itibaren on beş gün içinde adalet dairelerinde vazifeye başlarlar. Kurul aslı ve yedek üyelerine başkan tarafından ilk toplantıdan en az dört gün önce ve günü ve saati belirtilerek davetiye gönderilir. Gelmiyen aslı üyeler yerine yedekler alınır. Bu suretle de nisap bulunamazsa mevcutlarla yetinilir ve kararlar çoğunlukla verilir.

And içme.

Madde : 53 — İl ve İlçe Kurulları üye ve yedekleri görevlerine başlamadan önce Seçim Kurulu Başkanı olan yargıç önünde birer, birer, şöyle and içerirler :

«Hiç bir tesir altında kalmıyarak, hiç kimseden korkmıyarak vazifemi kanuna göre dosdoğru yapacağıma namusum, vicdanım ve tekmil mukaddesatım üzerine yemin ederim.»

Sandık Kurulları başkan ve üyeleri oy verme günü vazifeye başlamazdan önce sandık başlarında hazır bulunanlar önünde yukarıki fıkrada yazılı şekilde and içerirler.

Görev ve yetkileri.

Madde : 58 — İl Seçim Kurulunun başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

1 — İl seçim çevresi içinde seçimin intizamla cereyanını temin için gereken tedbirleri almak ve seçim işlerini kontrol etmek,

2 — Aday beyannamelerini almak ve ilân etmek, bunlar hakkında vaki olabilecek itirazları incelemek ve bu beyannamelerden kanunen muteber olmıyanlar hakkında karar vermek, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilân etmek.

3 — Kurullar nezdinde partiler ve bağımsız adaylar adına bulundurulması istenecek temsilcilere ve müşahitlere bu sıfatlarını gösterir vesika vermek.

4 — İlçe bağlı İlçe seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirerek İl seçim çevresi içinde kimlerin kaç oy aldıklarını

belirten ve bu suretle oy kazananların soyadlarını, öz adlarını ve kazandıkları oy sayısını gösteren bir tutanak tanzim etmek.

5 — Milletvekilliğine seçildikleri anlaşılanlara tutanaklarını vermek ve ikiser nüshasını Başbakanlığa göndermek.

6 — Bu tutanaklardan itiraza uğramış olanların birer suretini de tetkik edilmek üzere Yüksek Seçim Mahkemesine göndermek.

7 — İlçe Seçim Kurullarına oy sandıklarını ve bu kanunda yazılı diğer seçim araçlarını göndermek.

8 — İlçe Seçim Kurullarının tesekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı vaki itirazları inceliyerek kesin karara bağlamak.

9 — İlçe Seçim Kurulları Başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak.

İlçe Seçim Kurulu.

Madde: 59 — İlçe Seçim Kurulu ilçe merkezindeki en yüksek dereceli yargıcın başkanlığı altında altı üyeden meydana gelir.

İlçe Seçim Kurulu üyelikleri.

Madde: 60 — İlçe Seçim Kurulu üyeleri aşağıdaki şekilde belli olur.

İlçe merkezindeki kurul başkanı, kendi tüzüklerine göre ilk genel toplantılarını yapmış olup o yer seçim çevresi ile birlikte en az yirmi seçim çevresinde altı aydanberi teşkilât kurmuş bulunan tekmil siyasi partiler arasında bir kur'a çeker ve kur'a da isimleri çıkan altı siyasi partiye birer temsilci ismi bildirmelerini tebliğ eder. Bu isimleri partiler bes gün içinde bildirmeğe mecburdurlar.

Bu temsilcilerden kur'a sırasıyle, dördü ilçe seçim kurulu aslı üyesi, diğer ikisi yedek üyedirler.

Bundan başka, ikisi belediye ve ikisi il genel meclisinden olmak üzere keza kur'a ile dört kişi seçer. Bunlardan kur'a sırasıyle iki aslı, diğeri yedek üyedir.

Görev ve yetkiler.

Madde: 61 — İlçe Seçim Kurullarının başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

1 — İlçe dahilinde seçimin intizamla cereyanını temin için gereken tedbirleri almak ve seçim işlerini kontrol etmek.

2 — İlcedeki sandık kurullarına oy sandıklarını ve bu kanunda yazılı diğer seçim araçlarını göndermek.

3 — İlçe dahilindeki Sandık Kurullarından gelen tutanakları birleştirerek adayların kaçar oy aldıklarını belirten ayrı bir tutanak tanzim etmek ve bu tutanağı seçim işlerine ait diğer evrakla birlikte İl Seçim Kuruluna göndermek.

4 — Sandık Kurulları işlemlerine ve kararlarına karşı vaki itirazları inceliyerek kesin karara bağlamak.

5 — Sandık Kurulları Başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak.

Sandık Kurulu.

Madde : 62 — Sandık Kurulu bir Başkan ve dört üyeden meydana gelir.

Başkan.

Madde : 63 — Sandık Kuruluna, sandığın bulunduğu yerin bağlı olduğu ilçe merkezindeki en kıdemli hukuk yargıcının o yerde oturan kadın veya erkek, tarafsız ve iyi şöhret sahibi kimseler arasından seçeceği bir seçmen başkanlık eder.

Sandık Kurulu Başkanının vazifesi başına gelememesi halinde yerine kurul üyelerinden en yaşlısı Başkanlık eder.

Sandık Kurulu üyelikleri.

Madde : 64 — Sandık Kurulu üyeleri aşağıdaki şekilde bellidir :

Bundan önceki maddede gösterilen yargıcı, kendi tüzüklerine göre ilk genel toplantılarını yapmış olup o yer seçim çevresi ile birlikte en az yirmi seçim çevresinde altı aydanberi teşkilât kurmuş bulunan tekmil siyasi partiler arasında bir kur'a çeker ve kur'ada isimleri çıkan beş partiye birer temsilci ismi bildirmelerini tebliğ eder. Bu isimleri siyasi partiler beş gün içinde bildirmeye mecburdurlar.

Bu temsilcilerden kur'a sırası ile üçü sandık kurulu asil üyesi, diğer ikisi ise yedek üyedirler.

Bundan başka, sandığın bulunduğu köy veya mahalle ihtiyar heyeti üyelerinin seçmenlik sıfatını haiz olanları arasından keza kur'a ile iki kişi seçer. Bunlardan, kur'a sırasına göre ilki asil, diğeri yedek üyedir.

Görev süresi.

Madde : 65 — Sandık Kurulları oy verme gününden kırk sekiz saat önce göreve başlarlar ve seçim işleri bitinceye kadar çalışmaya devam ederler.

Görev ve yetkiler.

Madde : 66 — Sandık Kurullarının başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

1 — Sandık alanı içinde seçimin intizamla cereyanını temin için gereken tedbirleri almak ve oy verme işlerini idare ve kontrol etmek.

2 — Sandık alanında sandığın konulacağı yeri tayin ve sokak başlarına bu yeri göze çarpacak şekilde gösterecek işaretleri koymak.

3 — Bu kanundaki esaslar dairesinde Sandık alanına alt oyları saymak ve bu hususu tutanağa geçirmek.

4 — Oy verme işleri hakkında ileri sürülecek itirazları ve şikâyetleri tetkik etmek ve bir karara bağlamak.

5 — Bu kararlardan itiraza uğrayanları İlçe Seçim Kuruluna göndermek.

Adaylar ve müşahitleri.

Madde : 67 — Bağımsız adaylarla müşahitleri ve Sandık Kurulunda temsilcisi bulunmayan siyasi partiler tarafından tayin edilecek müşahitler sandık başı muamelelerini takip edebilecek durumda bütün muamelelerde hazır bulunabilirler.

*Çoğunluğun
sağlanması.*

Madde : 68 — Sandık başında oy verme başlamazdan önce veya oy verme sırasında siyasi parti temsilcisi üyelere biri veya bir kaç vazifesini yapmazsa, ceza hükümleri mahfuz kalmak üzere yerine siyasi parti temsilcisi yedek üyelere biri getirilir. Bu dahi mümkün olmaz ve Kurul da bu yüzden ekseriyetini kaybederse bu cihet tutanağa geçirilir ve eksikler o sandık alanında seçme yeterliğini halz başkanın seçeceği kimselerden doldurulur.

*Intizamın
sağlanması ve
sandık yeri.*

Madde : 69 — Sandık yerinde intizamın sağlanması Sandık Kurulu Başkanına aittir.

Bu kanuna göre, sandık yeri, sandığın, kapalı oy verme yerinin ve Sandık Kurulunun yerleştiği mahallin yüz metre mesafesi içinde kalan çevre parçasıdır.

*Başkana ait
yetkiler.*

Madde : 70 — Sandık yerinde seçmenin oyunu tam bir serbestlikle ve gizli şekilde kullanmasına veya Sandık Kurulunun görevini yapmasına engel olmağa kalkışanlara, yahut da oy verme işinin yolunda gitmesini aksatanlarla sandık başı muamelelerinin intizamını bozmağa yeltenenlere başkan ihtarında bulunur. İhtarı dinlemiyenleri kurul kararı ile, sandık yerinden dışarı çıkarabilir. Bu işlerde zabıta kuvvetleri münhasıran başkanın emrine göre hareketle mükelleftirler.

Suç işlenmesi.

Madde : 71 — Sandık yerinde bir suç işlenmesi halinde Sandık Kurulu keyfiyeti tutanağa geçirir ve sandığı zabıtaya teslim eder.

İnzibat tedbirleri.

Madde : 72 — Sandık yerlerinde kurul üyelerinden ve bu kanunla kendilerine yetki verilmiş olanlardan gayri resmi sıfatı halz hiç kimse bulunamaz.

Sandık yerinde ancak Sandık Kurulu Başkanının davet edeceği silâhlı kuvvetler bulunabilir. Kurul Başkanının istiyebileceği inzibati tedbirler seçmenlerin seçim işlerini takip etmelerine mani olacak mahiyette olamaz.

Yukarıki fıkrada yazılı silâhlı kuvvetler dışında kalan zabıta âmir ve memurları ile bilûmum resmi üniforma giymiş kimseler ve herhangi bir suretle silâh taşıyanlar sandık yerine giremezler.

Zabıta makam ve mensupları seçmenin sandık yerine serbestçe girmesine mani olucu veya bu yere girmeyi güçleştirici hiç bir tedbir alamazlar.

Sandığın konulacağı yer.

Madde : 73 — Sandığın konulacağı umumî mahalli ve oy verme işinin vaktinde sona ermesi için gerekli tedbirleri Sandık Kurulu tesbit eder. Sandığın konulacağı yerin belirtilmesinde seçmenin en az külfet ve zahmetle oyunu serbestçe ve gizli şekilde verebilmesi düşünülür.

Sandık, okul avlu veya salonları, mâbetlerin münasip kısımları gibi geniş umumî yerlere konur. Açık yerlerde saçağı,

sahanlığı, sundurması bulunan yerler tercih edilir. Hükümet konaklarına sandık konulamaz.

Aynı yerde dörtten fazla sandık bulundurulamaz.

*Seçmen listesinin
asılması.*

Madde: 74 — Sandık Kurulu oy verme işine başlamazdan önce kendi sandığında oy kullanacak seçmenlere ait listenin bir örneğini sandık başında seçmenlerin yığılmasına mani olacak münasip ve kolaylıkla görülebilen bir yere asar. Bu liste oy verme sona erinceye kadar asılı kalır.

§ 2. Sandık Alanlarının Tesbiti

Sandık alanı.

Madde: 75 — Seçmen sayısı üç yüzü geçmeyen her seçim bölgesi bir sandık alanıdır.

Seçmen sayısı üç yüzü geçen seçim bölgeleri, her biri üç yüzden yukarı ve yüz elliden aşağı seçmeni ihtiva etmiyecek şekilde, gereği kadar sandık alanına bölünür.

*Sandık sayısının
tesbiti.*

Madde: 76 — Bir seçim bölgesinde kaç sandık bulunacağını İlçe Seçim Kurulu köy veya mahallenin sokaklarının durumuna göre tesbit eder.

Bu yerler oy verme gününden en az bir hafta önceden başlamak üzere mahalli gazetelerle ve mutad vasıtalarla üç defa ilân olunur.

Seçim bölgesinde birden ziyade sandık bulunmak lâzım geliyorsa her birine bir numara verilir ve seçmenlerin oturdukları sokağa göre hangi sandıkta oy verecekleri seçmen kartlarına işaret edilir.

§ 3. Oy Verme Araçları

*Teslimi gerekli
eşya.*

Madde: 77 — İller ve nüfusları yüz elli bini aştığı için ayrı seçim çevresi sayılan ilceler seçim kurulları başkanları oy verme gününden en az bir hafta önce aşağıda yazılı şeyleri çevreleri içindeki seçim bölgelerine teslimi sağlamış bulunmalıdırlar.

- 1 — Seçim bölgesindeki her sandık için ağzı mühürlü bir kese içine konulmuş ve sandığın numarasını taşıyan bir mühür,
- 2 — Sandıklar ile her birinde bulunacak kapalı oy yerleri sayısı toplamına eşit miktarda çevre adaylarının tasdikli listesi,
- 3 — İl Seçim Kurulu mühürü ile mühürlenmiş ve oy pusulalarının konmasına mahsus mühürlü zarfları havi bir paket,
- 4 — Kanuna bağlı örneğine uygun oy sandıkları,
- 5 — Sandık sayısınca yaş istampa,
- 6 — Aynı sayıda tasdikli tutanak defteri,
- 7 — Kanuna bağlı örneğine uygun matbu sayım cetvelleri,
- 8 — Kanuna bağlı örneğine uygun matbu tutanak kâğıtları,
- 9 — Sandık sayısınca boş torba,
- 10 — Münasip miktarda kopyâ kalemi,

11 — Gerekli miktarda kapalı oy verme yeri meydana getirmek için lüzumlu malzeme.

Tutanak defteri.

Madde : 78 — Seçim kurullarında sahifeleri numaralı ve o mahallin en yüksek dereceli yargıcı tarafından tasdikli bir tutanak defteri bulunur. İşlemler ve kararlar bu deftere yazılır ve başkan ve üyeler tarafından imza olunur.

Araçların sağlanması.

Madde : 79 — Seçim için gerekli tekmiil maddi, malli ve şahsi vasıtaları İçişleri Bakanlığı zamanında ve muntazam surette sağlamak ve yerlerine göndermekle mükelleftir.

Oy pusulası.

Madde : 80 — Oy pusulası renkli olamaz. Sandık Kurullarında seçmenin emrinde boş pusulalar bulundurulur.

Siyasi partilerle bağımsız adayların seçmenlere dağıtacakları matbu oy pusulalarında siyah renkle basılmış özel işaret bulundurmaları mümkündür. Bu işaretlerin (2596) sayılı kanun hükümlerine göre kullanılması lâzımdır.

Siyasi partilerle bağımsız adayların kapalı oy verme yerlerine konulmasını isteyecekleri matbu oy pusulaları oy verme gününden bir gün önce Sandık Kurulları Başkanlarına teslim olunmalıdır.

Pusula doldurma serbestisi.

Madde : 81 — Seçmen renksiz kâğıt üzerine dilediği adayları yazarak oy pusulası doldurmakta serbest olduğu gibi matbu oy pusulasında yazılı isimlerden dilediğini söylebilir ve yerlerine başka adayların isimlerini yazabilir.

Zarf.

Madde : 82 — Seçmenin içersine oy pusulasını koyup kapatacağı zarflar tek biçim ve renkte ve içindeki oy pusulası farke-dilmeyecek surette hükümetçe hazırlatılır.

Her seçim çevresine çevredeki seçmen sayısının onda biri fazlası miktarında zarf gönderilir. Bunlar, üzerinde içindeki zarf sayısı işaretli mühürlü paketler halinde seçim bölgeleriyle sandık kurullarına aynı nisbete göre dağıtılır.

Zarf paketleri kurul huzurunda açılır, sayılır ve netice tutanağa geçirilir.

Kapalı oy verme yeri.

Madde : 83 — Oy pusulasının kapalı oy verme yerinde zarfa konup kapatılması mecburidir. Bu maksatla sandık kurulu, seçmenin matbu bir oy pusulasında dilediği adayları tesbit ederek veya yeni bir oy pusulası yazarak zarflaması, yahut da önceden hazırlıyacağı oy pusulasını zarfa koyması için oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak kapalı oy verme yerleri hazırlar.

Kapalı oy verme yeri her iki yüz seçmen için bir tane olmak üzere hazırlanır.

Vanfları.

Madde : 84 — Kapalı oy verme yeri, seçim bölgesinin icaplarına göre sabit olsun, takma olsun içerisi dışardan gözetilmeyecek ve oy pusulasını seçmenin dilediği gibi hazırlayıp zarf-

hyabileceği şekil ve vasıfta olacaktır. Aday listesi ile bu kanunun oy verme serbestliğine ve gizliliğine dair olan hükümlerinin levha halinde basılmış metni kapalı oy verme yerinde asılı durur.

Kapalı oy verme yerinde masa veya hücre cidarı üzerine yerden bir metre yüksekliğe tesbit edilmiş ve ayakta yazı yazmağa elverişli bir sabit rahle ve kalem bulunması mecburidir.

BÖLÜM : 2

Sandık Başı İşleri

§ 1. Oy Verme Gününe Mahsus Tedbirler

İçki yasağı.

Madde : 85 — Oy verme günü, oy verme süresince, umuma açık yerlerle umumi mahallerde her çeşit ispirtolu içki verilmesi, satılması ve içilmesi ve herhangi bir suretle ispirtolu içki satılması yasaktır.

Oy verme günü, oy verme süresince tekml umumi eğlence yerleri kapalı kalır. Eğlence yeri vasfını halz lokantalarda bu süre müddetince yalnız yemek verilebilir.

§ 2. Oy Verme

Oy verme süresi.

Madde : 86 — Oy verme günü saat sekizden on yediye kadar geçecek zaman oy verme süresidir. Saat on yediyi geçtiği halde sandık başında oylarını verememiş seçmenler bulunmakta ise, bunlar da oylarını kullanırlar.

Oy vermede sıra.

Madde : 87 — Oy verme günü sandık başına gelecek seçmenler, Sandık Kurulu önüne başkan tarafından sıra ile birer, birer alınrlar. Gebeler, hastalar ve sakatlar bekletilemezler. Yaşlılar önce alınabilirler.

Oy vermeden önceki işler.

Madde : 88 — Sandık Kurulu önüne alınan kimse seçmen kartını başkana verir. Başkan seçmenin kütük listesinde adını bulur ve masa üzerinde duran boş pusulalarla zarflardan birer tane vererek, sandıkta birden ziyade kapalı oy verme yeri varsa, hangi hücrede oy vereceğini söyler ve oy pusulasını zarfa koyup güzelce kapamadan çıkmamasını tembih eder.

Kapalı oy verme yerinde kalma.

Madde : 89 — Bir seçmen kapalı oy verme yerinden dışarı çıkmadıkça hiç kimse oraya giremez. Şu kadar ki, oy pusulasını hazırlayıp zarflamak için gerekli normal müddetten fazla kapalı oy verme yerinde kalan seçmen, kurul kararıyla başkan tarafından uyarılır. Çıkmamakta devam ederse kurul kararıyla çıkarılır ve keyfiyet tutanağa geçirilir.

Zarfların atılması ve imsa.

Madde : 90 — Kapalı oy verme yerinde dilediği oy pusulasını zarfa koyup kapadıktan sonra seçmen burasını terkeder ve zarfını sandığa atar.

Kurul başkanı oyunu sandığa atan seçmene ait olup oy pusulası ve zarf alabilmek için kendisine bırakılmış olan seçmen kartının mahsus yerini mühürler ve kütük listesindeki ismi hizasına imzasını attırdıktan sonra kartı kendisine geri verir.

İmza atmasını bilmiyen veya arıza sebebiyle imza atacak durumda bulunmayan seçmen sol elinin baş parmağını basar. Bu parmağı olmayan seçmenin hangi parmağını basmış olduğu yanına yazılır. Hiç parmağı olmayan seçmenin durumu, ismi yanına işaret edilir.

Sandık başını terk.

Madde : 91 — Hiç bir seçmen oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalamaz ve hiç bir hususta müdahale, telkin veya tavsiyede bulunamaz.

Kurul mensuplarının oy vermesi.

Madde : 92 — Sandık Kurulu Başkan ve üyeleri hangi seçim bölgesi veya sandık listesinde kayıtlı olurlarsa olsunlar vazife gördükleri sandıkta oy verirler. Bunun için sandık başında oy vermek üzere bekliyen seçmenlerin arkası alınmış olmak lâzımdır.

Sandık Kurulu Başkan ve üyelerinin vazife gördükleri sandıkta oy verdikleri tutanağa geçirilir.

§ 3. Oyların Sayımı

Sayım tedbirleri.

Madde : 93 — Sayım âlenidir. Oy verme yerinde hazır bulunanlar sayımı takip edebilirler. Kurul faaliyetinin selâmet ve intizamı bakımından sayım masası etrafında boş kalması gereken kısmı kurul, bir karar ile tayin eder ve bu kısım etrafına ip germek gibi hazır bulunanların sayımı takip etmelerine engel olmayacak tedbirler alabilir.

Oy verenler sayısının kontrolü.

Madde : 94 — Oy verme işi bitince kurul başkanı bunu yüksek sesle ilân eder. Masa üzerinde sandıktan gayri ne varsa kaldırılır. Oy vermenin bittiği saat tutanağa geçirilir.

Bundan sonra kütük listesinde yazılı olup da oy vermiş olanların sayısı isimleri hizasındaki imza veya parmak izleri sayılarak tutanağa geçirilir ve netice yüksek sesle ilân edilir.

Kullanılmıyan zarflar.

Madde : 95 — Oy zarflarından kullanılmıyanlar sayılır ve oylarını veren seçmen sayısına eklenerek kurula teslim edilen zarf yekûnuna uygun olup olmadığı tutanağa geçirilir. Kullanılmıyan zarflar bir paket halinde mühürlenir ve üzerine sayısı kaydedilerek keza tutanağa geçirilir.

Daha sonra okunup kaydedilecek oy pusulalarının konmasına mahsus torbanın boş olduğu tesbit edilerek keyfiyet tutanağa geçirilir.

Sandığın açılması ve zarfların sayımı.

Madde : 96 — Bu muameleden sonra sandık, oy verilen yerde ve hazır bulunanların gözü önünde açılır. İçindeki zarflar, açılmadan sayılır ve oylarını kullanmış olan seçmen sayısına uygun olup olmadığı tutanağa geçirilir.

Fazla zarf çıktığı takdirde, tekmil zarflar yeniden sandığa konur. Kurul başkanı sandıktan fazla sayıya tekabül eden miktarda zarfı gelisi güzel alır. Bunlar acılmadan yakılır ve keyfiyet tutanağa geçirilir.

Bundan sonra sandıktaki zarflar tekrar sayılır ve oy verenler sayısına tekabül ettiği görülürse ara verilmeksizin sayıma başlanır.

Sayımın sürekliliği.

Madde : 97 — Sayım işi aralıksız devam eder.

Zarfların açılması.

Madde : 98 — Sayıma başlamazdan önce kurul başkanı ayrı, ayrı siyasi partilere mensup iki üyeyi cetvel kayıtcısı olarak ve siyasi parti mensubu üyelere birini sandıktan zarfları çıkarıp kendisine vermek; diğerini de islenecek oy pusulalarını torbaya koymakla görevlendirir. Sayım cetvellerinin boş ve yazısız olduğunu hazır bulunanlara gösterir.

Vazifeli üye sandıktan oy zarflarını teker, teker ve ancak bir tanesinin başkan tarafından okunması bittikten sonra bir yenisini çıkarmak suretiyle alarak başkana verir. Başkan zarfın üzerinde onu atan seçmeni belli edecek imza, mühür veya işaret bulunup bulunmadığına baktıktan sonra zarfı açar ve oy pusulasında yazılı adayların isimlerini sırasıyla aynen ve ağır, ağır okur. O okudukça cetvel kayıtcısı iki üyeden her biri önlerindeki cetvelde ismi okunan adayın hizasına aldığı oy sayısını kaydeder. Böylece okunan ve sayım cetveline kaydedilen pusulaları başkan kurul mühürü ile damgalar ve diğer vazifeli üyeye verir. O da bunu torbaya atar. Oy pusulalarını, isterlerse, kurulun diğer üyeleri, adaylar ve müşahitler de görebilirler.

Adaylara ve müşahitlere kurul kararıyla sayım masası başında yer verilebileceği gibi sayım işlemlerini yakından takip edebileceklere bir yer de ayrılabilir.

Oy pusulaları ile açılan zarflar sayımının kontrolü.

Madde : 99 — Oy sayımı bitince torbaya atılmış olan oy pusulalarının sandıktan çıkan zarf sayısına uygunluğu kontrol edilir ve keyfiyet tutanağa geçirilir.

Oy pusulasına yazılacak isim.

Madde : 100 — Oy pusulasına adayın soyadının yazılması mecburidir. Şu kadar ki, sadece öz adından adayın kim olduğu tereddütsüz anlaşılabilir ise, kendisine verilen oy muteber olur.

Muteber olmayan oy pusulaları.

Madde : 101 — Aşağıda yazılı oy pusulaları muteber değildir :

1 — Sandık kurulunca verilen tek biçim ve renkte bir zarftan gayri bir zarfa konulmuş bulunan pusulalar.

2 — İmzalı veya mühürlü veya seçmenin kim olduğunu belirten herhangi bir işaret taşıyan pusulalar.

3 — Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarftan çıkacak oy pusulaları.

4 — İhtiva ettiği isimlerden hiç biri sandık kurulunca okunamıyan oy pusulaları.

Bir zarftan muhtelif isimleri muhtevi birden fazla oy pusulası çıktığı takdirde bu pusulalardan, hiç biri muteber olmaz. Aynı isimleri muhtevi pusuladan bir kaç tane çıkması halinde bunlar tek pusula sayılır.

Hesaba katılan ve katılmıyan oy pusulaları.

Madde: 102 — Belli aday sayısından daha az sayıda isim ihtiva eden oy pusulaları olduğu gibi kabul edilir.

Pusulada yazılı isimlerden kurulca okunamıyan isimler hesaba katılmaz.

Aynı isim bir kaç defa yazılmışsa tek oy sayılır.

Pusulada seçilecek aday sayısından fazla isim bulunduğu takdirde, sondan başlanarak fazla adlar silinir.

§ 4. Sandıkbaşı İşlerine İtiraz

İtirazın incelenmesi ve sonucu.

Madde: 103 — Sandık başı işlerinden dolayı sandık kurullarına ilgili seçmen veya siyasi parti tarafından yapılacak itiraz ve şikâyetler üzerine sandık kurulu derhal itiraz ve şikâyeti tetkik ve bir karara bağhyarak ilgiliye seçim yerinde tefhim eder. Aynı zamanda bu karara karşı itirazı olup olmadığını sorar. İtirazı varsa kararla beraber bunu da tutanağa geçirir.

Karar, itiraz olunan muamelenin devamı şeklinde ise ilgili seçmen veya siyasi partiler bu muameleyi durdurmak için derhal İlçe Seçim Kurulu Başkanına müracaat edebilirler. Başkanın kararı kesindir. Bu karar vaziyeti tashih ve Sandık Kurulu kararını iptal eder mahiyette ise derhal Sandık Kuruluna bildirir.

İtirazın tesiri.

Madde: 104 — Seçim kurulları kararlarına karşı yapılacak itirazlar oy verme işlerinin devamına engel olmaz.

BÖLÜM: 3

Oy Verme Neticeleri

§ 1. Sayım Neticelerinin Toplanması

Sayımın ilânı ve neticenin tutanağa kaydı.

Madde: 105 — Oyların sayımı ve sayım cetvellerine neticelerin geçirilmesi biter bitmez Sandık Kurulu Başkanı bu neticeleri yüksek sesle ilân eder. Bundan sonra :

1 — Oy vermenin yapıldığı gün,

2 — Oy sandığının Sandık Kurulu üyeleri ve seçim yerinde hazır bulunanlar huzurunda alenen açıldığı saat ve dakika; sayet sandık saat on yediden sonra açılmışsa, bunun sebebi,

3 — Oy pusulaları sayımının yapılmış olduğu,

4 — Sandıktan çıkan zarf sayısı; bunların oy vermiş olan

secmen sayısını belirten tutanaklarla karşılaştırılması sonucu ve fazla zarf çıkmışsa bu fazlanın yakıldığı,

5 — Oy pusulalarından kaç tanesinin hangi sebepten ötürü muteber tutulmamış olduğu,

6 — Alfabe sırasına göre adayların kaç oy aldıkları (rakamla ve yazı ile),

7 — Sayım neticesinin başkan tarafından orada hazır bulunanlara ilân edildiği,

8 — Oy vermede kanuna aykırılık bulunduğu haber verilmiş veya şikâyette bulunmuşsa bunların nelerden ibaret olduğu ve kurulca haber veya şikâyet üzerine verilen kararların neden ibaret bulunduğu,

Matbû tutanak kâğıdına kaydedilir ve altı başkan ve üyelerce imzalanır.

*Tutanakların
asılması.*

Madde : 106 — Adayların isimleriyle kazandıkları oy sayısını gösteren ve bundan önceki maddenin altı numaralı bendinde gösterilen neticenin Sandık Kurulu başkan ve üyelerince imzalı bir cetveli bir hafta müddetle sandık çevresi dahilinde asılı kalır.

*Sayıma dair evrak
ve vesikaların
teslimi.*

Madde : 107 — Hesaba katılan oy pusulaları, sandık kurulunca düzenlenen tutanaklar, tasnifte kullanılıp altı kurulca imza edilen sayım cetvelleri, hesaba katılmayan veya itiraza uğrayan oy pusulaları, tutanak defteri kurulca mühürlü ve imzalı ayrı ayrı paketler halinde kurulun mühürü ile mühürlenmiş ve başkan ve üyeler tarafından imzalanmış bir torbaya konularak kurulun bağlı olduğu İlçe Seçim Kuruluna, kurulca toplu olarak götürülüp teslim olunur.

İlçe Seçim Kurulu bu torbayı Sandık Kurulu huzurunda açarak muhteviyatı hakkında müfredatlı tutanak tanzim eder ve altı her iki kurulun başkan ve üyeleri tarafından imza edilerek İl Seçim Kuruluna gönderilecek evraka bağlanır. Bunun bir sureti de Sandık Kurulu başkanına verilir.

*Neticelerin
birleştirilmesi.*

Madde : 108 — İlçe Seçim Kurulları bu suretle bir taraftan Sandık Kurulundan gelen evrakı peyderpey almakla beraber arasız çalışır ve sandık tutanaklarını birleştirmeye devam eder. En son sandık geldikten sonra, İlçe dahilindeki bütün sandık tutanaklarının birleştirilmesini ikmal ile bunun neticesini adayların alfabe sırasına göre tanzim edilmiş umumî bir tutanakla tesbit eder ve her birinin kaç oy aldıklarını gösterir. İlçe Seçim Kurullarınca hazırlanacak bu tutanaklar hemen İl Seçim Kuruluna gönderilir.

İlçe Seçim Kurullarının yapacakları tasnif âlenidir. Müfredatlı olarak her sandık tutanağında adayların aldıkları oy miktarını gösteren tutanağın birer sureti tasdikli olarak siyasi partiler ve isterlerse bağımsız adaylar temsilcilerine verilir.

Birleştirme neticesini gösteren tutanağın münderecatı, hazır bulunanlara ilân edilir ve bir sureti İlçe Seçim Kurulu kapısına üç gün müddetle asılır.

§ 2. Milletvekilliği Tutanakları

*Milletvekilliği
tutanakları.*

Madde : 109 — İl Seçim Kurulları merkez ilçesi de dahil olmak üzere İlçe Seçim Kurullarından gelen tutanakları birleştirmek suretiyle oy kazananların adlarını ve soyadlarıyla kazandıkları oy sayısını bir tutanakla belli eder. Adaylardan en çok oy alanların milletvekili seçildiklerini diğer bir tutanakla tesbit eder. En az oy alanın aldığı oy sayısına eşit sayılan oy almış başka bir aday varsa kurul önünde aralarında kur'a çekilir.

Bütün bu işler aienidir.

İl Seçim Kurulu milletvekilliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini seçim çevresinde hemen ilân edilmek üzere o yerin en büyük mülkiye âmirine tevdi eder ve diğer bir sureti ayrıca üç gün müddetle kurul kapısına asar.

Milletvekili seçilenlere İl Seçim Kurulu tarafından milletvekilliğine seçildiklerine dair birer tutanak verilir. Bunların ayrıca ikişer suretli Meclis açılışında Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmek üzere Başbakanlığa gönderilir.

*İtiraza uğrayan
tutanaklar.*

Madde : 110 — Milletvekilliğine seçilme tutanaklarından itiraza uğrayanların birer suretli İl Seçim Kurulu başkanlığınca dosyası ve evrakı ile birlikte Yüksek Seçim Mahkemesine gönderilir.

*Seçim delillerinin
saklanması.*

Madde : 111 — Hesaba katılan ve katılmayan ve itiraza uğramış olan oy pusulaları, sayım cetvelleri ve milletvekilliğine seçilme tutanakları ve sayım cetvelleri ile diğer seçim evrakı bu tutanaklar kabul edilip kat'iyet kesbedinceye kadar mahalli asliye mahkemelerinde ve bulunmadığı takdirde sulh mahkemelerinde muhafaza edilir ve Yüksek Seçim Mahkemesinin veya Türkiye Büyük Millet Meclisinin talebi olmadıkça hiç bir yere gönderilemez.

BÖLÜM : 4

Seçim Neticelerine Müteallik İtirazların İncelenmesi

*Yüksek Seçim
Mahkemesi.*

Madde : 112 — Seçim neticelerinin sıhhatli ve muteber olmadığına dair, İl Seçim Kurullarının tesekkülüne ve bunların işlem ve kararlarına karşı siyasi partiler genel merkezleri ile bağımsız adaylar veya en az bin seçmen tarafından yapılacak iddia ve itirazları inceleyerek milletvekilliğine seçilme tutanaklarına karşı vakfi itirazları inceleyerek karara bağlamakla görevli bir Yüksek Seçim Mahkemesi kurulur.

*Üye seçimi
zamanı.*

Madde : 113 — Yüksek Seçim Mahkemesi için üye seçimi, her dört yılda bir yapılır.

Seçim usulü.

Madde : 114 — Yüksek Seçim Mahkemesi üyeliği için altısı Yargıtay ve beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından gizli oyla on bir kişi seçilir. Bunlar gizli oy ve salt çoklukla aralarından bir başkan ve bir başkan vekilli seçerler.

*Mahkemenin
kuruluşu.*

Madde : 115 — Yüksek Seçim Mahkemesi bir başkan ve altı üye ile kurulur ve kararlarını salt çoklukla verir.

Gerik kalan dört kişi gerektiğinde kurulun eksikliğini tamamlamak için yedek üyelerdir.

Yedek üyelerden ikisi Yargıtaya diğer ikisi Danıştaya mensup üyeler arasından kur'a ile ayrılır.

Başkan ve başkan vekilli kur'aya girmezler.

*Mahkemeye
müracaat.*

Madde : 116 — Bu kanunda sarahat bulunmayan hallerde iddia ve itiraza mevzu olan hususun vukuundan itibaren üç gün içinde Yüksek Seçim Mahkemesine başvurmak lâzımdır.

Müracaat gerekçeli bir dilekçe ile yapılır ve bu dilekçeye istinat olunan belgeler bağlanır.

Dilekçeler doğrudan doğruya Yüksek Seçim Mahkemesi Başkanlığına veya Seçim Kurulları başkanlıklarına verilir. Kurullar kendilerine verilecek dilekçe sahtiplerine bir makbuz verirler ve dilekçeyi, altına tarih koyarak ve gerekli evrakı ekliyerek derhal Yüksek Seçim Mahkemesine gönderirler.

İnceleme usulü.

Madde : 117 — Yüksek Seçim Mahkemesi evrak üzerinde inceleme yapar ve gerektiği takdirde üyelerinden biri veya uygun göreceği mahkeme marifetiyle tahkikat yaptırabilir ve lüzum göreceği mercilerden her türlü malumat ve vesikaları isteyebilir.

Mahkeme kanunlara ve hukuk esaslarına göre hüküm verir.

Yüksek Seçim Mahkemesinin bütün kararları kesindir.

*Seçimin iptali
kararı.*

Madde : 118 — Bir veya bir kaç seçim çevresinde seçimin veya milletvekiliği seçim tutanaklarının iptaline karar vermek ancak Yüksek Seçim Mahkemesine aittir.

İptaline karar verilen seçim, buna dair olan kararın Resmi Gazetede yayımlanması tarihinden itibaren bir ay içinde yeniden yapılır.

BEŞİNCİ KISIM

CEZA HÜKÜMLERİ

BÖLÜM : 1

Suçlar ve Cezaları

*Kimlik vesikaları
üzerindeki suçlar.*

Madde : 119 — Oy hakkının kullanılmasına mâni olmak maksadiyle seçmenlerin kimliklerini ispata yarayan herhangi bir

vesikayı tahrif veya imha veya tahrip eden veya çalan veya saklıyan kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Sandık başından çekilmeyenler.

Madde: 120 — Oyunu kullandıktan sonra ihtarla rağmen sandık başından ayrılmayan veya her hangi bir müdahale, telkin veya tavsiyede bulunmaya kalkışan kimse bir aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Kanunda yazılı hususları yapmayan seçmenler.

Madde: 121 — Sandık başında bu kanuna göre oy verme yönünden kendisine yükletilmiş olan mükellefiyetleri ihtarla rağmen ifa etmeyen seçmenler yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

Adaylıkla ilgili suçlar.

Madde: 122 — Her kim kendisinin veya başkasının adaylığı için adaylık beyannamesini imza etmesi veya etmemesi yahut kendisine veya başkasına oy verilmesi veya verilmemesi için bir seçmene para, menfaat vesair kıymetler teklif ve vaad eder veya verir yahut resmî, umumî vazifeler veya hususî hizmet ve menfaatler vaad veya temin ederse altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Verilen veya vaad veyahut temin edilen menfaatler seçmenin seyahat, yemek, içki ve nakil vasıtaları masrafları veya hizmetinin mukabili olarak gösterilse dahi hüküm aynıdır.

Yukarıki fıkralarda yazılı para, menfaat vaad veya taahhüdünü teklif veya bunları kabul eden seçmen dahi birinci fıkrada gösterilen ceza ile tecziye edilir.

Özel haller.

Madde 123 — Yukarıki maddede yazılı fiilleri işinden çıkaracağını veya şahıs veya ailesini veya kendisini zarara sokacağını heri sürerek veya her ne suretle olursa olsun tehdit veya cebir ve şiddet kullanarak işleyenler bir yıldan beş yıla kadar hapis ve yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiiller fabrika, imalâthane veya bu neviden işçi ve memur kullanan müesseselerde işçi ve memurlar hakkında işlenmiş ise ceza yarısı kadar artırılır.

Aynı hareketlerle işçi ve memurları toplu olarak oy sandığı başına sevkeden veya bu suçları işletmek için başkalarına açık veya gizli emir ve talimat verenler hakkında ceza iki kat olarak hükmedilir.

Toplantı heyetlerine karşı suçlar.

Madde: 124 — Bu kanunun 35 inci maddesinde yazılı fiilleri işleyenler genel hüküm dairesinde cezalandırılırlar.

Propaganda toplantılarına dair suçlar.

Madde: 125 — Her kim 35 inci maddede gösterilen heyetin kurulmamış olduğu bir toplantıda söz alır ve söyler veya herhangi bir vasıta ile bir seçim propagandası toplantısına mâni olur veya devamına imkân vermeyecek tertiplerle onu ihlâl

ederse bir aydan altı aya kadar hapis ve elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Seçim düzenine veya oy serbestisine ilişkin propaganda suçları.

Madde: 126 — Oy verme gününden önceki üç gün içinde ve oy verme gününde umumî veya umuma açık yerlerde seçim propagandası için toplantı veya propaganda yapanlar veya bu maksatla yayınlarda bulunanlar veya her ne suretle olursa olsun seçimin düzenini bozabilecek veya oy vermenin tam bir serbesti ile yapılmasına tesir edebilecek mahiyette söz veya yazı ile propaganda yapanlar ve asılsız sayılar çıkarıcılar altı aya kadar hapis veya beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Propaganda hükümlerine aykırı hareketler.

Madde: 127 — Bu kanunun, yukarıki iki maddede yazılı fiiller dışında kalan seçim propagandasına dair hükümlerine aykırı harekette bulunanlar Türk Ceza Kanununun 526 nci maddesi hükmüne göre cezalandırılırlar.

Kurullara karşı suçlar.

Madde: 128 — Hileli faaliyetlerle veya herhangi şekil ve surette cebir veya şiddet kullanarak bu kanunda yazılı kurulların toplanmalarına veya görevlerinin ifasına mâni olanlar bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Silâhla işlenme hali.

Madde: 129 — Bundan evvelki maddede yazılı fiiller silâh ile işlenirse üç yıldan aşağı olmamak üzere; ve beş kişiden ziyade silâhlı kimseler tarafından ittifak edilerek veya ittifaksız olsa dahi on kişiden fazla silâhlı kimseler tarafından yapılırsa beş yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası hükmolünür.

Tedbirlere riayetsizlik.

Madde: 130 — Her kim seçim işlerinin cereyanı sırasında kurullar başkanlarının seçim yerlerinin düzenini sağlamak maksadiyle aldıkları tedbirlere ihtara rağmen riayet etmezse üç günden bir aya kadar hafif hapis ve yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır.

Resmî makam bildirilerine ve propaganda matbualarına dair suçlar.

Madde: 131 — Her kim seçim muamelelerine ait olmak üzere resmî makamlar tarafından yayınlanan beyanname ve tebliğlerin ilân ve asılmasına mâni olur veya bunları tahrip ederse bir aydan altı aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Seçim propaganda matbualarının neşir veya ilân veya asılmasına mâni olan veya bunları tahrip eden kimse elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Asılı tutanaklara dair suçlar.

Madde: 132 — Kurullarca oy verme ve seçim neticelerini gösteren tutanakların asılı suretlerini yırtan, bozan, kaldıran kimse hakkında bir aydan bir yıla kadar hapis cezası hükmolünür.

Seçme yeterliğine dair suçlar.

Madde: 133 — Seçme yeterliği bulunmadığı halde kendisini veya bu yeterliği haliz olmayan bir başkasını hileli muamele ve

hareketlerle seçmen kütük veya listelerine kaydettiren veya bu şekilde kaydedilmiş olanların silinmesine mâni olan veya seçme yeterliği bulunan birinin aynı fiil ve hareketlerle kütük veya listeden silinmesine sebep olan kimse üç aydan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Seçmen olmayan kimse yerine oy verme.

Madde: 134 — Her kim oy verme sırasında seçime yeterliği olmadığını bildiği halde veya başkasının ismini taşıyarak bir sandıkta oy vermeğe kalkışırsa veya verirse bir aydan bir yıla kadar hapis ve beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Bir sandıkta oy verdikten sonra başka sandıklarda da oy vermeye kalkışan veya verenler hakkında da aynı ceza tatbik olunur.

Oy sandığı üzerindeki suçlar.

Madde: 135 — Yetkisi olmadığı halde veya usulüne aykırı olarak oy sandığının yerini değiştiren veya bulunduğu yerden kaldıran, açan, çalan veya tahrip eden veya içindeki oy zarflarını alan, çalan veya değiştiren kimse bir yıldan beş yıla kadar hapis ve yüz liradan bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

İçki yasağına aykırı hareketler

Madde 136 — Oy verme günü, oy verme süresince umuma açık yerlerde umumî mahallerde ispirotolu içki verenler veya içenler veya herhangi bir suretle açık veya kapalı şişelerde ispirotolu içki satanlar veya alanlar elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kötü niyetle şikâyet ve itiraz.

Madde: 137 — Oy vermenin yolunda cereyanını veya seçim kurullarının vazifelerini selâmetle görmesini, yahut sayım neticelerinin tesbitini geciktirmek gibi kötü niyetle şikâyet veya itirazda bulunanlar bir aya kadar hafif hapis veya yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kütük nakli işlemlerini yapmayanlar.

Madde 138 — 15 inci madde hükmüne göre kendilerinden istenen belgeyi vermeyen veya kaydı yapmayan muhtarlar veya bu belgeyi almayan yahut kendilerini yeni kütüğe kaydettirmeyen seçmenler on liradan yüz liraya kadar para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kütüklere ve yoklamaya dair suçlar.

Madde: 139 — Bu kanunla görevlendirilmiş oldukları halde belli süre içinde ve şekillerine uygun olarak seçmen kütük veya listelerini tanzim etmeyen, seçmen yoklamasını yapmayan seçmen kütük listelerini asmıyan veya bunlara müteallik evrak ve vesikaları gereği gibi muhafaza etmeyenler bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve müebbeden kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası ile cezalandırılırlar.

Bu fiiller kayıtsızlık veya gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesi sonucuyla husule gelmişse, bir aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

Kütükleri tutmakla görevli kimselerce işlenen suçlar.

Madde : 140 — Seçmen kütük veya listelerine yazılmak hakkı olmayan bir seçmeni yazan veya yazılmak hakkı bulunan bir seçmeni yazmayan veya bunlara yazılmış olup da silinmesi gereken seçmen adını silmiyen veya silinmemesi gerektiği halde silenler bunları bilerek yaptıkları takdirde bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve müebbeden kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasıyla cezalandırılırlar.

Eğer bu fiiller kayıtsızlık ve görevde gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesinden ileri gelmiş ise bir aydan altı aya kadar hapis cezası hükmolunur.

Kütüğe ilişkin suçlar.

Madde : 141 — Tamamen veya kısmen sahte seçmen kütük veya listesi tanzim eden veya bunlarda tahrifler yapan veya bozan, çalan veya yok eden kimse üç yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

Seçmen kütük ve listelerine müteallik vesikalari çalan, bozan, yok eden veya tahrif eden kimseye de aynı ceza verilir.

Seçmen kartı üzerindeki suçlar.

Madde : 142 — Sahte seçmen kartı tanzim edenler, bunları kullananlar, istedikleri halde seçmen kartlarını sahiplerine vermeyenler veya hakkı olmadığı halde kendini sahibi gibi göstererek vazifeli kimselerden alanlar, ölen veya başka bir yerde bulunanların kartlarını kullananlar, çalanlar, tahrif ederek kullananlar ve bu hareketlere teşebbüs edener bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kurullar mensuplarının vazifeye gelmemesi.

Madde : 143 — Seçim kurullarına seçildiği halde haklı bir sebep olmaksızın vazifesi başına gitmiyenler veya seçim başladıktan sonra seçim kurullarındaki görevlerini haklı bir sebep olmaksızın terkedenler yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kurul mensubu kimselerin seçim işlerini bozması.

Madde : 144 — Seçim kurulları üye ve başkanlarından herhangi biri kanuna aykırı hareketleriyle seçim muamelelerinin yapılmasını veya oy verilmesini imkânsız kılar yahut seçimlerin butlanına bilerek sebebiyet verir, yahut seçim neticelerini ilân etmekten imtina ederse bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üç yüz liradan bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Seçim vasıtalarının gönderilmemesi.

Madde : 145 — Seçim kurulları başkan ve üyelerinden herhangi biri veya bu kanunda yazılı işlerden biriyle görevlendirilen kimseler seçmen kütüklerini, aday listelerini, seçime ait kâğıt ve paketleri ve oy pusulalarını, oy sandıklarını ve oy zarflarını veya maddi, mali veya şahsi vasıtaları zamanında yerlerine göndermezler veya gönderilmesine mâni olurlarsa bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiilleri görevlilerden başkaları yaparsa ceza üç aydan bir yıla kadar haptistir.

Siyasi partilerin ve bağımsız adayların oy pusulalarını ve seçime müteallik her türlü evrakını zabıt veya imha eden veya oy verme yerine götürülmelerine mâni olanlar altı aydan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiiller resmi sıfatı haiz olanlar veya silâhli kimseler tarafından veyahut meskene veya siyasi parti binalarına girmek suretiyle işlenirse bu maddede yazılı cezalar bir misli artırılır.

Toplantı heyetlerinin görevlerini yapmaması.

Madde : 146 — Bu kanunun 35 inci maddesinde yazılı heyet mensupları görevlerini yapmazlarsa üç günden bir aya kadar hafif hapis veya üç liradan yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

Oy verme neticesine tesir edecek fiiller.

Madde : 147 — Her kim sandık başında seçmenlerin imzalarını koydukları kütük listesine gelmeyenler adına sahte imza atmak, mühür koymak veya parmak basmak gibi hileli bir hareketle sandığa oy atar veya attırır, veya her hangi bir şekilde seçimin neticesini tağyir eder veya ettirir veya seçim tutanaklarını tamamen veya kısmen sahte olarak tanzim veya tahrif eder veya ettirirse üç yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

İtirazları tutanağa geçirmemek.

Madde : 148 — İlgililerin şikâyet ve itirazlarını tutanağa geçirmeyi reddeden kurul başkan veya üyeleri bir yıla kadar hapis ve beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kurul kararlarına riayetsizlik.

Madde : 149 — Bu kanunda yazılı kurulların çoğunlukla vermiş oldukları her çeşit kararlara riayet etmeyen kurul mensupları bir aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Görevi savsama ve kötüye kullanma.

Madde : 150 — Bu kanunla görevlendirilen kimseler vazifelerini her hangi şekilde savsadıkları veya kötüye kullandıkları takdirde, bu kanunda ayrı ceza tayin edilmemişse, Türk Ceza Kanununun bu suçlara ait cezaları altıda bir arttırılmak suretiyle hükmolunur.

Memur sıfatını haiz olanlar.

Madde : 151 — Bu kısımda yazılı suçlar, haklarında sarahat bulunmadığı hallerde, Ceza Kanunu tatbikatında memur sayılan kimseler tarafından işlenmişse verilecek ceza yarısı nisbetinde arttırılır ve ayrıca kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasına da hükmolunur.

Ertelenmezlik.

Madde : 152 — Bu kanun hükümleri gereğince hükmolunan cezalar tecil edilemez.

BÖLÜM : 2

Kovuşturma Usul ve Şekilleri

Kovuşturma ve soruşturma

Madde : 153 — Seçim işleriyle görevlendirilenlerin oy verme gününden önceki yirmi dört saat içinde işledikleri bu kanunda

zamana.

yazılı seçim suçlarından ötürü bağı buldukları kurullarca düzenlenmesi gereken seçim tutanaklarının tanzim edildiğinin ertesi günü kovuşturma ve soruşturma yapılır.

Bu süre içinde ağır cezayı gerektiren suçlarla infazı muktezi hükümler ve mercinden sadır olmuş tevkif kararları ve 3005 sayılı kanun hükümleri gereğince asliye mahkemelerinin görevine giren ve delillerin kaybolması gibi sebeplerle gecikmesinde mazarrat umulan cürümlerden başka hiç bir sebepten dolayı bir seçmen hakkında kovuşturma ve soruşturma yapılamaz ve oy verme günü ile ondan önceki üç gün içerisinde seçmenin hürriyetini ve oy verme imkânını kaldıracak veya tahdit edecek idari ve mali hiç bir tedbir alınmaz.

Buna aykırı hareketlerde bulunanlar hakkında ağır hapis cezası hükmolunur.

Sanıklar bakımından genel hükümlerin uygulanması.

Madde : 154 — Bu kanunda yazılı suçlardan birini işleyenler, sıfat ve memuriyetleri ne olursa olsun haklarında umumî hükümler dairesinde kovuşturma yapılır.

Hâkimler Kanunu hükümleri mahfuzdur.

İlgili kimseler ve siyasi partiler Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümleri gereğince şikâyetname vermek suretiyle kamu dâvasını tahrik edebilirler.

Kovuşturma usulü.

Madde : 155 — Ağır cezayı gerektiren cürümlerden gayrisinde 153 üncü maddede yazılı sürelerle riayet edilmek şartıyla bu kanunda yazılı suçlardan dolayı 3005 sayılı kanun hükümleri dairesinde kovuşturma yapılır.

Tutanakların delil kıymeti.

Madde : 156 — Bu kanunda yazılı suçlardan ağır cezayı gerektirenlerin gayrisinde kurullarca tanzim edilen tutanaklar sahtelikleri sabit oluncaya kadar muteberdir.

ALTINCI KISIM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

§ 1. Seçim Giderleri

Giderlerin ödenmesi.

Madde : 157 — Seçim giderleri genel bütçeden ödenir. Bunun için gerekli ödenek İçişleri Bakanlığı bütçesindeki özel bölüme konur. Seçim kurulları başkan ve üyeleriyle seçim işleri için bu kanun gereğince görevlendirileceklerimize verilecek ücretler ve bu işlerde mesai saatleri içinde veya dışında çalıştırılacak memurlara zarurî masraf karşılığı ve bu işlerde çalıştırılmak üzere hariçten alınacak memurların gündeliği, taşıma ve kırtasiye gibi yapılacak başka her çeşit giderler Bakanlar Kurulunca belirtilecek esas ve miktarlara göre ödenir. İçişleri Bakanlığı bu madde hükümlerine göre harcanacak seçim giderleri ödeneğinden yeter miktarını il ve ilcelere vermeye yetkilidir.

§ 2. Geçici Hükümler

Yüksek Seçim Mahkemesi üyelerinin seçilmesi. Madde : 158 — Yüksek Seçim Mahkemesi için üye seçilmesi işbu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir hafta içinde yapılır.

Seçim Kurullarının terekkübü. Madde : 159 — Bu kanunun seçim kurullarının terekkübü hakkındaki hükümleri önümüzdeki ilk yapılacak, Köy, Mahalle, Belediye ve İl Genel Meclisleri seçimlerine kadar uygulanmaz.

Bu zamana kadar Seçim Kurulları asli üyelikleri Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilmekte olup milletvekili seçimine girmeğe karar verdiğini ilân etmiş bulunan siyasi partilerin birer temsilcisi ve her seçim çevresinde oradan aday göstermiş bulunan diğer siyasi partiler arasında çekilecek kur'a neticesi gösterecekleri temsilcilerden doldurulur. Yedek üyeliklerle boş kalacak üyelikler için Sandık Kurulu başkanı seçimindeki usule göre hareket edilir.

§ 3. Son Maddeler

Kaldırılan kanunlar. Madde : 160 — 4918 ve 5258 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük. Madde : 161 — Bu kanun hükümleri yayımı gününden itibaren yürür.

Yürütmekle görevli makam. Madde : 162 — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

1 - XII - 1949

<i>Başkan</i>	<i>Raportör</i>	<i>Üye</i>	<i>Üye</i>
HALİ ÖZYÖRÜK	Bülent Nuri ESEN	Süheyy DERBİL	Saim DORA
<i>Yargıtay I. Başkanı</i>	<i>Profesör</i>	<i>Profesör</i>	<i>Avukat</i>
<i>Üye</i>	<i>Üye</i>	<i>Üye</i>	<i>Üye</i>
Ekrem KORKUT	Recai OKANDAN	Süddik Sami ONAR	Cudi ÖZAL
<i>Avukat</i>	<i>Profesör</i>	<i>Ord. Profesör</i>	<i>Danıştay üyesi</i>
<i>Üye</i>	<i>Üye</i>	<i>Üye</i>	
Hulâsi SELEK	Vecihî TÖNÜK	Faiz YÖRÜKOĞLU	
<i>Avukat</i>	<i>Danıştay üyesi</i>	<i>Yargıtay İkinci Başkanı</i>	